

Diakoniatyö Joensuun seurakunnassa 1945–1972

Itä-Suomen yliopisto
Filosofinen tiedekunta
Teologian osasto
Läntisen teologian koulutusohjelma
Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Kevät 2015
Venla Lyytikäinen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Teologian osasto	
Tekijät – Author Lyytikäinen Venla Iris Katariina			
Työn nimi – Title Diakoniatyö Joensuun seurakunnassa 1945–1972			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Kirkkohistoria	Pro gradu -tutkielma	x	18.3.2015
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Joensuun kaupungissa diakoniatyöllä on pitkät perinteet. Sen voi katsoa alkaneen toukokuussa 1895, kun kaupunkiin perustettiin Joensuun kirkollinen diakonaatti. Joensuu kuului Kuopion hiippakuntaan, joka toimi edelläkävijänä diakoniatyössä Suomen kirkossa. Diakonisojen työ koostui virallisesti sekä sairaan- että köyhäinhoidosta, mutta käytännössä diakonissat miellettiin suurelta osin kiertäviksi sairaanhoitajiksi. Sotien aikana äärimmäisissä oloissa eläminen muutti diakonissan työnkuvaa. Siihen liittyi nyt myös papillisia tehtäviä, kuten julistustyötä ja sielunhoitoa. Vuonna 1944 voimaan tullut kirkkolain muutos vaikutti diakoniatyöhön velvoittamalla jokaisen seurakunnan perustamaan diakonian viran.</p> <p>Sotien jälkeen diakoniatyön haasteena olivat henkisesti ja fyysisesti vaurioituneet ihmiset sekä taloudellinen ahdinko. Yli tuhannen siirtolaisen asuttaminen kaupunkiin toi omat hankaluutensa. Hiippakunnallinen diakoniaorganisaatio ja tuomiokapitulin ohjeet auttoivat käytännön järjestelyjä. Merkittävä apu tuli myös Joensuun seudun seurakunnalliselta huollolta, joka toimi vuosina 1946–1950 sodasta kärsineiden auttamiseksi Joensuun ja Pielisen suun seurakuntien alueella.</p> <p>Diakoniatyö oli suuntautunut huoltotyöhön. Kuitenkin sairaanhoito muodosti vielä merkittävän osan diakonissan työtä, joskin vähenevässä määrin. Huoltotyöhön kuului jouluavustusten jakamista, joulupakettien toimittamista vangeille, hengellisten lehtien tilaamista sekä virkistyskäyntejä sairaaloihin ja vankiloihin. Myös kerhotoiminta ja pyhäkoulutyö olivat diakoniatyön keskiössä. Pyhäkoululaisten määrä nousi selvästi, kun Pielisensuun kunta liitettiin Joensuuhun vuonna 1954. Seurakunnat jatkoivat toiminnallisesti itsenäisinä, mutta aluejärjestelyissä Joensuun seurakunnan väkiluku kasvoi.</p> <p>Yhteisvastuukeräys aloitettiin vuonna 1950. Joensuussa keräys oli menestys erityisesti kolmena ensimmäisenä vuonna. Sen jälkeen tuotto oli jatkuvassa laskussa. 1960-luvun taitteessa voi puhua jo yhteisvastuukeräyksen lama-ajasta. Keräys alkoi kuitenkin toipua ja siihen tuli uusia ulottuvuuksia. Vuonna 1963 yhteisvastuukeräyksen toimintakokonaisuuteen tuli mukaan kansainvälinen diakonia.</p> <p>Yhteiskunta eli muutoksessa 1960-luvulta lähtien. Tämä aiheutti myös diakoniatyössä jatkuvaa kehityspainetta uudenlaisten ongelmien ratkaisemiseksi. Ihmisten ongelmat siirtyivät aineellisesta henkisen hädän alueelle. Rovastikunnallista diakoniatyötä kehitettiin, hiippakuntasisaren virka perustettiin, koulutuksia järjestettiin ja työtä suunniteltiin määrätietoisemmin. Joensuun ainoa diakonissa ei enää pystynyt hoitamaan työsarkaa yksin. Vuonna 1963 seurakuntaan valittiin toinen diakonissa ja vuonna 1968 kolmas. Myös miesdiakonin viran perustaminen pantiin käyntiin.</p> <p>Diakoniatyötä tehtiin yhteistyössä kaupungin sosiaalihuollon ja eri yhdistysten kanssa. Myös rovastikunnallista yhteistyötä kehitettiin. Yhteistyö alkoi selvästi lisääntyä 1960-luvun loppupuolella. Kansainvälisen diakonian nousun jälkeen kotimainen ja ulkomainen avustaminen kulkivat rinnakkain. Joensuussa kansainvälisyys näkyi ennen muuta lähetystyön piirissä, mutta myös muunlaista avustustoimintaa oli.</p> <p>Kunnalliset terveydenhuoltopalvelut kehittyivät ja johtivat vuonna 1972 säädettyyn kansanterveyslakiin, joka merkitsi lähes kuoliniskua sairaanhoidolliselle diakonialle. Lakiuudistus herätti keskustelua diakonian roolista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Diakoniatyössä keskityttiin vastedes ennen muuta hengelliseen ja henkiseen huoltoon, sielunhoitotyöhön ja virkistystoimintaan.</p>			
Avainsanat – Keywords diakonia, yhteisvastuukeräys, sairaanhoito, sosiaalihuolto			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Theology	
Tekijät – Author Lyytikäinen Venla Iris Katariina			
Työn nimi – Title Diakonia in the Joensuu parish between 1945–1972			
Pääaine – Main subject	Työnlaji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Church History	Pro gradu -tutkielma Sivuainetutkielma Kandidaatin tutkielma Aineopintojen tutkielma	x 18.3.2015	103 p.
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Diakonia (social work of the Church) has a long tradition in the city of Joensuu. It began in May 1895 when a church diaconate of Joensuu was founded. Joensuu belonged to the diocese of Kuopio which was a pioneer in diakonia of the Lutheran Church of Finland. The work of deaconesses officially included both nursing and social work, but essentially deaconesses were regarded as travelling nurses. Living in extreme conditions during war time changed the responsibilities of deaconesses. Also pastoral work, such as preaching and counselling, was now included. The reform of the Church Act in 1944 obliged every parish to appoint a deacon or a deaconess.</p> <p>After the wars, diakonia was faced with the challenges of mentally and physically impaired people and financial crisis. Populating over a thousand migrants caused its own difficulties. Establishing a diakonia organisation inside the diocese and directions from the cathedral chapter helped in general organization of affairs. Significant help was also given by the Joensuu region parochial service which operated between 1946– 1950 to help the victims of war in the Joensuu and Pielisensuu parishes.</p> <p>Diakonia was oriented toward service. Yet, nursing was still a significant part of the work of the deaconess, though in lesser quantities. Service included handing out Christmas aid, delivering Christmas gifts to prisoners, subscribing and delivering religious magazines as well as visiting hospitals and prisons. Club activities and Sunday schools were also central in diakonia. The amount of Sunday school children rose clearly when the municipality of Pielisensuu was incorporated in Joensuu in 1954. The parishes continued to operate independently, but dividing the parish areas grew the population of the Joensuu parish.</p> <p>The Common Responsibility Campaign was organized first in 1950. In Joensuu, the campaign was a success especially during the first three years. After that, the return was in continuous decrease. In the beginning of the 1960s, The Common Responsibility Campaign was in an actual recession. Nonetheless, the campaign started to revive and new aspects were incorporated in it. In 1963, international diakonia joined the campaign organisation.</p> <p>The society began to undergo a change from the 1960s onwards. It caused continuous pressure to further develop diakonia in order to solve new types of problems. People’s problems shifted from material to mental. Diakonia in deaneries was developed, a position of a diocese sister was appointed, education was given and work was planned more far-sightedly. The only deaconess in Joensuu could not cope with her work load alone anymore. In 1963, the parish chose another deaconess and in 1968 a third. The search for a male deacon also started.</p> <p>Diakonia was practiced together with different organisations and the social services of the city. Collaboration in the deanery was also developed. Collaboration started to grow significantly at the end of the 1960s. After the appearance of international diakonia, domestic and foreign aid worked side by side each other. In Joensuu, internationality was present mainly in mission work, but also other kind of aid was available.</p> <p>Municipal health care services developed and lead to the Public Health Act in 1972 which meant that nursing work in diakonia was near to its end. The law reform generated discussion about the role of diakonia in social and health care services. From that point on, diakonia focused primarily on spiritual and mental aid, counselling and recreational services.</p>			
Avainsanat – Keywords diakonia, the common responsibility campaign, nursing, social welfare			

Sisällys

Tutkimustehtävä	3
I Joensuun seurakunta 1800-luvun lopulta toisen maailmansodan päättymiseen	5
1. Seurakunta muutoskehityksestä sodan jalkoihin	5
2. Joensuun seurakuntadiakonia suunnannäyttäjänä	7
II Sodan jälkimainingeissa 1945–1953	13
1. Sodan heijastuksia	13
2. Diakoniatyön organisointi sujuvuuden edellytyksenä.....	14
3. Rahastot ja avustukset diakoniatyön pohjana.....	20
4. Monimuotoista toimintaa	24
a. Toiminnan kehys	24
b. Köyhäinhuolto runnellussa maassa.....	26
c. Kerhotoiminta diakonissan työn keskiössä.....	30
d. Pyhäkoulu hiihto- ja mäenlaskuinnostuksen hillitsijänä.....	32
e. Kotikäyntityö tuo henkistä ja toiminnallista apua	33
f. Juhlatoiminnasta varoja ja virkistystä.....	34
g. Joensuun seudun seurakunnallinen huolto.....	35
h. Yhteisvastuukeräyksen voittokulku.....	35
III Tasaista toimintaa 1954–1960	39
1. Seurakunnallisen elämän murroskausi	39
a. Yhteistalous Pielisensuun kanssa	39
b. Taloustilanteen ja ohjeistusten kehyksissä	40
c. Virkojen vaihdokset ja uudet työntekijät	42
2. Vakiintuneet toimintamuodot jatkuvat uusien rinnalla	46
a. Totuttua toimintaa.....	46
b. Henkilö- ja perhekohtaiset avustukset yksilöllisenä tukena	47
c. Huoltotyö arjen konkreettisena apuna	48
d. Pyhäkoulujen räjähdysmäinen kasvu.....	53
e. Kerhotyö lasten ja nuorten kiinnittäjänä seurakuntaan.....	54
f. Yhteisvastuukeräyksen tasaantuminen	56
IV Kohti uudistuvaa diakoniaa 1961–1972	58
1. Toiminnan organisointi	58
a. Diakoniatyö uudistusten myötätulessa	58

b.	Taloudellinen konteksti	62
2.	Diakoniatyöntekijöiden lisätarve.....	64
a.	Aluejakoa toisen seurakuntasisaren myötä.....	64
b.	Kolmas seurakuntasisar mahdollistaa työn laajentamisen.....	66
c.	Miesdiakonin tarpeellisuus	68
3.	Hyväksi todetun toiminnan jatkumo	69
a.	Seurakuntasisarten työnkuva	69
b.	Perinteiksi muodostuneet toimintamallit	71
c.	Henkilökohtainen apu	72
d.	Ryhmätoiminta kasvussa	74
e.	Vakaata kerhotoimintaa	75
f.	Ompelu- ja työseurat.....	77
g.	Yhteisvastuukeräyksen kansainvälinen kurkotus	77
4.	Yhteistyön voimaa.....	81
a.	Yhteistyötä kunnallisen sosiaalihuollon kanssa.....	81
b.	Vanhustyötä yhteisvoimin	82
c.	Muuta yhteistoimintaa	83
5.	Kansainvälistä diakoniaa ilman sairaanhoitoa	85
V	Tutkimustulokset	88
Liitteet	94
1.	Joensuun seurakunnan diakoniatoimikunnan jäsenet 1945–1972.....	94
2.	Joensuun seurakunnan diakonissat ja sisaroppilaat 1945–1972.....	96
3.	Yhteisvastuukeräyksen tuotto 1950–1972.....	97
Lyhenteet	98
Rahan arvoa koskeva huomautus	98
Lähteet ja kirjallisuus	99

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää diakoniatyön kehittymistä Joensuun seurakunnassa toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella, vuosina 1945–1972. Tarkoituksena on tutkia, millaista diakoniatyötä tehtiin, miten työtä kehitettiin ja millaisia taloudellisia rajoituksia ja edellytyksiä työllä oli. Selvitän myös, miten sodan vaikutus näkyi diakoniatyössä ja miten kirkko diakoniatyön avulla auttoi ihmisiä selviytymään sodasta. Kiinnitän huomiota uusiin toimintamuotoihin ja diakonian työntekijöihin. Tehtävänä on myös selvittää, mitkä tekijät vaikuttivat diakoniatyön kehittymiseen ja miten työn pääpaino jakaantui aineellisen ja henkisen huollon välillä. Tarkastelen myös sitä, miten Joensuun seurakunnan diakoniatyö heijasti seurakuntadiakonian kehitystä kirkossa ja Kuopion hiippakunnassa.

Tutkimusote on induktiivinen. Yksittäisten tapausten tutkimisen pohjalta teen yleisempiä Joensuun seurakunnan ja paikoin koko Suomen kirkon diakoniaa koskevia johtopäätöksiä.

Tutkimuskausi rajoittuu vuosiin 1945–1972. Vuonna 1944 tuli voimaan kirkkolain muutos, joka velvoitti seurakunnat harjoittamaan diakoniaa ja ottamaan palvelukseensa siihen tarvittavia työntekijöitä. Aloitusvuoden valintaa puoltaa myös se, että Joensuun kaupungin diakoniatyötä koskeva edellinen tutkimus (Heikki Kastarinen 2006) päättyi vuoteen 1944. On siis luonnollista jatkaa tästä eteenpäin. Tutkimuksen päätösvuonna 1972 astui voimaan uusi kansanterveyslaki, joka virallisesti jätti pois sairaanhoidon diakonissojen tehtävistä. Tutkimuksen yksi rajapyykki sijoittuu vuoteen 1954, jolloin Pielisensuun kunta kuntaliitoksessa yhdistettiin Joensuun kaupunkiin. Tuolloin Joensuun asukasluku kasvoi radikaalisti yli kaksinkertaiseksi ja Joensuun kaupungin alue viisinkertaistui.¹

Päälähteinä käytän Joensuun seurakuntien arkistossa olevaa materiaalia, erityisesti diakoniatoimikunnan pöytäkirjoja. Merkittävässä asemassa ovat myös seurakunta- ja muut kertomukset, seurakuntasisarten päiväkirjat, eri hallintoelimien pöytäkirjat sekä Kuopion tuomiokapitulin kiertokirjeet. Lisäksi käytän lähteinä Joensuun kaupunginarkiston materiaalia tarvittavilta osin. Tutkimuskauden loppupuolella Joensuun seurakunnan diakonissan virkaa hoitaneen Sirkka Ryytäsen haastattelu tuo oman kiinnostavan lisänsä tutkimukseen.

¹ Elsinen 1986, 585; Kinnunen 2000, 11.

Tutkimukseni kannalta tärkeitä aiempia tutkimuksia ovat Timo Määtän ”Sinne, missä hätä on suurin.” *Lakisäätöinen diakoniatyö Kalajoen rovastikunnassa 1944–1982* (2004), Heikki Kastarisen pro gradu -tutkielma *Diakoniatyö Joensuun kaupungissa 1895–1944* (2006) sekä Heikki Korvan tuore pro gradu -tutkielma *Diakoniatyö Kuusamon seurakunnassa 1945–1972* (2013), joka osuu ajallisesti juuri tutkimusvuosiini. Kuopion hiippakunnan näkökulman tuo kaksi pro gradu -tutkielmaa: Piritta Kallon *Nämä kellot kutsuvat eläviä ja itkevät kuolleita. Piispantarkastukset Kuopion hiippakunnassa jälleerakennuskaudella 1945–1949* (2013) ja Marika Vimparin *Ulkopuolelle leirin. Piispantarkastukset Kuopion hiippakunnassa Olavi Kareksen kaudella 1962–1969* (2014). Hannu Mustakallion artikkeli *Köyhät, sairaat ja kirkko – Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle* Virpi Mäkisen toimittamassa teoksessa *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä* (2002) kuuluu tutkimuskirjallisuuteeni. Lisäksi Mikko Malkavaaran artikkeli *Yhteisvastuukeräyksen historiaa* hänen itse toimittamassaan teoksessa *Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta* tarjoaa taustan yhteisvastuukeräyksen osioihin. Joensuun seurakunnallisia oloja kuvaa kaksi tutkimukseni kannalta merkittävää teosta: Olavi Rimpiläisen *Joensuun seudun uskonnollinen elämä 1848–1953* (1975) luo kuvaa tutkimusvuosien alkupuolelta ja Erkki Kinnusen *Joensuun uskonnollinen elämä 1954–1999* (2000) jatkaa tästä eteenpäin.

Erkki Kansanaho, jota voi syystä kutsua diakoniatutkimuksen suomalaiseksi uranuurtajaksi, määrittelee diakonian seuraavalla tavalla:

Kristillisellä diakonialla tarkoitetaan Uuden testamentin rakkauden käskyyn perustuvaa palvelutoimintaa kaikkien hädässä olevien auttamiseksi, mutta erityisesti niiden, jotka ovat vaikeimmassa asemassa. Apu on luonteeltaan hengellistä, ruumiillista ja aineellista.²

² Kansanaho & Hissa 1979, 13.

I Joensuun seurakunta 1800-luvun lopulta toisen maailmansodan päättymiseen

1. Seurakunta muutoskehityksestä sodan jalkoihin

1800-luvun lopulla Joensuun kaupunkiseurakunta ei ollut itsenäinen seurakunta, vaan ”kirkkopiiri”, kaupunkiseurakunnan esiaste, joka kuului hiippakuntatasolla Kuopion hiippakuntaan ja seurakuntatasolla Kontiolahden emäseurakuntaan. Vuonna 1897 Joensuu siirrettiin muun Pohjois-Karjalan tavoin Kuopion hiippakunnasta uuteen Savonlinnan hiippakuntaan, jonka piispana toimi ensimmäiset kolme vuotta Gustaf Johansson ja sen jälkeen vuoteen 1924 Otto Immanuel Colliander. Vuonna 1925 piispanistuin siirrettiin Viipuriin, jonka mukaiseksi myös hiippakunnan nimi vaihtui.¹

Hanke Joensuun itsenäistymisestä omaksi kirkkoherrakunnaksi virisi 1910, jolloin piispa O. I. Colliander tarkastuksessaan ehdotti, että Joensuu alkaisi hakea itsenäisyyttä. Hanke oli järjestyksessään jo kolmas. Aiemmat kaksi itsenäistymispyrkimystä vuosilta 1870 ja 1878 olivat vesittyneet. *Hannu Mustakallio* toteaa tämän osoittavan sitä, ettei kirkon hallinto nähnyt kaupunkimaisen yhteiskunnan erityisluonnetta ja että kirkko reagoi hitaasti kaupungistumiskehitykseen ja muutenkin yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin. Kolmannella kerralla itsenäistymishanke sai kuitenkin tuulta alleen, kun Kontiolahden kirkonkokous suhtautui myönteisesti joensuulaisten anomukseen muodostaa erillinen kaupunkiseurakunta. Samoihin aikoihin itsenäisyyteen pyrki myös Joensuun naapurina ollut Pielisensuu, joka saikin seurakunnallisen itsenäisyyden vuonna 1915. Joensuu aloitti toimintansa itsenäisenä kaupunkiseurakuntana 1.5.1918.²

Itsenäistyneen Joensuun seurakunnan alueeseen kuuluivat varsinaisen kaupunkialueen lisäksi Ilosaari, Niskasaari, asema-alue, Tikkamäki ja Peltola. Seurakunnan ensimmäisinä kirkkoherroina toimivat Toivo Kansanen (myöhemmin Kansanaho) vuosina 1920–1924 ja Anselm Pärnänen (1882–1960) vuosina 1925–1954. Pärnänen toimi siis kirkkoherrana tutkimuskaudella. Ennen kirkkoherran virkaa hän oli toiminut komministerinä. Tutkimuskaudella komministerin virkaa hoiti Elis Manninen (1937–67). Nykyisessä kirkon virkahierarkiassa ei tunneta komministerin nimikettä. Se vastasi lähinnä nykyistä kappalaisenvirkaa kaupunkiseurakunnissa. Kirkkoherran

¹ Rimpiläinen 1975, 7, 14; Toiviainen 2004, 15–17, 21; Mustakallio 2009, 91, 95.

² Rimpiläinen 1975, 43–45; Elsinen 1986, 414–416; Mustakallio 2009, 91; Mustakallio 2011, 4.

ja komministerin välisen työnjaon mukaan kirkkoherralle kuuluivat kanslian hoito, seurakuntatyön johto ja päävastuu pyhäkoulutyöstä. Komministerin tehtäviksi määriteltiin vapaan seurakuntatyön eli muun muassa nuoris-, poika- ja tyttötyön johto.³

Seurakunnan itsenäistyttyä hallintoelimiä alkoi muodostua käytännön syistä. Kirkkoneuvosto, kuten kaikki muutkin hallintoelimet, oli miesvaltainen ja perinteellinen hallintoelin. Sen tehtäviin kuului aloitteiden teko sekä päätösten valmistelu kirkkovaltuustolle ja niiden toimeenpano. Kirkkoneuvostolle kuului myös muun muassa diakoniatyötä rahoittavan kukkasrahaston hallinto. Kirkkoneuvoston merkitys väheni vähitellen 1920-luvulta lähtien uusien elimien ottaessa valtaa. Seurakuntaan asetettiin 1919 kirkkovaltuusto taloudellisten asioiden hoitoa varten. Talouskysymykset olivat suuressa roolissa seurakunnan hallinnossa, joten kirkkovaltuuston asemaa seurakunnan tärkeimpänä hallintoelimenä ei voinut kyseenalaistaa. Kirkkohallintokunta aloitti toimintansa 1922. Se perustettiin niin käytännön tarpeesta kuin myös uuden kirkkolain edellyttämänä. Hallintokunnasta muodostui luottamuselin, jolle kuului monia tehtäviä. Vuodesta 1939 lähtien se vastasi talousarvioehdotuksen valmistelusta ilman neuvostoa, valvoi varainkäyttöä, valmisteli ja toimeenpani valtuuston päätöksiä sekä valvoi kirkon ja hautausmaan hoitoa. Kirkkopuistolautakunnan ja virkatalolautakunnan lakkauttamisen jälkeen (1935 ja 1938) sille kuului kaiken seurakunnan maa- ja kiinteän omaisuuden hoito.⁴

Seurakuntalaisten kirkollinen aktiivisuus oli romahtanut 1800-luvun lopulta lähtien. Suurin osa seurakuntalaisista jäi pois piispantarkastusten luetuksista ja rippikoululaisten kuulusteluista. Kinkereillä käynti väheni huomattavasti. Asiantilaan ei tullut muutosta 1900-luvun alkupuolellakaan, joten lopulta luetukset korvattiin 1931 nuorisojuhlalla. Myös jumalanpalvelusten kävijämäärät laskivat etenkin 1920-luvun lopulta lähtien, tosin nuorten määrä nousi 1940-luvun nuorisoherätyksen vaikutuksesta.⁵

Joensuun Kirkollinen Sisälähetys oli rakentanut oman rukoushuoneen 1905 ja lahjoitti sen seurakunnalle 1932. Toimitilaa olikin kaivattu jo pitkään ja sille oli tarvetta. Laajennettu rukoushuone käsitti juhlasalin lehtereineen, kolme kerhohuo-

³ Rimpiläinen 1975, 59–60; Soranta 2012, 10.

⁴ Rimpiläinen 1975, 60–64.

⁵ Rimpiläinen 1975, 15, 27, 64, 69.

netta, tarjoiluhuoneen, keittiön, eteisauloja, vahtimestarin asunnon ja kerhotilaa kellarikerroksessa. Sen kokonaispinta-ala oli 664 m².⁶ Muun muassa diakoniatoimikunnan järjestämät tilaisuudet olivat suurimmaksi osaksi rukoushuoneella.

Kuopion uusi hiippakunta perustettiin tammikuussa 1939. Toimintansa se aloitti seuraavana vappuna. Hiippakunnan ensimmäiseksi piispaksi nimitettiin professori Eino Sormunen. Pohjois-Karjala ja sen mukana Joensuun seurakunta liitettiin uuteen Kuopion hiippakuntaan. Yhteensä hiippakuntaan tuli kuulumaan 80 seurakuntaa.⁷

Sota-aika toi suuria haasteita rajan läheisyydessä sijaitsevaan Joensuun kaupunkiin ja seurakuntaan. Talvisodan jälkeinen luovutettujen alueiden siirtolaisvirta kulki muun muassa Joensuun kaupungin kautta. Siirtolaisille oli järjestettävä majoitus ja huolto, vaikka suurin osa heistä jatkoikin matkaansa muille alueille. Joensuun alueelle jäi talvisodan jälkeen noin 1 500 siirtolaista. Välirauhan aikana Joensuusta tehtiin varuskuntakaupunki. Siirtolaisten ja sotaväen tulo aiheutti kaupunkiin vaikean asuntopulan. Muun muassa kirkkoja käytettiin siirtoväen majoituspaikkoina. Sotien aikana kaupunki koki useita pommituksia, jotka tuhosivat rakennuksia ja veivät ihmishenkiä. Seurakunnan diakoniatyön lisäksi aseveliyhdistys, Sotainvalidien Veljesliitto, Vapaan huollon keskusjärjestö, Pohjoismaiden apu, Lotta Svärd -järjestö, Valkonauha-yhdistys, Mannerheimin lastensuojeluliiton paikallisosasto, Joensuun naisliitto ja Pelastusarmeija pyrkivät omalta osaltaan tuomaan apua hädän ja puutteen keskelle.⁸

2. Joensuun seurakuntadiakonia suunnannäyttäjänä

Diakoniatyön Joensuun kaupungissa voi katsoa alkaneen toukokuussa 1895. Tuolloin perustettiin Joensuun kirkollinen diakonaatti, jonka perustaksi otettiin Kuopion hiippakunnan diakoniaohjesäännöt, jotka olivat ensimmäiset lajiaan. Kuopion hiippakunta toimi edelläkävijänä diakoniatyössä Suomen kirkossa. Samana vuonna valittiin Sortavalan diakonissalaitoksesta valmistunut Anna Rytönen (myöhemmin Terä) ensimmäiseksi diakonissaksi Joensuun kaupunkiseurakuntaan. Hän oli koko hiippakunnan

⁶ Rimpiläinen 1975, 67.

⁷ Mustakallio 2009, 406–412.

⁸ Sormunen 1942, 100; Ahonen 1986, 242–251; Kastarinen 2006, 116.

ensimmäinen diakonissa. Joensuun kaupunki osallistui alusta asti diakoniatyön toteuttamiseen maksamalla vuodesta 1896 lähtien diakonissan palkan sekä muita avustuksia.⁹

Joensuulaisessa diakoniassa naiset ovat olleet vahvassa roolissa heti alusta lähtien. Joensuun kirkollisen diakonaatin perustamiskokouksen osanottajat olivat lähes yksinomaan naisia ja tuolloinen kaupunginsaarnaaja Nils Laamanen pani diakonian alulle naisten avulla. Kaupungissa oli neljä piiriä, joiden johtajat ja apulaiset olivat myös naispuolisia.¹⁰

Vaikka diakonia miellettiin Joensuussa alusta lähtien seurakunnalliseksi työmuodoksi, on todennäköistä, ettei diakoniatyötä olisi saatu niin nopeasti käyntiin ilman kaupungin tukea. Diakoniarahaston tuloista jopa neljä viidesosaa koostui vuosisadan vaihteessa kaupungin avustuksista. Tämän lisäksi toimintaa rahoitettiin vapaaehtoisilla lahjoituksilla. Alussa seurakunnan omia verotuloja ei käytetty paljonkaan.¹¹ Toiminnan tukena olivat myös erilaiset rahastot. Osa rahastoista oli vanhoja. Risto Kauppinen testamenttasi diakoniatoimikunnalle, silloiselle Joensuun kirkolliselle diakonaatille, vuonna 1897 huomattavan suuren summan, yhteensä 20 000 markkaa (96 678 €), jonka diakonaatti viimein sai viiden vuoden selvittelyjen jälkeen käyttöönsä keisarillisen senaatin vahvistettua lahjoituksen. Kauppaneuvos F. Neppenströmin testamenttilahjoituksen diakonaatti sai vuonna 1898. Sen arvo oli 5 000 markkaa (23 459 €) ja sen korkotuloja käytettiin sellaisten köyhien kotien hyväksi, jotka eivät saaneet apua muualta. Tohtori Simo Parviaisen rahaston diakonaatti sai lahjoituksena vuonna 1915. 1 000 markan (3 159 €) lahjoitusrahaston varoja piti käyttää talviaikana varattomien perheiden hädän lievittämiseen hankkimalla polttopuita, lääkkeitä ja ruokaa. Toimikunnan entisen jäsenen Hanna Wallen rahaston, joka käsitti alun perin kuusi Yhdyspankin osaketta, toimikunta sai 1918.¹²

Diakoniatyön alkaessa diakonisoja palkattiin yksi. Vuonna 1911 Joensuun kaupunkiseurakunta, joka oli siis vielä vain ”kirkkopiiri”, sai palvelukseensa toisen diakonissan. Hän, kuten kaikki muutkin seurakuntaan palkatut diakonissat vuoteen 1939 saakka, oli saanut koulutuksensa seurakuntadiakoniaa painottaneesta Sortavalan

⁹ Mustakallio 2001, 115; Määttä 2004, 14; Kastarinen 2006, 19–20, 23, 30; Mustakallio 2009, 208.

¹⁰ Rimpiläinen 1975, 34.

¹¹ Rimpiläinen 1975, 13; Kastarinen 2006, 27, 30–33.

¹² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.12.1946 § 3; Kastarinen 2006, 33–36.

diakonissalaitoksesta. Diakonissa Helmi Härkönen, joka aloitti työn Joensuun seurakunnassa lokakuun alussa 1944, oli valmistunut Viipurin laitoksesta.¹³

Virallisesti diakonissan työ Joensuussa koostui sekä sairaan- että köyhäinhoidosta, mutta käytännössä diakonissat miellettiin suurelta osin kiertäviksi sairaanhoitajiksi. Työn määrä kasvoi ja kävi paikoin liiankin raskaaksi itsenäisyyden kynnyksellä. Sairaanhoidon lisääntyminen ja työstä tuli kokonaisvaltaista ihmisen kohtaamista ja auttamista. Myös pyhäkoulun ja ompeluseurojen pito, materiaalisuuden antaminen ja ”itsensä auttamiseen” eli oman elämän hallintaan tähtäävien kursien järjestäminen kuuluivat diakonissojen toimenkuvaan. Pyhäkoulutyö kuului diakonissalle heti alusta alkaen, kun Joensuun kirkollinen diakonaatti velvoitti 1895 palkkaamansa diakonissan pitämään pyhäkouluja köyhille lapsille. Työtä hoidettiin Joensuussa varsin ammattimaisella otteella.¹⁴

Joensuun seurakunta itsenäistyi vuonna 1918, ja kahta vuotta myöhemmin kirkkovaltuusto alkoi johtaa diakoniatyötä. Kirkollinen diakonaatti muutettiin diakoniatuomikunnaksi ja sen puheenjohtajaksi tuli kirkkoherra Anselm Pärnänen (1882–1960). Muutos merkitsi diakoniatyön lopullista seurakunnallistumista.¹⁵

Pärnänen hoiti kirkkoherralle kuuluvia tehtäviä heti seurakunnan itsenäistyttyä. Jo tätä ennen hän oli toiminut kolme vuotta kaupunginsaarnaajana. Seurakunnan komministerin virkaa Pärnänen hoiti 1919–1925. Kirkkoherraksi hänet valittiin vuonna 1925. Joensuun Kirkollisen Sisälähetymisen puheenjohtajana Pärnänen toimi vuosina 1918–1925 ja 1927–1931. Kahden vuoden tauko johtuneen kirkkoherrakauden alkamisesta 1925 ja näin ollen työmäärän ja vastuun lisääntymisestä, jolloin aika ei ehkä riittänyt sisälähetymisen toimintaan keskittymiseen. Ilmeisesti Pärnänen osallistui myös vuonna 1939 toimintansa alkanutta Kuopion hiippakuntaa koskevien asioiden hoitoon, koska Jouko Pesosen mukaan piispa Eino Sormusen horjuva terveys toi Pärnäselle lisää tehtäviä. Tämän lisäksi Pärnänen oli kirkolliskokousedustajana vuosina 1933–1951 yhteensä kuusi kertaa. Hän osallistui siis myös kokonaiskirkollisiin tehtäviin ja päätöksentekoon. Pärnänen toimi lisäksi useaan otteeseen uskonnonopettajana Joensuun oppikouluissa.¹⁶

¹³ Kastarinen 2006, 25, 97.

¹⁴ Rimpiläinen 1975, 28; Kastarinen 2006, 45–46, 50–56.

¹⁵ Rimpiläinen 1975, 79.

¹⁶ Suomen kirkon matrikkeli 1953, 447; Pesonen 2007, 29, 43.

Diakoniatoimikunnan puheenjohtajana Pärnänen oli 1915–1954. Sen toiminta vilkastui huomattavasti hänen tullessa sen puheenjohtajaksi. Seurakunnan diakoniatyön ja kaupungin huoltotoimen läheiseen yhteistyöhön vaikutti se tosiasia, että Pärnänen toimi myös kaupungin huoltolautakunnassa ja lastensuojeluosastossa. Hän oli puheenjohtajana myös muun muassa talvisodan aikana toimineessa Vapaassa huollossa ja sen jatkoksi perustetussa Kansanavun Joensuun paikallistoimikunnassa. *Olavi Rimpiläinen* kuvaa Anselm Pärnästä eri uskonnollisille suuntauksille myötämieliseksi herätyskristityksi.¹⁷

1920-luvulla diakonissan työ oli lähes poikkeuksetta pelkkää sairaanhoitoa. Diakonissaa valittaessa alettiinkin vaatia siihen liittyvää erikoisosaamista. Monet diakonissat hakeutuivat hoitolaitosten palvelukseen kevyemmän ja paremmin palkatun työn houkuttelemina. Vähitellen sairaanhoito alettiin kuitenkin nähdä vieraana joensuulaisessa diakoniassa, eikä sen nähty enää vastaavan alkuperäistä seurakunnallisen diakonian tehtävää. 1930-luvun alkupuolella oltiinkin Joensuussa valmiita luovuttamaan kiertävä sairaanhoito kaupungin hartioille ja siirtymään niin sanottuun huolto-diakoniaan. Huoltosisaren tehtäviin kuului Sortavalan diakonissalaitoksen linjan mukaisesti hengellinen työ, sielunhoito sekä huolenpito vammaisista, vakavasti sairaista, vanhuksista, lapsista ja nuorista. Joensuun seurakunnan diakonissoja alettiin vuonna 1937 kutsua seurakuntasisariksi. Heidän tehtävissään huoltotyö tarkoitti käytännössä äiti- ja tyttökerhojen sekä pyhäkoulujen pitämistä ja kotikäyntejä. Hengellinen hoito ja uskonelämän uudistuminen olivat aiempaa korostetummassa asemassa.¹⁸

Seurakunnan nuorisotyön piirissä olevat antoivat oman panoksensa diakonian hyväksi. 1930-luvulla seurakunnallinen nuorisopiiri pyrki uudella toimintamuodolla, työkerhotoiminnalla osallistumaan köyhien joululahjojen hankkimiseen. Seurakuntasisar eli diakonissa Helmi Härkönen oli tiiviisti mukana seurakunnan nuorisotyössä.¹⁹ Tällä lienee ollut vaikutusta nuorisotyön ja diakonian yhteistyön tiivistymiseen. Tyttökerhotyö siirrettiin seurakunnallisen nuorisopiirin alaosastoksi 1920. Kerhon toimintaan kuuluivat viikoittaiset kokoontumiset, joiden ohjelmassa oli askartelua ja Raamatun tutkistelua. Diakoniaan tytöt osallistuivat avustamalla yleisöjuhlien ja myyjäisten tuloilla orpokoti Betaniaa, joka toimi Suomussalmella, ja tekemällä sota-

¹⁷ Pesonen 2007, 29; Rimpiläinen 1975, 34, 84.

¹⁸ Kastarinen 2006, 57–58, 65–68, 75, 86, 100–105.

¹⁹ Rimpiläinen 1975, 76–77.

aikana vauvanvaatteita sotaorvoille. Kerhon johtajina toimi useita diakonissoja. Diakonian painopisteen siirryttyä sairaanhoidosta seurakuntatyöhön tyttökerhotyö liitettiin 1937 pysyvästi diakonissan työtehtäviin.²⁰

Sota-aikana diakoniatyö verkostoitui yhteistyöhön muiden järjestöjen kanssa. Suomeen perustettiin 1939 Vapaan huollon keskustoimikunta koordinoimaan hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöjen tarjoaman avun perillemeno. Erityisesti Vapaan huollon Kuopion läänikeskuksen ja Joensuun paikalliskeskuksen yhteistyö tuki henkisen ja aineellisen huoltotyön järjestämistä. Joensuun Vapaan huollon keskus huolehti huolto-, lastensuojelu-, kansanhuolto- ja terveydenhoitolautakunnan toiminnan keskittämisestä. Tavoitteisiin kuului muun muassa siirtoväestä ja sotilaiden perheistä huolehtiminen. Vapaan huollon toimintaan kuului myös henkinen huolto. Siihen kuului muun muassa ihmisten mielialojen tarkkailua ja kohennusta sodan keskellä sekä ikävän torjuntaa. Kirjallisuuden levityksellä huomattiin olevan tässä suhteessa myönteisiä vaikutuksia. Lisäksi pyrittiin luomaan vastaanottavaa mielialaa kansan keskuuteen siirtolaisten saapuessa talvisodan lopussa menetetyiltä alueilta. Papit ja diakonissat olivat päävastuunkantajina huoltotyössä. Äärimmäisissä oloissa ja kuolemanpelon keskellä eläminen vaikutti diakonissan työtehtäviin. Työhön liittyi nyt myös papillisia tehtäviä, kuten julistustyötä ja etenkin siirtoväen keskuudessa tehtyä sielunhoitotyötä. Diakonissan tavoitteena oli kasvattaa erityisesti tytöistä moraalisisivistyksellisesti ja kansallis-uskonnollisesti vahvoja nuoria sekä muutenkin vaalia isänmaan parasta ja isien uskoa.²¹

Vuonna 1944 tuli voimaan kirkkolain muutos, joka velvoitti jokaisen seurakunnan perustamaan diakonian viran. Diakonia eli kristillinen laupeudentoimi määriteltiin kirkkolaissa seuraavalla tavalla (KL 88 §):

Kristillisen laupeudentoimen tarkoituksena on kristillisestä rakkaudesta johtuva hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antaminen seurakunnan hädänalaisille, ja sen tulee erityisesti kohdistua niihin, joiden hätä on suurin tai joihin muu avustustoiminta ei ulotu. Seurakunnallisen laupeudentoimen harjoittamista varten jokaisen seurakunnan tulee ottaa palvelukseensa tarvittavia diakoneja ja diakonissoja.²²

²⁰ Rimpiläinen 1975, 77–78.

²¹ Kastarinen 2006, 107; Hankanen 2010, 30, 38–40, 70–72, 100.

²² Sormunen 1952, 133.

Joensuussa tällaista laupeudentointia oli harjoitettu jo lähes viidenkymmenen vuoden ajan.²³

Uuden kirkkolain taustalla oli Kuopion hiippakunnan piispan Eino Sormusen näkemys seurakuntadiakoniasta. Kirkkolain muotoilussa hän korosti sitä, että seurakunnallisen diakonian täytyi erottua hyväntekeväisyydestä ja yhteiskunnallisesta huollosta. Vaikka diakoniaa kuvattiin kristilliseksi rakkaudenpalveluksi, ”kaikki rakkaudentyö ei ole diakoniaa”, piispa Sormunen totesi. Seurakunnat miellettiin diakoniatyön toteuttajiksi aiemman vapaaehtoisuuden perustuneen toiminnan sijasta. Diakoniasta tuli seurakunnan lakisääteinen tehtävä.²⁴ Kuopion hiippakunnan ja erityisesti piispa Sormusen vaikutuksesta seurakuntadiakonia toteutui kirkkolaisissa, vaikkakin kesti vielä useita vuosia, ennen kuin lakimuutos todellisuudessa ulottui kaikkiin Suomen seurakuntiin.

Kirkkolaki velvoitti seurakunnat palkkaamaan diakoneja ja diakonisseja palvelukseensa. Piispainkokouksen vahvistamien periaatteiden mukaan tästä sai poiketa neljästä syystä: jos diakonissaa ei voitu saada laitoksilta, jos joku muu järjestö, esimerkiksi diakoniyhdistys vastasi diakonissan palkkaamisesta, jos terveystoimi toimi diakonissana tai jos seurakunta ei taloudellisista syistä pystynyt palkkaamaan diakonissaa.²⁵ Kunnallisten terveystoimien olemassaolo ei korvannut vaatimusta diakoniatyöntekijän palkkaamisesta.²⁶ Joensuun seurakunta ei täyttänyt yhtään näistä kriteereistä, ja diakonissakin oli ollut virassaan jo vuosia, joten poikkeukset eivät vaikuttaneet Joensuun seurakunnan diakoniatyöhön.

²³ Kastarinen 2006, 117.

²⁴ Malkavaara 2002, 225–226; Mustakallio 2002, 217; Huhta & Malkavaara 2005, 92.

²⁵ K kiertok. 70/24.5.1945 § 5.

²⁶ Määttä 2004, 42.

II Sodan jälkimainingeissa 1945–1953

1. Sodan heijastuksia

Jatkosota oli päättynyt syyskuussa 1944. Rauhanajan koittaminen oli helpottavaa, mutta toisaalta se toi mukanaan uusia haasteita. Sodan jälkien siivoamisen pitkä ja uuvuttava työ alkoi. Luovutettujen alueiden evakot oli asutettava, tuhotut kirkot ja muut rakennukset rakennettava uudelleen ja helpotettava aineellisen avun huutavaa pulaa. Sodan jälkeiset poikkeukselliset olot pakottivat useiden muutosten ja lakiuudistusten tekemiseen.

Kuopion hiippakunta, johon Joensuun seurakuntakin kuului, kärsi alueluovutuksista Ilomantsin seurakunnan osalta ja kirkkorakennusten tuhoutumisesta alueellaan. Joensuusta alueita ei menetetty eikä kirkkoja tai seurakuntataloja ollut tuhoutunut. Sodan seurauksia oli kuitenkin selviteltävänä.¹

Aineellisen pulan, kaatuneiden omaisten huollon sekä henkisten ja fyysisten vammojen lisäksi haasteena olivat evakot, joita asutettiin Kuopion hiippakunnan alueelle yli 40 000 henkeä. Näistä Joensuuhun sijoitettiin noin 2 000. Vuonna 1945 Joensuussa oli 1 303 siirtolaista. Tämä oli noin 19 prosenttia väkiluvusta, joka oli 6 774 asukasta. Siirtolaisten tulevaisuuden varmistamiseksi eduskunta säati talvisodan jälkeen säädetyn pika-asutuslain lisäksi maanhankintalain huhtikuussa 1945. Sen mukaisesti karjalaisväestöön kuuluvat entiset pienviljelmien omistajat saivat uuden viljelys-tilan.² Joensuun seurakunnan jäsenmäärä kasvoi vuoden 1950 alussa huomattavasti, noin tuhannella seurakuntalaisella. Tähän oli syynä laki, jonka mukaan siirtoseurakuntien toiminta lakkautettiin vuoden 1949 lopussa ja jäsenet siirrettiin siihen seurakuntaan, jonka alueella he asuivat.³

Sodan jättämistä jäljistä huolimatta piispa Eino Sormunen kuvasi karjalaisten, siis myös joensuulaisten, uskonnollista luonnetta ja mielenlaatua iloiseksi, herkäksi, vastaanottavaksi ja suvaitsevaiseksi, joskin myös vailla kestävyyttä olevaksi. Myös rintamalla olleiden miesten uskonnollinen harrastus oli Joensuussa elpymään

¹ Ahonen 1986, 6; Kallo 2013, 24.

² JKA Cb 9 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1945, 10; Kallo 2013, 182; Ripatti 2014, 209.

³ JKA Cb 13 Huoltolautakunnan ptk 18.8.1949 § 168, Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1949, 10; Ripatti 2014, 243.

päin. Positiivisen mielenlaadun ylläpitämisessä papeilla oli piispan mukaan ratkaiseva rooli. Heidän tuli rohkaista painuvia mieliä ja lohduttaa murheellisia, joita sodan jälkeisessä tilanteessa riitti. Siirtolaisten keskuudessa murhetta aiheutti heidän osakseen paikoittain tullut ynseä ja vastahakainen kohtelu. Lisäksi pika-asutus-, korvaus- ja maanhankintalait edistyivät hermostuttavan hitaasti.⁴

Tässä niin henkisesti kuin fyysisestikin vaurioituneessa maassa Joensuun seurakunnan diakoniatyö pyrki yhtenä muiden joukossa tuomaan apua sodan traumauttamille ja avun tarpeessa oleville ihmisille.

2. Diakoniatyön organisointi sujuvuuden edellytyksenä

Hiippakunnallisen diakoniaorganisaation rakentaminen alkoi heti sotien jälkeen. Jokaiseen hiippakuntaan oli määrä perustaa tuomiokapitulilainen diakoniatyöimikunta johtamaan diakoniatyötä. Yksi tuomiokapitulilainen asessori sai vastuulle diakonian. Lisäksi jokaisessa hiippakunnassa oli erityinen diakoniatyöasessori rinnalla johtamassa ja organisoimassa diakoniatyötä. Kuopion hiippakunnan diakoniatyöpäikiksi tuli pastori Reino Ylönen vuonna 1945. Hän oli viran ensimmäinen haltija koko kirkossa. Hänen tehtävänä oli valvoa, että diakoniaa koskevat uuden kirkkolain säädökset pantiin käytäntöön seurakunnissa. Vastedes Ylönen työnkuvaan kuuluivat hiippakunnallisen diakoniatyöimikunnan sihteerin tehtävät, tiedottaminen ja kouluttaminen, yhteistyön rakentaminen sekä varojen kerääminen diakoniatyöimintaan. Ylönen ollessa opintomatalla Amerikassa 1953–1954 hänen virkaansa hoitivat pastorit Yrjö Mäntylä ja Juhani Simojoki.⁵ Diakoniatyöä voisi kutsua seurakuntien lähimmäksi esimieheksi tai tueksi diakonian alalla.

Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulilta sekä sen asettamalta diakoniatyöimikunnalta Joensuun seurakuntakin sai ohjeita ja määräyksiä, esimerkiksi listan talven 1949–1950 tehtävistä diakoniatyön saralla. Ilmeisesti Joensuun toimikunta sai Kuopiosta tehtävärungon, jota se soveltuvien osin seurasi määrittämällä kuitenkin itse tarkemmin tehtävänsä. Myöhemmissä ohjeissa Kuopion hiippakunnan diakoniatyöimi-

⁴ Sormunen 1947, 54, Ripatti 2014, 190, 210.

⁵ Jalkanen 2004, 110, 129; Wirilander 2011, 50, 52; Kallo 2013, 167.

kunta määritteli diakonian ajankohtaiset tehtävät. Joensuun toimikunta totesi suurimman osan määritellyistä työmuodoista olevan jo käytössä.⁶ Tämä kertoi siitä, että Joensuussa diakoniatyö oli ajan hermolla ja asianmukaisesti järjestetty.

Ohjeita Joensuun toimikunta sai myös Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitolta (SKSK), joka toimi laajennetun piispainkokouksen valtuuttamana kristillissosiaalisen huoltotoiminnan eli diakonian elvyttämiseksi seurakunnissa. SKSK ja vastaava ruotsinkielinen seurakuntaliitto toimivat kirkon sosiaalitoimikuntina ja vastasivat diakoniatyöstä koko maassa. SKSK:n tehtävä kirkkolainmuutoksen jälkeen oli muutenkin merkittävä. Liiton sosiaalisihteri koordinoi diakoniatyön tekemistä järjestämällä muun muassa papiston sosiaalisia kursseja, neuvotteluja ja koulutusta sekä puhumalla seurakunnissa diakoniatyön tärkeydestä ja seurakuntien vastuusta. Sosiaalisihterinä toimi pastori Kusti Korhonen ja vuodesta 1947 lähtien kirkkoherra Lauri Tuomi.⁷

Uuden diakoniaa koskevan kirkkolain pykälän ansiosta jalansijaa saanut seurakuntadiakonia ja perinteinen laitosdiakonia, joka toimi diakonialaitosten pohjalta, elivät rinnakkain, mutta toisistaan erillään. Muun muassa tästä syystä SKSK:n rinnalle perustettiin vuonna 1949 Suomen kirkon diakonian yhteistyövaliokunta, jonka tehtävänä oli toimia yhteisenä neuvotteluelimenä. Yhteistyövaliokunta toimi vuonna 1921 perustetun diakoniatyön keskusvaliokunnan toiminnan jatkajana ja pyrki parantamaan yhteistyötä laitosten ja seurakuntien välillä. Yhteistyövaliokuntaan tuli myös tuomiokapitulien edustus. Diakonia oli entistä enemmän myös hiippakuntia koskeva asia. Yhteistyövaliokunnan toiminta ei kuitenkaan johtanut toivottuun tulokseen, vaan diakoniatyön toteuttaminen jatkui monitahoisena.⁸

Suomen kirkon diakoniaohjesääntöön sisältynyt seurakunnan diakonian johtosääntö velvoitti seurakunnat perustamaan diakoniatöimikunnan, jonka tehtävänä oli organisoida ja johtaa diakoniatöimintää. Vuoden 1893 hiippakunnallinen ohjesääntö oli antanut siihen vain mahdollisuuden.⁹ Joensuun seurakunnassa tällaisella töimikunnalla oli jo pitkät perinteet, eikä johtosääntö näin ollen tuonut radikaalia muutosta diakoniaorganisaatioon. Ilmeisesti piispa Eino Sormunen ei ollut selvillä Joen-

⁶ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 27.10.1949 § 4, 10.12.1951 § 5.

⁷ JSA II De 1 Srkk 1945; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 28.5.1947 § 5; Malkavaara 2002, 225; Määttä 2004, 66; Wirilander 2011, 50.

⁸ Mustakallio 2002, 219; Wirilander 2011, 48–49.

⁹ Määttä 2004, 48–50.

suun seurakunnan diakoniatoimikunnasta, koska hän tarkastuksellaan kehotti kirkkoneuvostoa painokkaasti perustamaan diakoniatoimikunnan. Diakoniatoimikunta ei ollut käytännössä itsenäinen elin, vaan se oli riippuvainen yläpuolelta tulevista ohjeista ja määräyksistä.¹⁰

Vuonna 1944 voimaan astuneen kirkkolainmuutoksen johdosta toimikunnalle esiteltiin Joensuun seurakunnan kirkkoneuvoston hyväksymät seurakunnan diakonian johtosääntö ja ohjesääntö, joita toimikunnan tuli noudattaa. Tämän johtosäännön perusteella diakoniatyön johto, muun muassa toimikunnan jäsenten vaali ja työn valvonta, siirtyivät kirkkovaltuustolta kirkkoneuvostolle vuonna 1946. Johtosäännön mukaan diakoniatoimikunnan tehtäviin kuului ohjata seurakuntalaisia harjoittamaan palvelustyötä, jakaa seurakunta piireihin ja valita niille hoitaja, valvoa, johtaa ja tukea diakoniatyöntekijöiden toimintaa, huolehtia diakoniatyöntekijälle asunto kallesteineen sekä toimittaa vuosittain toimintakertomus kirkkoneuvostolle. Tuomiokapituli vahvisti Joensuun seurakunnan diakoniaohjesäännön ja seurakuntasisaren ohjesäännön huhtikuussa 1946.¹¹

Seurakunnan diakoniatoimikunnan alaisuuteen kehoitettiin perustamaan erityisiä diakoniakylätoimikuntia, joiden tarkoituksena oli diakoniatyöntekijän rinnalla huolehtia kyläkunnan henkisestä, hengellisestä ja sosiaalisesta huollosta.¹² Joensuussa tällaisia erillisiä kylätoimikuntia ei kuitenkaan ollut, vaan asia oli ratkaistu niin, että diakoniatoimikunnassa oli edustus jokaisesta kaupunginosasta. Järjestely ei välttämättä vastannut kylä- tai kaupunginosatoimikunnille ajateltua tehtävää. Niiden alkuperäinen tarkoitus oli tarjota mahdollisuus diakoniatyön tekemiseen kaikille seurakunnan jäsenille riippumatta yhteiskunnallisesta asemasta. Tähän viittasi myös Reino Ylösen Amerikan-matkaltaan lanseeraama termi ”huoltovastuu”. Se merkitsi seurakunnan jäsenen elävää toimintaa yhteiseksi hyväksi.¹³ Joensuun järjestelyssä tietty kaupunginosa oli enemmän yhden diakoniatoimikuntaan kuuluvan jäsenen vastuulla eikä usean henkilön kuten kylätoimikuntajärjestelmässä.

Joensuun seurakunnan diakoniatoimikuntaan kuului kerrallaan kymmenen jäsentä, joista vuosittain kaksi oli erovuorossa. Jäsenet valittiin kerrallaan viisivuotiskaudeksi, mutta yleensä he pysyivät toimessaan pidempään, koska erovuorossa

¹⁰ Kallo 2013, 177.

¹¹ JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949; II Ea 1 Tklin kirjeet ja päätökset 616/25.4.1946; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 7.11.1946 § 4; Rimpiläinen 1975, 79.

¹² Wirilander 2013, 50.

¹³ Jalkanen 2004, 112, 119.

olevat jäsenet valittiin uudelleen. Pielisensuun seurakunnassa toimikunta valitsi itse uudet jäsenensä vuoteen 1953 saakka, mutta Joensuussa toimikunnan jäsenten vaali siirtyi diakonian uuden johtosäännön perusteella vuonna 1946 kirkkoneuvostolle.¹⁴

Ensimmäisiä toimikunnan jäseniä sodan jälkeen olivat J. Hukka, Toini Kankaanrinta, Maikki Kejonen, Alma Lahti, Ragnhild Luukkonen, K. Mannelin, Paavo Nevalainen, Sanna Olsoni, Sanni Paasiola, Anni Pärnänen, Ester Salmi ja Rauha Salmi. Jäseniä oli tuolloin siis kaksitoista. Kaikki toimikunnan jäsenet on luetteloitu liitteessä yksi. Toimikunnan puheenjohtajana oli kirkkoherra Anselm Pärnänen vuoden 1954 loppuun eli kirkkoherrakautensa loppuun saakka. Pärnänen myös poikkeuksetta kirjoitti kokousten pöytäkirjat. Hän oli myös seurakuntasisaren lähin esimies. Seurakuntasisar Helmi Härkönen oli läsnä kokouksissa, mutta hän ei ollut toimikunnan varsinainen jäsen.¹⁵

Ensimmäisen toimikunnan jäsenistä yhdeksän oli naisia ja ainoastaan neljä miehiä. Luonnollisesti myös seurakuntasisar oli nainen. Sukupuolten välinen ero jäsenistössä oli siis merkittävä. Näin oli ollut myös aiemmin, aina ensimmäisen toimikunnan perustamisesta, vuodesta 1895 lähtien. Tuolloin toimikunnan 13 jäsenestä naisia oli ollut yhdeksän, mitä *Heikki Kastarinen* kuvaa huomiota herättävän vahvaksi osuudeksi.¹⁶ Työnjako diakonianikin saralla oli tuolloin vielä sukupuolittunutta. Kahvitukset ja muut perinteisesti naisten tehtäviksi mielletyt työt olivat aina toimikunnan naispuolisten jäsenten vastuulla. Tätä ei varmaankaan koettu ongelmana vaan se kuului yleisiin tapoihin eikä sitä kyseenalaistettu laisinkaan. Jäsenistä kaikki naiset olivat rouvia eikä heidän ammattinsa käy selville. Miesten joukossa oli veturinkuljettaja, apteekkari, kauppias ja kirkkoherra. Alimman sosiaalisen luokan edustajia toimikunnassa ei ollut.

Diakoniatoimikunnan kokousten määrät vaihtelivat vuosittain runsaasti. Kaudella 1945–1953 kokousten määrällinen huippu saavutettiin vuonna 1947, jolloin toimikunta kokoontui kuusi kertaa, vuonna 1945 taas vain kerran. Keskiarvo tällä yhdeksän vuoden ajanjaksolla oli kolme kokousta vuodessa. Ruuhkavuodet asettuivat siis vuosille 1946–1948. Tämä heijastui suoraan käytännön työn tarpeesta. Sodan jälkeiset vuodet vaativat myös diakoniatyöltä panostusta ja paneutumista.

¹⁴ JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1945 § 4, 11.12.1952 § 6.

¹⁵ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1945; Suomen kirkon matrikkeli 1953, 447.

¹⁶ Kastarinen 2006, 20.

Joensuun seurakunnan palveluksessa oli vain yksi diakonissa, Helmi Härkönen, joka oli syntynyt vuonna 1911. Härkönen oli valmistunut Viipurin diakonissalaitoksesta. Hän oli järjestyksessä toinen ja myös viimeinen sisar, jonka Joensuun seurakunta oli palkannut niin sanottua fliedneriläistä sisarkotijärjestelmää kannattavasta Viipurin laitoksesta. Tosin Sortavalan laitoksen vaikutus oli levinnyt 1930-luvulla myös Viipuriin, joten työ jatkui seurakunnallisella huoltodiakonian linjalla ja seurakuntasisaren työn painopiste oli huoltotyössä. Seurakuntasisarena toimiessaan Härkönen oli naimaton, koska sisarkotijärjestelmään kuului naimattomuuden vaatimus. Hän toimi Joensuun seurakunnan seurakuntasisarena loppukesään 1958. Piispa Eino Sormunen kuvasi Härköstä myöhemmin innokkaaksi ja sielunhoidollistakin puolta osaavaksi sisareksi.¹⁷

Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli kehotti diakoniatyön keskusvaliokunnan määräyksen mukaisesti vuonna 1945 maksamaan seurakuntasisarelle palkkaa 5 600–6 000 markkaa (690–740 €) kuukaudessa sekä luontaisedut. Tämä oli enemmän kuin aiemmin, mikä johtui yleisestä palkkatason noususta sekä siitä, että monet diakonissat siirtyivät muihin toimiin palkan riittämättömyyden vuoksi. Joensuun seurakunnassa seurakuntasisaren palkan määräsi Viipurin diakonissalaitos, jonka kanssa palkasta oli tehty erikoissopimus. Tästä syystä seurakuntasisar jäi vaille joitakin korotuksia. Vuonna 1949 Joensuun seurakunta maksoi seurakuntasisar Helmi Härköselle 11 660 markkaa (508 €) kuukaudessa. Tämä oli selkeästi vähemmän kuin tuomiokapitulin kehoitus. Lisäksi palkasta piti luovuttaa tietty osa diakonissalaitokselle. Vuoteen 1946 sen suuruus oli 500 markkaa (62 €) kuukaudessa, vuoteen 1952 20 prosenttia ja siitä eteenpäin 15 prosenttia palkasta. Diakonissalaitos Beetelin eli Viipurista Lahteen siirtyneen laitoksen ehdotuksesta Härkösen palkkaa korotettiinkin seuraavan vuoden alussa 13 525 markkaan (589 €).¹⁸ Sotien jälkeisinä vuosina seurakunnan viran- ja toimenhaltijoille maksettiin kalliinajanlisää 20 % palkasta. Härköselle tämä ylimääräinen osuus oli 5 880 markkaa (726 €). Ainakin kaksi kertaa Härkönen sai diakoniatöimikunnalta 30–60 euron suuruisen joululahjan joulujakelurahoista.¹⁹ Tämä ele oli nähtävästi tarkoitettu tunnustukseksi ja kannustukseksi hyvin hoidetusta työstä.

¹⁷ JSA II Cf 1 Ptptk 1960; Dd 2 Kertomus piispanarkastusta varten 1941–1945, 1947–1951; Määttä 2004, 46; Kastarinen 2006, 97.

¹⁸ JSA II Cc 2 Kv ptk 13.3.1947 § 7, 16.12.1949 § 5 L; II De 1 Seurakuntasisaren vk 1949; K kiertok. 73/30.10.1945 § 2; Vappula 2009, 128. Diakonissalaitos Beetel oli Lahden, entisen Viipurin laitoksen nimi vuodesta 1945 vuoteen 1959. Sen jälkeen laitoksen nimi oli Lahden diakonissalaitos.

¹⁹ JSA II Cc 2 Kv ptk 20.6.1945 § 3; IV: 1, 2 Avustustenjakoluetteloita 1916–1972.

Kirkon diakoniajohtosäännön mukaan diakoniatoimikunnan tuli järjestää seurakuntasisarelle asunto kalusteineen ja taloustarvikkeineen sekä lämmityksi-
neen ja valoineen. Joensuussa seurakuntasisaren palkka koostui rahapalkasta ja luon-
taiseduista, kuten aiemmin todettiin. Luotaisetuihin kuuluivat asunto, polttopuut ja
valo. Joensuussa asia oli siis järjestetty johtosäännön mukaisesti toisin kuin monessa
muussa seurakunnassa.²⁰

Härkönen osallistui poikkeuksetta diakoniatoimikunnan jokaiseen ko-
koukseen ja suuri osa tehtävien hoitamisesta jäi hänen hartioilleen. Vuosikertomuk-
sessaan 1949 Härkönen totesi huolto- ja asiakaskäyntejä olleen 727, sisaren luona kä-
vijöitä 73 ja hoitoöitä vain 4. Hoitoöiden vähyydestä voi huomata sairaanhoidollisen
ulottuvuuden olleen vähitellen häviämässä diakonissan tehtävistä. Härkösen hoidetta-
vana olivat olleet yksi työseura, kaksi tyttökerhoa, pyhäkoulu, katulähetys ja nuorison
raamattupiiri. Tietenkään hän ei yksin hoitanut näitä tehtäviä, vaan yhteistyössä mui-
den kanssa. Härkönen oli tiiviisti mukana myös seurakunnan nuorisotyössä. Tällä lie-
nee ollut vaikutusta nuorisotyön ja diakoniatyön yhteistyön muotoutumiseen ja siihen,
että seurakunnan nuoriso huolehti myös diakoniaan liittyvistä tehtävistä. Esimerkiksi
varattomien perheiden jouluavuksi järjestetyn juhlan tuoton 9 000 markkaa nuoret ja-
koivat tuntemiinsa varattomiin perheisiin.²¹ Virallisia nuorisotyöntekijöitä ei seura-
kunnassa siis vielä ollut.

Seurakuntasisaria koulutettiin valtakunnallisilla kirkon diakoniapäivillä
sekä hiippakunnan järjestämällä seurakuntadiakonissojen opinto- ja virkistyspäivillä.
Tällaisia sisarpäiviä järjestettiin hiippakunnan eri seurakunnissa ja niihin toivottiin
kaikkien seurakuntasisarten osallistuvan. Joensuussa sisarpäivät järjestettiin ainakin
vuonna 1948. Tuolloin niihin osallistui noin 50 sisarta. Päivien ohjelmaan kuului ruo-
kailu, kahvitus ja vierailu kaupungin lastenkotiin. Majoituskin oli järjestetty seurakun-
nan puolesta. Sisarpäivillä puhuivat muiden muassa piispa Eino Sormunen ja diako-
niapastori Reino Ylönen.²²

Tutkimuskaudella Joensuun seurakunnan diakonian virkaa hoiti poik-
keuksetta nainen. Kysymys oli tähän astikin ollut erityisesti naisammattista. Siitä kertoi
muun muassa se, että diakoniatyöntekijöitä alettiin kutsua seurakuntasisariksi, mikä

²⁰ Kallo 2013, 171.

²¹ JSA II De 1 Srkk 1947; seurakuntasisaren vk 1949; kert Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949; Rimpiläinen 1975, 76–77.

²² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 4.11.1948 § 4; K kiertok. 80/1.8.1946 § 5, 92/22.7.1947 § 5.

viittasi suoraan naissukupuolen edustajiin. Vuoden 1944 kirkkolainmuutos ei tuonut asiaan muutosta. Kirkkolain muutoksessa seurakunnat veloitettiin palkkaamaan palvelukseensa ”diakoneja ja diakonisoja”. Laki antoi siis mahdollisuuden palkata diakoniatyöntekijöiksi sekä miehiä että naisia. Käytännössä tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, koska kaikki neljä maassa toimivaa diakonissalaitosta tarjosivat koulutusta ainoastaan naisille. Sisälähetysseuran miesdiakonien koulutus oli loppunut 1920-luvulla. Miehillä ei siis ollut mahdollisuutta toimia kummassakaan virassa. Tähän tuli muutos vuonna 1953, kun Järvenpäässä aloitettiin molemmille sukupuolille tarkoitettu diakonikoulutus.²³ Silti miesdiakonit olivat edelleen harvinaisuus.

Yhteistyö eri toimijoiden kesken mahdollisti huoltotyön laajan ja tehokkaan toiminnan. Eri elinten palveluksessa oli samoja henkilöitä, mikä helpotti tiedonkulkua ja yhteistoimintaa. Diakoniatoimikunnan puheenjohtaja kirkkoherra Anselm Pärnänen toimi puheenjohtajana myös kaupungin huoltolautakunnassa vuoden 1951 loppuun. Toimikunnan jäsen Maikki Kejonen oli kaupungin huoltolautakunnan lastensuojeluosaston puheenjohtaja, mikä mitä luultavimmin edisti yhteistyötä kunnallisen köyhäinhoidon kanssa. Kejonen oli edustajana myös Joensuun Vapaan huollon keskuksessa vuonna 1945. Pärnäselle ja Kejoselle esitettiin luovutettavaksi Suomen huoltotyöntekijäin liiton kultaiset ansiomerkit vuonna 1953. Esityksen lopputuloksesta ei ole tietoa. Vuoden 1945 loppuun saakka lastensuojeluosastossa lisäjäseneä oli diakoniatoimikunnankin jäsenenä ollut rouva Sanna Olsoni ja huoltolautakunnassa jäsenenä rouva Olga Harjula.²⁴ Yhteisten jäsenten välityksellä diakoniatoimikunta sai kokouksiinsa ensi käden tietoa. Yhteisiä luottamushenkilöitä oli myös seurakunnan omissa elimissä. Esimerkiksi diakoniatoimikunnan jäsenet Paavo Nevalainen ja K. Mannelin kuuluivat kirkkovaltuustoon nelivuotiskausina 1946–1949 ja 1949–1952.²⁵

3. Rahastot ja avustukset diakoniatyön pohjana

Joensuun seurakunnan diakoniatyö sai toimintaansa varoja ensisijaisesti diakoniarahastosta. Diakoniarahasto oli suhteellisen hyvissä kantimissa. Hiippakunnan piispa

²³ Kallo 2013, 167; Malkavaara 2007, 107.

²⁴ JKA Cb 9 Huoltolautakunnan ptk 15.11.1945 § 155; Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1945, 2; Cb 13 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1949, 2; Cc 3 Kertomus Joensuun kaupungin sosiaalisesta huollosta 1953.

²⁵ JSA II Ca 2 Kirkkokok ptk 5.12.1948 § 2; II Cb 2 Kn ptk 19.11.1946.

Eino Sormunen totesikin vuonna 1946 diakoniatyön olleen suuren rahaston tukemaa. Sormunen kehui tarkastuksellaan diakoniatyön hyvin järjestettyä taloudellista pohjaa ja sen harrastajien kaukonäköisyyttä. Tuona vuonna diakoniatuomintaa tukevissa rahastoissa oli varoja yhteensä 380 420,65 markkaa (29 368 €).²⁶ Kirkkoneuvosto muisti diakoniatyötä vuosittain ehdottaessaan kirkkovaltuustolle seurakunnan eri toimintamuotoihin käytettäviä määrärahoja. Esimerkiksi vuonna 1949 määrärahasi diakoniatyöhön ehdotettiin 50 000 markkaa, pyhäkoulutyöhön 20 000 markkaa ja nuorisotyöhön myös 20 000 markkaa. Lisäksi tuona vuonna kirkkoneuvosto päätti luovuttaa määrärahan ylijäämän diakoniatyölle.²⁷ Joensuussa diakoniatyön arvo ymmärrettiin ja sitä tuettiin mahdollisuuksien mukaan.

Joensuun seurakunnan diakoniatuomikunta sai varoja myös erilaisista lahjoitusrahastoista. Näitä olivat diakoniatuomikunnan entisen jäsenen Ida Hirvosen ja hänen miehensä Simo Hirvosen rahasto, kauppaneuvos Frithiof Neppenströmin vaimonsa Maria Neppenströmin ja tyttärensä Elin Parviaisen muistoksi lahjoittama rahasto sekä diakoniatuomikunnan entisen jäsenen Hanna Wallen, kirjuri Risto Kauppi- sen ja tohtori Simo Parviaisen rahastot.²⁸ Näiden suurehkojen rahastojen lisäksi diakonialle osoitettiin joskus muita lahjoituksia. Esimerkiksi Savo-Karjalan linja oy lahjoitti diakonialle 5 000 markkaa (617 €) ja Aino Parviainen testamenttasi diakoniatyölle 20 000 markkaa (764 €).²⁹

Kukkasrahastosta diakoniatyö sai huomattavia varoja. Esimerkiksi vuoden 1946 joulujakeluun ja meneillään olleen talven avustuksiin tuomikunta sai kukkasrahastosta kirkkoneuvoston päätöksellä 15 000 markkaa (1 158 €) ja vielä rahaston korkoja 4 100 markkaa (317 €). Alun perin kukkasrahaston tarkoituksena oli ollut hoidtaa laiminlyötyjä hautoja ja auttaa huoltajansa menettäneitä perheitä, mutta kaikesta päätellen myös diakoniatyö sai osansa. Myös kirkkokuoron toiminnan tuotto käytettiin sotien jälkeen diakonian tukemiseen. Sotien jälkeisinä vuosina oli lisäksi niin sanottu sodasta kärsimään joutuneiden määräraha, jota käytettiin nimensä mukaisesti erityisesti sodasta johtuneen hädän lievittämiseen. Talven 1946–1947 avustuksissa tämän määrärahan osuus oli 20 000 markkaa (1 544 €), mikä oli suurin yksittäinen summa, jonka diakoniatyö sai.³⁰

²⁶ JSA II Cf 1 Ptptk 23.3.–31.3.1946; II Dd 2 Kertomukset piispantarkastusta varten 1941–1945, 33.

²⁷ JSA II Cb 2 Kn ptk 9.11.1948 § 6.

²⁸ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.12.1946 § 3; Kastarinen 2006, 33–36.

²⁹ JSA II Cb 2 Kn ptk 4.12.1945 § 6, 20.11.1950 § 6.

³⁰ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.12.1946 § 3; Rimpiläinen 1975, 63, 73.

Diakoniatyölle kerättiin kirkossa kolehti säännöllisin väliajoin. Vuonna 1949 kolehti kerättiin vain kaksi kertaa ja tuottona oli vain 2 578 markkaa (112 €), mutta seuraavasta vuodesta eteenpäin kolehti kerättiin huomattavasti useammin. Vuonna 1950 diakoniatyölle kerättiin kirkkokolehti 13 kertaa ja sen tuotto oli 21 421 markkaa (818 €). Suurin piirtein näitä lukemia noudattelivat seuraavienkin vuosien kolehdit. Pyhäkoulu- ja nuorisotyölle kolehti kerättiin erikseen; diakoniakolehdin varoja ei siis käytetty näihin tarkoituksiin.³¹

Sotien jälkeen Suomen rajojen ulkopuolelta tulleilla avustuksilla helpotettiin useiden apua tarvitsevien selviytymistä. Diakoniatoimikunta jakoi vaate- ja elintarvikeavustuksia, joita saatiin kerran Joensuun kummikaupungista Linköpingistä Ruotsista ja useita kertoja eri järjestöiltä, esimerkiksi Kirkkojen maailmanneuvostolta ja Church World Serviceltä Yhdysvalloista. Kuopion tuomiokapitulin diakoniatoimikunta organisoi ja lähetti avustukset yleensä Vapaan huollon Kuopion lääninkeskukseen välityksellä Joensuun seurakunnalle jaettaviksi apua tarvitseville. Avustusten jakamista ja perille pääsyä kontrolloitiin siten, että tavaransaajilta kolmena kappaleena otetut kuittaukset sekä jakoluettelot piti aina lähettää Kuopion hiippakunnan diakoniatoimikunnalle ja paikalliselle Vapaalle huollolle sekä säilyttää yksi omassa arkistossa.³² Diakoniatoimikunnan jäsen Paavo Nevalainen ja Juho Räsänen, joka toimi myöhemmin jäsenenä, olivat Joensuun Vapaan huollon keskuksessa seurakunnan edustajina ja varaedustajana Toini Kankaanrinta.³³

Amerikasta sodan jälkeen saapuneet avustukset olivat huomattavia ja helpottivat joensuulaista huoltodiakoniaa. Vaikka Luterilaisen maailmankonventin Amerikan-osaston ensisijaisena päämääränä ei ollutkaan aineellinen avustaminen, vaan kärsineiden ihmisten henkinen ja hengellinen auttaminen ja kirkkojen elvyttäminen, niin joensuulaisen diakoniatyön näkökulmasta merkittävin apu oli kuitenkin aineellista. Amerikan osaston kirkkopoliittisena tavoitteena oli eurooppalaisen luterilaisuuden amerikkalaistaminen, mutta Joensuuhun asti tämä pyrkimys ei yltänyt. Samoin kuin Yhdysvalloista myös Ruotsista saapuneiden avustusten tavoitteena oli ruuan, vaatteiden ja asuttamisen lisäksi kirkkojen toimintamahdollisuuksien parantaminen.

³¹ JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949, 1950; Dd 2 Kertomukset synodaalilikousta ja kirkolliskokousta varten 1947–1951. Kolehtien määrissä on pieniä heittoja lähteestä riippuen.

³² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 29.11.1946 § 1, 17.9.1947 § 2, 12.5.1948 § 2; Rimpiläinen 1975, 79.

³³ JSA II Cb 2 Kn ptk 9.2.1945 § 1, 23.1.1948 § 1.

Ulkomaisessa avustustyössä hengellisiä tarpeita ei siis unohdettu aineellisen avun vaatimusten keskellä. Ruotsista avustuslähetys saapui vain kerran, kuten aiemmin todettiin. Ruotsin vähäisen avustustoiminnan selityksenä oli maassa tapahtunut avustusvilp-piskandaali. Avustusrahoja oli käytetty väärin, minkä johdosta koko avustustoiminta romahti.³⁴ Suomessa ja Joensuussa oltiin siis suurimmaksi osin amerikkalaisen avustustoiminnan varassa.

Amerikasta saadut avustukset olivat elintarvikkeita ja vaatteita. Kuivatut vihannekset, armeijan säilykkeet, juustot ja kerran lähetetty ”luumuputinki” eli luumuvanukas jaettiin köyhiin perheisiin. Vaatelähetyskeskityksiin sisältyi käytettyjä kenkiä ja vaatteita, jotka jaettiin köyhiin, usein monilapsisiin perheisiin. Kerran diakoniatöimikunta sai jaettavakseen myös 40 kiloa saippuaa. Yhden lähetyskerran tavaramäärä saattoi painaa yhteensä 600 kiloa. Tavaroiden jakamisesta huolehti aina seurakuntasi-sar yhdessä joidenkuiden toimikunnan jäsenten kanssa. Jakoluetteloiden perusteella apua pyrittiin antamaan mahdollisimman monelle; yhdelle henkilölle ei jaettu monta vaatekappaletta. Joskus seassa oli myös käyttökeltvotonta tavaraa, jolloin jakajat antoi-vat sitä niille, jotka katsoivat voivansa käyttää sitä hyväkseen. Suurimmaksi osaksi avustukset jaettiin köyhiin suurperheisiin, mutta toisinaan tavaraa, esimerkiksi edellä mainittu ”luumuputinki”, jaettiin seurakunnan tyttökerholaisille ja pyhäkoululaisille. Viimeinen avustuslähetys Amerikasta saapui Joensuuhun jaettavaksi vuonna 1950.³⁵

Joensuun diakoniatyö sai avustuksia myös kotimaasta. Kuopion hiippa-kunnan diakoniatöimikunta lähetti ainakin kaksi kertaa tavaraa. Ensimmäisellä ker-ralla tuli säkki vehnä jauhoja ja säkki papuja, molemmat painoivat 45 kiloa. Lähettäjien toivomuksena oli, että jauhojen ja papujen avulla sotainvalideille ja heidän perheilleen järjestettäisiin kutsuilta tarjoiluineen. Ilmeisesti tällainen ilta järjestettiin. Toisella kerralla Kuopiosta saatiin kesän 1949 aikana yhteensä 100 kiloa maitopulveria. Lisäksi Punainen Risti lähetti kaksi kertaa flanellia, yhteensä 106 metriä.³⁶

³⁴ Meriläinen 2009, 42, 47.

³⁵ JSA IV: 1, 1 Dtmk kok ptk 29.11.1946 § 1, 13.2.1947 § 2, 17.9.1947 § 2, 11.12.1947 § 1, 12.5.1948 § 2, 16.5.1950 § 10.

³⁶ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.12.1946 § 3, 12.5.1948 § 2, 15.12.1948 § 4, 27.10.1949 § 1.

4. Monimuotoista toimintaa

a. Toiminnan kehys

Joensuun seurakunnan diakonian johtosäännön mukaan seurakunnallisen laupeudentoimen eli diakonian tehtäviä olivat seuraavat:

1. Jumalan sanan huolehtiminen kaikille sekä Raamatun levittäminen
2. sielunhoidon toimittaminen
3. kodittomista ja hairahtuneista huolehtiminen
4. köyhien, sairaiden, vanhusten, sodasta kärsimään joutuneiden, aistiviallisten, raajarikkoisten, vajaaälyisten ja mielisairaiden auttaminen
5. lasten ja nuorten ohjaaminen kristillisessä hengessä
6. huolehtiminen siitä, että yhteiskunnallinen lasten- ja nuorisosuojelutoiminta tapahtuisi kristillisessä hengessä
7. hengellisen laulun elvyttäminen, jumalanpalveluksissa ja hartaushetkissä palveleminen, kirkon kaunistaminen, varojen kokoaminen diakonian tarpeisiin ja työseurojen järjestäminen.³⁷

Työsarka oli ilmeisen laaja. Jokaiseen tehtävään liittyvää toimintaa harjoitettiin Joensuun seurakunnassa, joskin hengellisen laulun harjoittaminen ja kirkkojen kaunistaminen jäivät vähemmälle. Johtosäännön tehtävälisterktooo diakonian sosiaalisesta, henkisestä ja hengellisestä suuntautumisesta eli huoltotyöstä. Kuitenkin diakonissat saattoivat huolehtia myös sairaanhoidosta. Vuonna 1947 tapahtuneen diakonissojen koulutuksen yhdenmukaistamisen jälkeen lääkintöhallitus myönsi uuden koulutuksen käyneille diakonissoille oikeuden toimia sairaanhoitajina laupeudentoimessaan. Vaikka sairaanhoito oli virallisesti siirtynyt kunnallisten terveysisarten huoleksi, diakonissojen työ keskittyi vielä paljolti kotisairaanhoidoon. Tästä kertoi myös se, että diakonissoille varatut laukut olivat lääkkeineen ja hoitovälineineen samanlaisia kuin terveysisariilla ja kättilöillä.³⁸ Viralliset lakiuudistukset ja seurakunnan johtosäännöt tulivat käytäntöön siis pienellä viiveellä.

Diakoniakoulutuksen saaneet saattoivat hakeutua töihin myös terveysisariksi. Esimerkiksi vuonna 1947 kaksi diakonissaa haki Joensuun kaupungin kiertä-

³⁷ JSA II Cb 2 Kn ptk 6.3.1946 Joensuun seurakunnan diakonian johtosääntö § 2.

³⁸ Jalkanen 2004, 111; Malkavaara 2007, 106.

vän terveystoimintaa. Virkaan valittiin kuitenkin terveystoimintaa ja varasijallekin sairaanhoitaja.³⁹ Ilmeisesti diakonit eivät kuitenkaan olleet samalla viivalla terveystoimintaa ja sairaanhoitajiin verrattuna. Lisäksi diakonissa voitiin valita terveystoimintaa, mutta terveystoimintaa ei voinut toimia diakonissa.

Merkittävää diakonian käänteessä terveydenhuollosta sosiaalihuoltoon päin oli diakonikoulutuksen aloittaminen Järvenpäässä toimivassa Suomen kirkon Seurakuntaopistossa vuonna 1953. Se perustui yhteiskunnallisen korkeakoulun sosiaalitoiminnan koulutusohjelmaan ja oli avoin molemmille sukupuolille. Tavoitteena oli siis diakoniatyön sosiaalisen painotuksen kasvattaminen ja diakoniatyön tekemisen mahdollistaminen myös miehille. Miehet saivat toimia diakoneina, mutta eivät vielä diakonissa.⁴⁰

Joensuun seurakunnan diakoniatyöntekijät osallistuivat omalta osaltaan sotien jälkeiseen jälleensuunnitteluun. Työ keskittyi alussa suurimmaksi osaksi aineelliseen avustustyöhön, mutta henkistä ja hengellistäkin puolta ei tyystin unohdettu. Kirkkoherra Anselm Pärnänen kuvasi diakoniatyötä sotien jälkeisenä aikana rakkaudenpalveluksen jumalanpalvelukseksi.⁴¹ Tällä hän korosti auttamisen tärkeyttä jokaisen seurakuntalaisen velvollisuutena. Seurakunnan oli tunnettava velvollisuutensa hädässä olevia ja kärsiviä kohtaan.

Diakoniatyö oli moninaista. *Olavi Rimpiläinen* kuvaa diakoniatyöntekijää ei vain hallinnolliseksi elimeksi, vaan myös työseuraksi. Rimpiläisen kuvaus koski Pielisensuun seurakunnan diakoniatyöntekijää, mutta määritelmä kuvaa osuvasti myös Joensuun vastaavaa elintä. Uusia toimintamuotoja tuli vanhojen lisäksi ja tilalle. Sotavuodet ja niiden jälkeinen aika lisäsivät toimikunnan työtä. Uusia toimintamuotoja sotien jälkeen olivat ainakin katulähetystyö, lähimmäisen päivän vietto ja yhteisvastuukeräys. Myös diakoniaompeuseura alkoi toimia vuonna 1951. Sen tarkoituksena oli valmistaa joululahjoja vanhuksille ja lapsille.⁴² Oman haasteensa toiminnalle toi tilojen puute tai ahtaus. Suuri osa kerhoista ja muusta toiminnasta järjestettiin joko kirkossa tai rukoushuoneella. Rukoushuone olikin kovassa käytössä ja kävi siksi ahtaaksi, joten tästä syystä toimintaa jouduttiin järjestämään myös seurakuntasairaanhoitamon asunnossa tai muualla.

³⁹ JKA Ca 19 Tik ptk 11.9.1947 § 201.

⁴⁰ Malkavaara 2007, 107.

⁴¹ JSA II De 1 Srkk 1946.

⁴² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 19.9.1951 § 6; Rimpiläinen 1975, 79, 101.

Diakonissa oli diakoniatyön ensisijainen toteuttaja. Joensuun seurakuntadiakonissan ohjesäännössä määriteltiin diakonissan työn eri ulottuvuudet. Ne noudattelivat johtosäännössä määriteltyjä diakonian tehtäviä. Lisäksi diakonissan työhön liitettiin kotien siisteydestä huolehtiminen, mikäli perheenhoitaja ei siitä pystynyt huolehtimaan. Diakonissan tuli myös pitää päiväkirjaa toimistaan. Hänen tuli raportoida työstään tuomiokapitulille ja sen sairaanhoidollisesta puolesta lääninlääkärille. Tosin päiväkirjoja ei ole saatavissa vuosilta 1945–1953. Päiväkirjojen pohjalta hiippakuntasisar laati tilastot diakonisojen toiminnasta. Kuopion hiippakunnan ensimmäinen hiippakuntasisar oli Aira Railio. Hän tuli Kuopioon Turun arkkihiippakunnan vastavasta virasta vuonna 1949. Virallisesti hiippakuntasisaren virka perustettiin vasta myöhemmin. Railio oli ensimmäinen, joka otti viran perustamisen esille jo 1940-luvun lopulla toimiessaan Helsingin diakonissalaitoksen johtajattarena. Hiippakuntasisarena hänen tehtäviinsä kuului seurakuntasisarten työnohjaus ja sielunhoito. Railio siirtyi kuitenkin jo vuonna 1951 Pieksämäellä sijaiseen Sisälähetysseuran diakonissalaitoksen johtajaksi, minkä jälkeen Kuopion hiippakunnassa ei ollut hiippakuntasisarta 15 vuoteen.⁴³

b. Köyhäinhuolto runnellussa maassa

Sodan jälkeisiä vuosia leimasi kova aineellinen ja hengellinen pula. Diakoniatyöllä pyrittiin osaltaan auttamaan ihmisiä selviämään aineellisesta puutteesta. Joka vuosi diakoniatuimikunta jakoi jouluavustuksia sodan takia tai muuten kärsimään joutuneille. Sota vaikutti merkittävästi perheiden arkielämän sujuvuuteen, kun rintamalla kaatuneet miehet eivät enää olleet elättämässä perheitään. Tämä näkyi esimerkiksi vuoden 1945 jouluavustusten saajaluettelossa, jossa suuri osa oli naisia ja heistä suuri osa leskiä. Myös sodasta kärsimään joutuneiden avustusluettelossa vuodelta 1946 oli suurin osa leskiä.⁴⁴ Vuonna 1946 kaupungin alueella oli 22 sotaleskeä.⁴⁵

Vuoden 1945 seurakuntakertomuksen mukaan jouluavustusten saajia oli 110, joille jaettiin yhteensä 45 500 markkaa (5 617 €). Saman vuoden jakoluettelon

⁴³ JSA II Cb 2 Kn ptk 6.3.1946; Jalkanen 2004, 179; Wirilander 2011, 109.

⁴⁴ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1945 § 5 L; IV 1, 3 Sodasta kärsimään joutuneet 1946.

⁴⁵ JKA Cb 9 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1946, 8.

mukaan saajia oli 93 ja heille jaettiin yhteensä 35 200 markkaa. Lukumäärissä ja summissa on jonkin verran vaihtelua eri lähteissä. Avustukset olivat keskimäärin 100–500 markan (12–62 €) suuruisia, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Poikkeuksellisesti saatettiin jakaa suurempia summia, 1 000–2 000 markkaa (123–247 €).⁴⁶ Suurin piirtein samoissa summissa liikkuvat seuraavienkin vuosien rahamäärät.

Joulujakelun rahat saatiin kolehti- ja korkovaroista, kirkkohallintokunnan käyttövaroista, diakoniatoimikunnan käyttövaroista ja kirkkokuoron lahjoituksesta. Lisäksi avustuksiin käytettäviä rahamääriä toimikunta sai aiemmin esitellyistä lahjoitusrahastoista ja kukkasrahastosta. Jouluavustuksiin käytettävät rahamäärät vaihtelivat jonkin verran vuosittain. Esimerkiksi vuonna 1945 joulujakeluun oli käytettävissä 40 000 markkaa (4 938 €), vuonna 1949 taas 80 000 markkaa (3 485 €).⁴⁷ Erityisesti sotien jälkeen rahamäärät asettivat omat rajoituksensa diakoniatyölle, kun apua olisi pitänyt antaa enemmän kuin oli taloudellisesti mahdollista; sodista johtuvien menetysten vuoksi avun tarvitsijoita oli valtavasti.

Varoja köyhien jouluavustuksiin yritettiin kerätä myös myyjäisillä. Niitä ei kuitenkaan voitu järjestää, koska sodan jälkeisinä epävarmoina aikoina lupa olisi pitänyt pyytää kansanhuoltoministeriöstä ja lisäksi myytävää tavaraa oli ”sangen vähän”.⁴⁸ Erilaiset keräykset olivat tavallinen varojenkeräysmuoto. Niitä järjestettiin useita, mikä ilmeni muun muassa Seurakuntaopiston, hävitetyn rajaseudun ja Pohjois-Suomen hävitettyjen alueiden hyväksi suunnitellun keräyksen lykkäämisenä myöhemmäksi monien muiden samanaikaisten keräysten takia.⁴⁹

Jouluavustukset jaettiin aina edellisten vuosien listojen perusteella kuitenkin ottamalla huomioon myös uudet avun tarvitsijat. Seurakuntasisar yhdessä puheenjohtajan eli kirkkoherran kanssa päätti uusista avustusten saajista. Avustusten saajat päätettiin aina tapauskohtaisesti, ei yleisten kriteerien avulla.

Joensuulaisia vankeja, sairaaloiden potilaita, vanhuksia ja köyhiä ei unohdettu. Papisto teki tiivistä yhteistyötä kunnallisen köyhäinhoidon kanssa. Diakoniatoimikunnassa oli huoltolautakunnan jäsen, joka piti yhteyttä kunnallisen köyhäinhoidon ja seurakunnallisen diakonian välillä. Kunnalliskotiin, johon kuului yleinen osasto, mielisairasosasto ja sairaosasto, sekä sairaaloihin ja vankiloihin järjestettiin

⁴⁶ JSA II De 1 Srkk 1945; IV: 1, 3 Jouluavustusten jakoluettelo 1945.

⁴⁷ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1945 § 5, 5.12.1946 § 3, 15.12.1948 § 4; Rimpiläinen 1975, 63.

⁴⁸ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1948 § 2.

⁴⁹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 7.11.1946 § 5.

vierailuja. Usein mukana oli seurakunnan nuortenkuoro tai kirkkokuoro. Tuomiokapituli kehotti seurakuntia huomioimaan vankilassa olevat seurakuntalaiset sekä heidän perheensä. Joensuussa kehotusta seurattiin lähettämällä perinteisten jouluavustusten lisäksi joensuulaisille vangeille joulupaketit ainakin vuodesta 1950 lähtien joka vuonna. Kirjeessään Joensuun seurakunnalle Konnunsuon keskusvankilan johtaja Erkki Vuori ja sen pastori Antero Koskivirta pyysivät jouluna muistamaan oman seurakunnan jäseniä sekä niitä, joita kukaan muu ei muistanut. He pyysivät myös jonkin hengellisen lehden tilaamista vangeille. Niitä tilattiinkin (Kuopion seurakuntalehti *Siu-nausta koteihin*, *Päivän Tunnussana*, hiippakuntalehti *Herran Työssä*), vankien lisäksi myös varattomiin koteihin, invalideille ja äitikerholaisille. Mitä ilmeisimmin Joensuun diakoniatoimikunta osaltaan huolehti vangeista hyvin, koskapa se sai osana Kuopion hiippakuntaa kiitosta oikeusministeriöltä toiminnastaan vankeinhoidon hyväksi.⁵⁰

Joka vuosi diakoniatoimikunta myönsi avustuksia tarpeessa oleville perheille tai yksittäishenkilöille. Avustukset olivat usein taloudellisia, mutta monesti myös konkreettisia tavaroita suoranaiseen tarpeeseen. Esimerkiksi toimikunta hankki arkun perheenisälle, joka oli sairastanut aivokalvontulehdusta. Suuri osa avustuksista myönnettiin kotien remontointiin.⁵¹ Sotainvalideille tilattiin kristillistä *Sana*-lehteä vuosittain 12–15 vuosikertaa. Sotaorpoja muistettiin epäsäännöllisesti ja tarpeen mukaan, esimerkiksi vuonna 1952 kahdelle sotaorvolle annettiin 6 000 markkaa (189 €) kummallekin. Vuonna 1946 Joensuussa sotaorpoja oli 46.⁵²

Diakoniatyötä tehtiin yhteistyössä yhteiskunnan sosiaalihuollon kanssa. Kaupungin sosiaaliviranomaisten ja seurakuntasisaren välillä oli kiinteää yhteydenpitoa. Myös köyhäinavustuksista huolehdittiin huoltolautakunnan rinnalla. Kirkkoherra Anselm Pärnänen toimi huoltolautakunnan puheenjohtajana. Näin ollen tiedonkulku ja yhteistyö diakoniatoimikunnan ja huoltolautakunnan välillä toimi jouhevasti.⁵³ Osittain avustuksia saatettiin jakaa samoillekin henkilöille, mutta yhteistyön johdosta diakoniatoimikunnassa oltiin selvillä kunnallisen huollon avustusten suuntautumisesta. Näin ollen päällekkäisyys voitiin välttää. Huoltolautakunta jakoi köyhäin- ja kotiavus-

⁵⁰ JSA II Cf 1 Ptptk 1946; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.1.1950 § 3; K kiertok. 128/28.12.1950 § 2, 150/30.12.1953 § 5.

⁵¹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 19.9.1951 § 4, 7.12.1953 § 1.

⁵² JKA Cb 10 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1946, 8; JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949, 1950, 1952.

⁵³ JKA Cb 9 Huoltolautakunnan ptk 4.1.1945; Cc 3 Kertomus Joensuun kaupungin sosiaalisesta huollosta 1953.

tuksia vuonna 1945 yhteensä 275 henkilölle. Myös lastensuojelun kanssa diakoniatuomikunta teki yhteistyötä. Tällä kentällä toimivat yhteistyössä kaupungin lastensuojeluosasto, kansakoulu, Mannerheim-liitto ja Pelastakaa Lapset ry.⁵⁴

Uutena toimintamuotona aloitettiin syksyllä 1945 katulähetyskokoukset. Niihin haalittiin kaduilta, kujilta ja ravintoloista osanottajia, joille ”yhteisesti kirkastettiin elävää pelastusta”. Kokoukset olivat siis hartaushetkiä kaduilla oleskeleville, asunnottomille ja syrjäytyneille. Niitä pidettiin eri uskonsuuntien tiloissa ja yhteistyötä tehtiin vapaaseurakuntien kanssa. Kokousten määrät nousivat toiminnan alkuvuosina. Vuonna 1946 niitä oli 12, vuonna 1948 jo 22. Työmuoto oli valtakunnallinen. Koko Suomelle yhteisiä katulähetysten talvipäiviä järjestettiin ainakin vuonna 1949. Perinteisten kokousten lisäksi pidettiin rautatieasemalla iltaisin hengellisiä kokouksia.⁵⁵ Rautatieasema viittasi myös työhön asunnottomien parissa. Piispa Eino Sormunen totei tarkastusmatkallaan Joensuun seurakunnassa, että muun muassa katulähetysten ansiosta eri uskonnollisten ryhmien välit olivat lähentyneet.⁵⁶ Katulähetys tavoitti mahdollisesti niin kutsutut irtolaiset. Irtolaisuus oli lainvastaista; irtolaiset palautettiin usein kotikuntaansa tai määrättiin työlaitoksiin. Tästä syystä irtolaiset eivät välttämättä olleet halukkaita osallistumaan katulähetysten toimintaan.

Sotien jälkeen alkoholin runsas käyttö oli ongelma. Sosiaalihuolto teki alkoholistien parissa työtä antamalla varoituksia ja raittiusvalvontamääräyksiä sekä lähettämällä alkoholisteja parantolaan. Ongelma koski molempia sukupuolia, vaikka suurin osa hoidon tarpeessa olevista olikin miehiä.⁵⁷ Diakoniatyö ei erityisen tehokkaasti keskittynyt alkoholi-ongelman poistamiseen. Katulähetystyö oli varmasti osallaan työtä alkoholistienkin parissa, mutta erityistä työmuotoa ei seurakunnan taholta ollut alkoholi-ongelmaisille tarjolla.

⁵⁴ JKA Cb 9 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1945, 3; Cb 11 Joensuun kaupungin huoltolautakunnan lastensuojeluosaston toimintakertomus 1947, 3.

⁵⁵ JSA II De 1 Srkk 1945, srkk 1946, srkk 1948.

⁵⁶ JSA II Cf 1 Ptptk 23.–31.3.1946.

⁵⁷ JKA Cb 14 Joensuun kaupungin yhteiskunnallisen huollon toimintakertomus 1950, 6.

c. Kerhotoiminta diakonissan työn keskiössä

Kerhotoiminta oli merkittävä osa diakonissan tehtäväkentää. Vuonna 1952 se määriteltiinkin huoltotyön rinnalla diakonissan työn painopisteeksi. Kerhotoiminnan piiriin kuului äitikerho, tyttökerhoja, nuorten raamattupiiri ja diakoniaompeluseura.⁵⁸

Äitikerhon pitäminen kuului diakoniatyön piiriin. Sen toiminnasta vastasi seurakuntasisar, mutta esimerkiksi kerhon joulujuhlat ohjelmineen ja tarjoiluineen suunniteltiin diakoniatoimikunnan kokouksissa. Äitikerhon jäsenet olivat enimmäkseen vähävaraisten perheiden äitejä, jotka hakivat kerhosta sielun ja ruumiin lepoa sekä tukea kotien iloihin ja suruihin. Äitikerho kokoontui säännöllisesti, esimerkiksi vuonna 1947 yhteensä 34 kertaa, jolloin osanottajia oli 35. Äitikerhon lisäksi rasittuneita ja varattomia äitejä autettiin järjestämällä heille virkistyslomia. Ensimmäinen loma järjestettiin vuonna 1950 kahdelle äidille kymmenen päivän ajan Pielisjärven kansanopistossa Lieksan Kylänlahdessa. Tästä eteenpäin äitejä pääsi lomalle kolme. Vuosien varrella loman pituus vaihteli joitakin päiviä.⁵⁹ Lomaa voi kuitenkin kutsua pitkäksi.

Tyttötyö oli tärkeä osa diakonissan tehtäviä. Vuonna 1945 pidettiin tyttöosastossa kolmea kerhoa ikävuosien 6–12, 12–15 ja 16–20 mukaan. Kahdessa nuorimmassa ryhmässä oli kerrallaan noin 35 tyttöä ja ne kokoontuivat kerran viikossa. Vanhempien ”silmiin” ryhmässä oli keskimäärin 17 tyttöä ja se kokoontui vuonna 1945 yhteensä 40 kertaa. Ikäjako muuttui vuonna 1946, kun ”nuorten tyttöjen kerhoon” kuului noin 40 tyttöä iältään 5–11 vuotta ja ”suurten tyttöjen kerhoon” 10–12 tyttöä iältään 14–20 vuotta. Vanhempien tyttöjen määrä väheni edellisestä vuodesta selvästi, kun ottaa huomioon ikähaarukan laajenemisen. Lisäksi uudistunut ikäjako jätti 12–13 vuotiaat tytöt huomiotta. Myös kaupungin lastenkodin lapset ottivat usein osaa tyttö- ja poikakerhoihin. Näiden kerhojen lisäksi Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys (NNKY) piti tyttökerhoa 8–12 vuotiaille ”sirkkusille”. Vanhemmat tytöt kokoontuivat seurakuntasisaren asunnossa, koska rukoushuoneella ei riittänyt tilaa. Rukoushuonetta oli tarkoitus laajentaa mahdollisimman pian. Tyttötyössä järjestettiin kerran kuukaudessa askarteluilta, ohjelmailta, satu- ja leikki-ilta ja raamattutunti sekä erilaisia retkiä ja leirejä, esimerkiksi vuonna 1945 Liperiin ja Jakoslahdelle. Tyttötyö

⁵⁸ JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1952.

⁵⁹ JSA II Cb 2 Kn ptk 16.5.1953 § 2; II De 1 Srkk 1945, 1947; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.12.1945 § 3, 16.5.1950 § 11.

oli edistynyt hyvin, toisin kuin poikatyö, joka kaipasi vakinaista työntekijää. Kuitenkin nuorisopiirin heikentyessä 1940-luvun lopussa myös tyttökerhotyö alkoi taantua. Tyttökerholaisten lukumäärä putosi selvästi. Vuonna 1945 kerholaisia oli yhteensä 52, vuonna 1948 enää 30.⁶⁰

Tyttötyö oli siis edistynyt hyvin, toisin kuin poikatyö, joka kaipasi vakinaista työntekijää. Veikko Pulkkinen alkoi johtaa poikatyötä ja se voimistuikin selvästi. Vuosina 1950–1953 poikakerhoja oli neljä ja niissä poikia 180. Työntekijöitäkin oli neljä, joten poikatyö alkoi olla hyvällä mallilla. Se toimi Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen (NMKY) nimissä. Kirkkoneuvosto tuki poikatyötä esimerkiksi vuonna 1953 100 000 markalla (3 095 €), mikä oli 20 000 markkaa enemmän kuin tyttötyö sai. Suurin osa rahoista tuki poikien leiritoimintaa.⁶¹

Seurakuntasisar johti nuorisopiiriä, jonka toimintaan kuului nuorten raamattupiiri, kuoro, kesäkotitoimintaa, retkiä, vierailuja laitoksissa, hengellisiä kokouksia ja kutsuiltoja. Piiriin kuului noin 40–50 nuorta, iältään 17–21 vuotta, mutta nuorten tilaisuuksiin osallistui vielä tätä enemmän väkeä. Piiri kokoontui 40 kertaa vuodessa. Seurakunnan nuorisopiiri kuului valtakunnalliseen kattojärjestöön Suomen nuorten kristilliseen liittoon (SNKL).⁶² Joensuun kaupunki avusti seurakunnan lapsi- ja nuorisotyötä. Esimerkiksi vuonna 1949 se avusti työmuotoa yhteensä 25 000 markalla (1 110 €).⁶³

Diakoniatoimikunnan jäseneltä rouva Sanna Olsonilta vuokrattiin kesinä 1948 ja 1949 kesäkodiksi huvila, jossa järjestettiin tyttö- ja poikaleiri, äitileiri ja nuorten raamattuviikko. Huvilalla hiljennettiin Raamatun pariin, uitiin, urheiltiin ja saunakin lämmitettiin kerran viikossa. Saunominen ei liene ollut itsestään selvää, koska siitä puhuttiin ”jopa” saunan lämmittämisenä. Seuraavina vuosina kesäkotia ei saatu vuokrattua, mikä haittasi lapsi- ja nuorisotyötä suuresti. Seurakunnan tavoitteena oli hankkia oma vakinainen kesäkoti. Kirkkoherra Pärnänen vetosi seurakuntalaisiin lahjoitusten saamiseksi kyseistä hanketta varten.⁶⁴

⁶⁰ JKA Cb 11 Joensuun kaupungin lastenkodin vuosikertomus 1947; JSA II De 1 Srkk 1945, srkk 1946; Dd 2 Kertomukset piispantarkastusta varten 1941–1945, synodaali- ja kirkolliskokousta varten 1947–1951; Rimpiläinen 1975, 77–78.

⁶¹ JSA II Cb 2 Kn ptk 4.11.1953 § 14; II Dd 2 Kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1950–1954.

⁶² JSA II Dd 2 Kertomukset synodaalikokousta ja kirkolliskokousta varten 1947–1951, kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1950–1954.

⁶³ JKA Cb 13 Joensuun kaupungin lastensuojeluosaston toimintakertomus 1949, 11.

⁶⁴ JSA II De 1 Srkk 1948, srkk 1949, srkk 1950, srkk 1951; Rimpiläinen 1975, 77.

d. Pyhäkoulu hiihto- ja mäenlaskuinnostuksen hillitsijänä

Pyhäkoulutyö oli yksi diakonissan tehtävistä. Pyhäkoulu kuului seurakunnan lapsityön piiriin. Sen tarkoituksena oli teroittaa lapsille ja myös kodeille sunnuntaipäivän kunnioittamista. Kirkkoherra Anselm Pärnänen oli huolissaan kolmannen käskyn ”muista pyhittää lepopäivä” toteutumisesta kodeissa. Pyhäkoulussa käyvien lasten lukumäärä vaihteli vuosien varrella 160–300:n välillä. Vuonna 1945 oppilaita oli vain 164, mikä oli muihin vuosiin verrattuna vähän. Tämä johtui sodan aiheuttamasta levottomuudesta ja kirkkoherra Anselm Pärnäsen mukaan ”hiihto- ja mäenlaskuinnostuksesta”. Pyhäkoululaisten määrä kasvoi kuitenkin tämän jälkeen merkittävästi jääden lopulta pysyvästi noin 250 oppilaan paikkeille. Oppilaiden määrään vaikutti myös se, että seurakunnan ulkopuolella Pelastusarmeija, vapaakirkko, metodistikirkko ja ortodoksinen kirkko järjestivät omaa pyhäkoulutoimintaa, jonka piirissä oli noin 100 lasta. Oppilasta huomattava osa oli tyttöjä. Esimerkiksi vuonna 1949 pyhäkoulussa oli syksyllä 93 poikaa ja 234 tyttöä. Sukupuoliero säilyi samanlaisena seuraavinakin vuosina.⁶⁵ Tähän eroon ei kiinnitetty huomiota, vaan se oli tavallista. Mahdollisesti pyhäkoulua pidettiin tarpeellisempana tytöille kuin pojille. Lisäksi eroon saattoi vaikuttaa miesopettajien puuttuminen.

Diakonissa ei tietenkään yksin hoitanut pyhäkoulun työsarkaa. Kirkkoherra johti pyhäkoulutoimintaa ja asioita hoiti kirkkoneuvoston asettama pyhäkoulu-toimikunta. Pyhäkoulusihteerinä toimi kansakoulunopettaja Kerttu Palosuo vuodesta 1952 lähtien.⁶⁶ Vuonna 1946 pyhäkouluopettajia oli kymmenen, joista ainoastaan yksi oli mies. Tämäkin mies lopetti työnsä ja hänen tilalleen kaivattiin miesopettajaa erityisesti pojille. Sellainen saatiinkin, mutta vain vuodeksi 1951. Miesopettajien puuttuminen nähtiin syynä poikien levottomaan käyttäytymiseen pyhäkoulussa. Opettajia oli tavallisesti 8–11. Näitä vapaaehtoisia opettajia koulutettiin vuonna 1945 Järvenpään perustetussa Seurakuntaopistossa, jossa annettiin koulutusta kirkon maallikkotyöntekijöille. Lisäksi järjestettiin erityisiä pyhäkoulupäiviä ja -kurseja sekä jokaviikkoisia harjoituskokouksia, joissa käsiteltiin pyhäkoulussa opetettavia raamatuntekstejä. Opettajat olivat enimmäkseen keski-ikäisiä ja keskiluokkaisia, mutta mukana oli myös

⁶⁵ JSA II Dd 2 Kertomukset piispantarkastusta varten 1941–1945, synodaalikokousta ja kirkolliskokousta varten 1947–1951; II De 1 Srkk 1949. Lähteissä on paikoin suuriakin epätarkkuuksia lukumäärissä.

⁶⁶ JSA II Dd 2 Kertomukset synodaalikokousta ja kirkolliskokousta varten 1952–1956.

kansakoulun, oppikoulun tai seminaarin käyneitä nuoria. Pyhäkoulu järjestettiin sunnuntaisin kahdessa ryhmässä rukoushuoneella ja useassa ryhmässä kirkossa sekä Peltolan kaupunginosassa. Oppilaat jaettiin mahdollisuuksien mukaan vanhempien ja nuorempien ryhmiin sekä tyttöihin ja poikiin. Rukoushuoneella järjestettiin muutenkin paljon toimintaa ja se alkoi käydä ahtaaksi. Vuonna 1951 seurakuntataloa laajennettiin, jolloin myös pyhäkoulu siirtyi sinne.⁶⁷

Pyhäkoulun opetusmateriaaliksi opettajille tilattiin pyhäkoululehti *Lasten sunnuntai*, jota jaettiin myös lapsille säännöllisesti. Pyhäkoulu oli lasten hartaushetki. Alussa ja lopussa laulettiin virsi ja rukoiltiin, välissä käsiteltiin raamatunteksti ja annettiin muistolause. Lisäksi ohjelmaan kuului kevät- ja joulujuhla, joissa esitettiin ohjelmaa.⁶⁸ Pyhäkoulu noudatteli siis nykyäänkin vallitsevaa toimintakäytäntöä.

e. Kotikäyntityö tuo henkistä ja toiminnallista apua

Seurakuntasisaren työhön kuuluivat myös kotikäynnit. Hän vieraili säännöllisesti vanhusten, sairaiden ja ”aistiviallisten” eli kuurojen ja sokeiden luona.⁶⁹ Vierailut eivät olleet kokonaisuudessaan sairaanhoitoa, vaan huoltotoimintaa kuten diakonissan työ tuolloin oli. Vierailujen pääpaino oli henkisessä huollossa. Vanhuksille ja sairaille tarjottiin mahdollisuus keskusteluun huoltotoiminnan ohella ja näin lievitettiin myös yksinäisyyden tunnetta. Tosin vanhusten yksinäisyys ei tuolloin vielä ollut niin suuri ongelma kuin nykypäivän Suomessa. Suuremmat perheet ja perhekeskeisempi elämä pitivät itsessään huolen siitä, että vanhuksilla oli seuralaisia ja huoltajia jo omasta suvusta. Kuitenkin myös diakoniatyöllä tätä asiaa edistettiin.

⁶⁷ JSA II De 1 Srkk 1945, srkk 1946, srkk 1947, srkk 1948, srkk 1951; Dd 2 Kertomukset synodaalikokousta ja kirkolliskokousta varten 1947–1951, 1952–1956; Malkavaara 2007, 107.

⁶⁸ JSA II Dd 2 Kertomukset piispantarkastusta varten 1941–1945.

⁶⁹ JSA II De 1 Kertomukset Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1949, 1950.

f. Juhlatoiminnasta varoja ja virkistystä

Diakoniatoimikunta organisoii ja järjesti erilaisia juhlia ja tilaisuuksia. Toisinaan tarkoituksena oli kerätä rahaa avustuksiin, toisinaan taas virkistää ja auttaa tiettyä kohde-ryhmää. Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskusliitto, diakoniatyön keskusvaliokunta ja Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland tekivät aloitteen lähimmäisen päivän vietosta 1947. Päivän tarkoituksena oli elvyttää diakoniatyötä sodan jälkeisestä lamasta ja kiinnittää huomiota diakoniatoimikuntien toimivuuteen. Päivään kuuluivat talkoot, merkkimyynti ja juhlat. Päivä oli valtakunnallinen ja sen ohjelma oli käsitelty myös kirkkoneuvoston kokouksessa.⁷⁰ Ohjelma oli siis suurimmilta osin valmiiksi kirjoitettu, ei toimikunnan päätettävissä.

Joensuussa lähimmäisen päivää vietettiin ensimmäisen kerran syyskuussa 1947 ja se mainittiin seurakuntakertomuksessa yhdeksi vuoden huomattavimmista tilaisuuksista. Lauantaina nuorisopiiriläiset tekivät rakkaudenpalveluksia avun tarpeessa olevissa perheissä. Tämä tarkoitti halonhakuuta ja siivousapua. Sunnuntaina jumalanpalveluksen lisäksi järjestettiin juhlatilaisuus, jossa myytiin lähimmäisen päivän merkkiä viiden markan (0,30 €) hintaan. Hinnasta neljä markkaa (0,25 €) jäi seurakunnan omaan käyttöön. Yhteensä merkkejä myytiin tuolloin 3 180 markan (189 €) edestä. Merkkien myynnillä ja lähimmäisen päivän vietolla ei ollut tarkoitus ansaita rahaa. Esimerkiksi vuoden 1949 tilityksen mukaan tulot ja menot olivat täsmälleen tasapainossa (5 600 markkaa, 244 €). Ensimmäisellä kerralla lähimmäisen päivän juhlassa ei järjestetty kahvitusta ”olojen vuoksi”. Näillä oloilla tarkoitettiin nähtävästi sitä, että sotien jälkeisinä vuosina seurakunnalla ei ollut taloudellisesti mahdollisuutta järjestää kahvin ja kahvileivän tarjoilua. Myöhemmissä juhlissa tarjottiin kyllä kahvia ja toimikunta järjesti samana päivänä myös vanhusten juhlan kahvituksineen. Merkin hinta nousi radikaalisti. Vuonna 1951 se maksoi 20 markkaa (0,65 €), josta 16 markkaa (0,50 €) jäi seurakunnan käyttöön. Seurakuntasisar Helmi Härkönen jakoi merkeistä saadut varat tarvitseville.⁷¹ Aineistosta ei käy ilmi, saiko Härkönen jakaa ne oman harkintansa mukaan vai tehtiinkö niistä päätös yhteisesti. Luotettiinko sisaren harkintakykyyn vai päädyttiinkö jälkimmäiseen vaihtoehtoon, jolla vältettiin mahdolliset väärinkäytökset.

⁷⁰ JSA IV 1, 2 Dtmk kok ptk 17.9.1947 § 1; Määttä 2004, 56.

⁷¹ JSA II De Srkk 1947; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 19.9.1951 § 4-5; Rimpiläinen 1975, 79.

g. Joensuun seudun seurakunnallinen huolto

Diakoniatyön lisäksi seurakunnassa oli sotien jälkeen monia muitakin auttamisen muotoja. Tässä yhteydessä on mainittava erityisesti Joensuun seudun seurakunnallinen huolto (JSSH), joka muun muassa piispa Eino Sormusen vaikutuksesta aloitti toimintansa keväällä 1946. Tavoitteena oli toimia sosiaalisen työn piirissä sodasta ja sen seurauksista kärsivien auttamiseksi Joensuun ja Pielisensuun seurakuntien alueella. Diakoniatuomikunnasta JSSH:n toimikuntaan kuului Paavo Nevalainen ja ohjelmatoimikuntaan Rauha Salmi. Huolto sai toimintaansa varoja muun muassa erilaisilla keräyksillä, eri yhdistysten ja järjestöjen avustuksilla, kirkkovaltuuston myöntämällä määrärahalla ja kolehdilla sekä Joensuun kaupunginvaltuuston ja Pielisensuun kunnanvaltuuston tuella. Vuonna 1946 JSSH:lla oli käytettävissään 64 000 markkaa (4 941 €), josta noin puolet käytettiin 46 perheen tai yksityishenkilön auttamiseen. Se elvytti myös talkootoimintaa seurakuntien alueella avustettavien hyväksi. JSSH totesi kokouksessaan joulukuussa 1950 seuraavaa:

Kun seurakunnallinen diakonia on tullut kirkkolaisissa määritellyksi ja sen toiminta virallisesti järjestetyksi jokaisessa seurakunnassa erikseen piti kokous tarpeettomana JSSH:n toiminnan, jonka toimialana on ollut Joensuun ja Pielisensuun seurakunnat, jatkamisen ja päätti tässä kokouksessa lopettaa sen.⁷²

JSSH toimi siis vain neljä vuotta, minkä jälkeen se lakkautti toimintansa tarpeettomana vuonna 1950. Uudenlaisen huoltodiakonian kehityttyä JSSH:n toimintaa ei koettu enää tarpeelliseksi, vaikkakin se oli aiemmin nähty siunaukselliseksi ja uhrautuvaksi.⁷³

h. Yhteisvastuukeräyksen voittokulku

Yhteisvastuukeräys aloitettiin vuonna 1950. Se syntyi kirkon piirissä lievittämään valtakunnallisesti kasvanutta aineellisen avun tarvetta. Tuolloin sosiaaliministeriössä puhuttiin sosiaalishteeri Lauri Tuomen mukaan yleisestä hätätilasta. Tuomi kuului yhteisvastuukeräystä edeltäneeseen Suomen Huollon Kansan Apu -keräystä koordi-

⁷² JSA IV: 1, 2 JSSH kok ptk 18.12.1950 § 1.

⁷³ JSA II Cc 2 Kv ptk 14.3.1946 § 6, 13.3.1947 § 10; II De 1 Srkk 1946; IV: 1, 2 JSSH kok ptk 31.7.1946 § 2-8, 18.12.1950 § 4; Rimpiläinen 1975, 80.

noivaan toimikuntaan ja oli näin ollen keskeisellä paikalla yhteisvastuukeräystä suunniteltaessa. Syksyllä 1949 Tuomi huomasi matkallaan Pohjois- ja Itä-Suomen seurakuntiin niitä koettelevan hädän. Saman vuoden lopussa laajennettu piispainkokous hyväksyi piispa Eino Sormusen ja piispa Väinö Malmivaaran tekemän aloitteen diakoniakeräyksestä ja antoi koko maata koskevat keräysohjeet, joita ryhdyttiin jokaisessa seurakunnassa diakoniatoimikuntien ja kirkkoneuvostojen johdolla toteuttamaan. Aloite tuli siis Kuopion ja Oulun hiippakunnilta. Keräys aiheutti seurakunnissa laajat etukäteisjärjestelyt.⁷⁴

Ensimmäisinä kymmenenä vuonna yhteisvastuukeräyksellä oli oma johtokuntansa, jonka muodostivat hiippakuntien diakoniapastorit. Mukana oli myös Kuopion hiippakunnan diakoniapastori Reino Ylönen. Ylönen toimi Kuopion hiippakunnassa keräyksen toiminnanjohtajana ja huolehti siitä, että Joensuussa ja muissa hiippakunnan seurakunnissa keräys pantiin joka vuosi käyntiin. Hän piti myös yhteyttä keräystoimiston ja rovastikuntien välillä. Ylönen oli alusta asti keräyksen innokas toteuttaja. Kuitenkin tärkeimpiä tiedonantajia ja -välittäjiä olivat yhteisvastuukeräyksen rovastikuntakokoukset. Näihin kokouksiin Joensuustakin osallistuttiin säännöllisesti. Lisäksi kaikissa hiippakunnissa oli yhteisvastuukeräykseen liittyvä hiippakunnallinen päätoimikunta, johon kuului alueen keskeisiä vaikuttajia. Toimikuntien tärkein tehtävä oli pyytää lahjoituksia hiippakunnan alueella olevilta suurilta yrityksiltä. Mikkelin ja Kuopion hiippakunnassa toimikunta toimi pisimpään.⁷⁵

Joensuun seurakunnassa diakoniatoimikunta kannatti yksimielisesti yhteisvastuukeräystä ja koki sen tarpeelliseksi erityisesti huomioitaessa ”diakonian tarpeet ja laitosdiakonian hädän”. Viimeksi mainitulla tarkoitettiin Suomen Kirkon Sisälähetysseuran ylläpitämien laitosten jäämistä sodan jälkeen Neuvostoliiton puolelle. Tuotosta neljäsosa osoitettiin ensimmäisessä keräyksessä Sisälähetysseuran Pieksämäelle siirtyneisiin laitoksiin, seuraavana vuonna Oulun diakonissalaitokselle; myöhemmin osuutensa saivat myös muut laitokset. Keräysjaostoon valittiin keräysjohtajaksi palkkatarkkailija Erkki Rouhiainen sekä viisi muuta henkilöä. Valtakunnallisesti keräysjohtajissa oli eniten diakoniatyöntekijöitä, toiseksi eniten pappeja ja viimeiseksi

⁷⁴ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.1.1950 § 2; K kiertok. 118/15.12.1949 § 7; Huhta & Malkavaara 2005, 73; Määttä 2004, 72–73.

⁷⁵ Malkavaara 2000, 134, 136–137; Jalkanen 2004, 130.

maallikoita. Keräystoimiston suositus oli, että johtaja olisi maallikko ja hänen työparinsa seurakunnan työntekijä. Rouhiainen oli maallikko, joten Joensuussa suositus oli käytännössä.⁷⁶

Joensuussa yhteisvastuukeräys oli täydellinen menestys etenkin kolmena ensimmäisenä vuonna Rouhaisen ollessa keräysjohtajana. Tuolloin Joensuu oli hiipakunnan parhaiten keräävä seurakunta. Vuonna 1951 se oli valtakunnallisella ranking-listalla kolmannella sijalla, heti Hangon ja Kemin jälkeen keräystuottona 521 360 markkaa (20 282 €). Tuotto koostui kenttäkeräyksestä ja yritysten lahjoituksista. Kolmantena keräysvuonna Joensuu saavutti tavoitteensa 11-kertaisesti, keräysprosenttina 1103. Tavoitteena oli 120 000 markkaa (3 774 €) ja tulos 1 303 910 markkaa (41 009 €). Toisena oli Nurmeksen kauppala, jonka prosentti oli 248.⁷⁷ Merkittävän lahjoituksen keräykseen antoi Siltakadun Kahvila Oy. Tähän lienee vaikuttanut se, että diakoniatöimikunnan jäsenellä Rauha Salmella oli osuutta kahvilassa.⁷⁸ Huomionarvoista on kysyä, miksei tavoitetta nostettu merkittävästi, kun edellisten vuosien perusteella keräyksen tiedettiin onnistuvan.

Keräys toteutettiin listakeräyksenä. Vapaaehtoiset kerääjät kulkivat ovelta ovelle. Listakeräyksellä saatiin yli puolet kokonaistuotosta. Muita keräystapoja olivat myyjäiset, kirpputorit, konsertit, juhlat ja ulkoilmatilaisuudet.⁷⁹ Joensuussa suurin tuotto tuli keräyslistoista, joiden lisäksi järjestettiin myyjäisiä ja juhlia. Listakeräyksellä oli rahallisen tuoton saavuttamisen lisäksi toinenkin ulottuvuus. Sen avulla seurakuntalaisille annettiin mahdollisuus ja osittain myös velvollisuus osallistua seurakunnalliseen työhön.

Vuosina 1950–1962 yhteisvastuukeräyksen tuotosta puolet jäi seurakunnan omaan käyttöön. Keräyksen ansiosta avustusmahdollisuudet paranivat siis huomattavasti ja seurakunta pystyi antamaan aineellista apua runsaasti aiempaa enemmän. Joensuussa keräyksen tuotto käytettiin vanhusten, sairaiden ja lasten hädän lievittämiseen. Esimerkiksi apua annettiin kuurojen, sokeiden, kehitysvammaisten tai mielen-terveyshäiriöisten lasten äideille. Pöytäkirjoissa näitä kuvailtiin silloiseen aikaan kuu-

⁷⁶ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.1.1950 § 2; Malkavaara 2000, 131, 138.

⁷⁷ JSA II De 1 Kertomus Joensuun seurakunnan diakoniatyöstä 1950, 1952; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 10.12.1951 § 4, 15.10.1952 § 7; Rimpiläinen 1975, 79.

⁷⁸ JSA IV: 1, 3 Yhteisvastuukeräys tilitys 1952.

⁷⁹ Malkavaara 2000, 138–139.

luvilla ilmaisuilla *tylsä, aistiviallinen* tai *vajaakykyinen*. Yhteisvastuukeräyksen tuottoa jaettiin rahan lisäksi myös tavaroina, joihin kuului esimerkiksi monoja ja pohjallisia, koivuhalkoja, kenkiä sekä peitehuopia.⁸⁰

⁸⁰ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1952 § 3 L; Malkavaara 2007, 107.

III Tasaista toimintaa 1954–1960

1. Seurakunnallisen elämän murroskausi

a. Yhteistalous Pielisensuun kanssa

Pielisensuun kunta liitettiin Joensuun kaupunkiin valtioneuvoston päätöksellä vuoden 1954 alussa. Pielisensuu oli sekä väkiluvultaan että pinta-alaltaan Joensuuta suurempi. Muodostuneen Suur-Joensuun pinta-ala kasvoi näin viisinkertaiseksi ja väkilukukin yli kaksinkertaistui. Noin 10 000 asukkaan pikkukaupungista kasvoi kertaheitolla lähes 24 000 asukkaan kaupunki. Yhdistyminen toi Joensuuhun runsaasti lisää teollisuutta, joten se oli merkittävä parannus Joensuun elinkeinoelämälle. Pielisensuun kunnanvaltuusto tosin oli vastustavalla kannalla loppuun saakka, kuntaliitosta se ei halunnut missään tapauksessa.¹

Seurakuntien osalta uudelleenjärjestelyt sujuivat kuntaliitoksen herättämään närään verrattuna paljon kivuttomammin. Kuitenkin pääsy yksimielisyyteen seurakunnallisen elämän järjestämisestä vaati yli vuoden kestäneet neuvottelut. Asiaa käsittelemään valittu toimikunta kokoontui yhteensä kolme kertaa päätyen lopulta yhteisymmärryksessä tulokseen, jonka mukaan seurakunnat jatkaisivat toiminnallisesti itsenäisinä, mutta siirtyisivät yhteistalouteen vuoden 1955 alussa. Valtioneuvosto vahvisti päätöksen elokuussa 1954. Käytännössä yhteistalous tarkoitti yhteistä kirkkovaltuustoa, kirkkohallintokuntaa ja varainhoitoa sekä samanlaista kirkollista verotusta.² Joensuun seurakunta jatkoi siis toiminnallisesti itsenäisenä. Tämä koski myös sen diakoniatyötä, vaikka yhteistalous säätelikin siihen käytettäviä taloudellisia resursseja.

Kuntaliitoksen yhteydessä oli määriteltävä myös uusi aluejako. Aluejakoksi muodostui kaupungin halki virtaava Pielisjoki niin, että Ilosaari ja Niskasaari jäivät Joensuun puolelle, Utran saaret taas Pielisensuun puolelle. Aluejärjestelyissä Pielisensuun seurakunnan väkiluku väheni 9 617 seurakuntalaiseen, kun taas Joensuun seurakunnan väkimäärä kasvoi 12 851:een. Kuitenkin Pielisensuun seurakunta jäi pinta-alaltaan lähes kaksinkertaiseksi Joensuuhun verrattuna. Kuntaliitoksen jälkeen Joensuun seurakunnan väkimäärä kasvoi vuosittain merkittävästi. Esimerkiksi vuonna

¹ Elsinen 1986, 420–423, 583–587; Kinnunen 2000, 11, 18.

² JSA II Cc 3 Kv ptk 18.3.1954 § 4 L; K kiertok. 155/30.9.1954 § 1; Kinnunen 2000, 18–19.

1958 väkiluku oli 14 540 ja jo kahden vuoden päästä se oli kasvanut lähes tuhannella (15 507). Tästä syystä muiden toimintamuotojen ohella uusille seurakuntalaisille alettiin järjestää vastaanottotilaisuuksia. Väkiluvun jatkuva kasvu aiheutti uusia järjestelyjä ja toimintamuotoja myös diakoniakentälle.³

Yhteistalouteen siirtyminen vaikutti myöhemmin myös niin, että seurakuntiin perustettiin joitakin yhteisiä virkoja. Vuonna 1959 poikatyöntekijäksi saatu Leo Piipponen toimi sekä Joensuun että Pielisensuun seurakuntien palveluksessa kahden vuoden ajan, minkä jälkeen hän siirtyi kokonaan Joensuun seurakunnan työntekijäksi. Myös vuonna 1961 perustettua naisteologin virkaa ehdotettiin yhteiseksi. Tämä aiheutti kuitenkin närää ainakin Joensuun kirkkoneuvostossa. Sen mielestä seurakunnille tulisi palkata omat työntekijät eikä seurakuntien yhteisiä virkoja pitäisi perustaa.⁴

b. Taloustilanteen ja ohjeistusten kehyksissä

Tuomiokapituli vahvisti Joensuun seurakunnan diakoniaohjesäännön ja seurakuntasisaren johtosäännön 5.6.1957. Ohjesääntöä laatiessaan seurakunnan oli ollut otettava huomioon kirkkohallituksen edellisenä vuonna laatima malliohjesääntö. Uudessa malliohjesäännössä diakoniatyön luonne muuttui niin, että henkinen ja hengellinen puoli painottui sairaanhoidollisen vastuun jäädessä entistä selvemmin taka-alalle. Seurakuntasisar osallistui säännöllisesti rovastikunnan diakoniakokouksiin ja hiippakunnallisille diakoniapäiville. Myös erityisiä Suomen kirkon sisarliiton luentopäiviä järjestettiin ainakin vuonna 1959 Jyväskylässä, minne myös Joensuun seurakunnan seurakuntasisar Aili Heinonen lähetettiin. Sisarliitto oli perustettu vuonna 1958. Sen toimintasuunnitelmaan kuuluivat seurakuntasisarille ammattitaidon kehittämiseksi järjestetyt opintopäivät. Painava syy liiton perustamiselle oli myös diakonissalaitosten sisarkotijärjestelmän lakkauttaminen 1950-luvun lopulla.⁵ Diakoniatyö ei siis edelleenkään ollut Joensuun seurakunnassa itsenäistä ja yksinäistä puurtamista, vaan siihen liittyi laajempia valtakunnallisiakin näkymiä.

³ JSA II De 1 Diakoniakertomus 1958; Srkk 1958; K kiertok. 171/24.10.1956 § 4; Kinnunen 2000, 20, 24.

⁴ JSA II Cb 4 Kn ptk 16.12.1960 § 9.

⁵ JSA II De 1 Diakoniakertomus 1957, seurakuntasisaren tk 1959; Määttä 2004, 133; Vappula 2009, 140.

Diakoniatyöntekijät osallistuivat rovastikunnan ja hiippakunnan diakoniapäiville. Päivien ohjelmaan kuului raamattutunteja ja keskustelua ajankohtaisista aiheista, jotka liittyivät diakoniaan. Tarkoituksena oli lähettää päiville yksi papeista, seurakuntasisaret ja muutama diakoniatoimikunnan jäsen. Rovastikunnallista diakoniatyötä alettiin kokonaiskirkossa kehittää vasta 1960–1970-luvulla.⁶ Joensuun rovastikunnassa työtä tehtiin kuitenkin jo 1950-luvulla.

Diakoniatyöstä ja seurakuntasisaren toiminnasta piti vuodesta 1954 alkaen raportoida uusilla lomakkeilla: diakoniakertomuksilla ja seurakuntasisaren toimintakertomuksilla. Lomakkeita myös uudistettiin ja niihin lisättiin erillinen kertomus diakoniakylä- eli korttelitoimikunnan työstä. Joensuun seurakunnassa ei ollut erillisiä korttelitoimikuntia, joten kyseinen lomake ei koskenut sikäläistä diakoniatyötä. Seurakunnassa eri kaupunginosat huomioitiin entiseen tapaan niin, että diakoniatoimikunnassa oli edustettuina eri alueita.⁷

Vuonna 1955 Kuopion tuomiokapituli piti seurakuntasisarten palkkaa liian pienenä verrattuna terveystisarten palkkaan, jota oli korotettu. Laajennetun piispainkokouksen tekemän linjauksen mukaan seurakuntasisaren palkan piti olla yhden palkkausluokan alempi kuin terveystisaren. Vuonna 1955 tämä tarkoitti 12. palkkausluokkaa. Joensuun seurakuntasisaren Helmi Härkösen palkka nostettiinkin tuona vuonna diakonissalaitosten liiton ehdotuksen mukaan kyseiseen palkkaluokkaan. Härkösen palkka vuonna 1956 oli kokonaisuudessaan 34 475 markkaa (986 €) kuukaudessa. Ansio oli nyt selvästi enemmän kuin aiempina vuosina ja ylitti diakoniatyön keskusvaliokunnan antamat aiemmat suositukset. Lisäksi sisarelle kuului luontoisetuina virka-asunto vanhassa pappilassa (Torikatu 2). Se käsitti kalustetun huoneen ja keittiön, jossa oli valo ja lämpö eli lamppu ja polttopuut. Tämä noudatteli diakonian yhteistyövaliokunnan suosituksia seurakuntasisarten luontoiseduista. Tuolloin sisarten palkkaus ei vielä ollut lailla järjestetty. Lisäksi sisarelle kuului neljä vapaapäivää kuukaudessa sekä vuosiloma, joka oli yhteensä 23–28 päivää.⁸ Diakoniapastori Reino

⁶ JSA II Dd 2 Kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten; K kiertok. 170/29.8.1956 § 1; Wirilander 2011, 170.

⁷ K kiertok. 151/4.2.1954 § 5, 165/18.1.1956 § 5.

⁸ JSA II Cc 3 Kv ptk 29.4.1955 § 6; II De 1 Seurakuntasisaren tk 1956; K kiertok. 159/9.3.1955 § 5, 164/14.12.1955 § 5.

Ylönen oli korostanut usein, että seurakuntasisarta ei saisi panna asumaan mihin tahansa, vaan asunnon oli oltava viihtyisä, kodikas ja lämmin.⁹ Ylönen ymmärsi, että diakoniatyön laatuun vaikutti sen työntekijöistä huolehtiminen.

Joensuun seurakunnan talouden järjestäminen muuttui, kun Pielisensuun ja Joensuun seurakunnat siirtyivät yhteistalouteen. Diakonian määrärahaan se ei kuitenkaan suuremmin vaikuttanut. Seurakunnan talousarviossa diakonian määräraha vuonna 1954 oli 50 000 markkaa (1 547€) entisen 40 000 markan sijaan. Rahan arvon heikkeneminen huomioiden summa oli suurin piirtein sama kuin aiemmin. Tuolloin myös kirkkokuoro luovutti 20 000 markkaa (619 €) vanhusten joulujakeluun. Kolehtivaroja diakoniaan oli kerätty vain viisi kertaa, tuloksena 12 320 markkaa (381 €). Määrä oli yli puolet pienempi kuin aiempina vuosina. Myöhemminkin kolehtien määrä oli noin 10 000–15 000 markkaa vuodessa. Tämä saattoi kertoa siitä, että sodan aiheuttama hätä alkoi vähitellen lieventyä. Vuonna 1954 diakoniaan käytettiin yhteensä 155 000 markkaa (4 797 €). Vuonna 1958 vallinneen työttömyyden takia avustustyöhön käytettiin yli 600 000 markkaa (14 431€), mikä oli enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Myöhemmin avustusmäärät olivat vielä suurempia, vuonna 1960 700 000 markkaa (16 129 €). Usein avustuksiin käytettiin varoja myös kukkasrahastosta ja toisinaan järjestettiin myyjäisiä, joiden tuotto käytettiin diakoniatyöhön.¹⁰

c. Virkojen vaihdokset ja uudet työntekijät

Joensuun seurakunnan diakoniatoimikunnan puheenjohtajana toimi kirkkoherra. Uudeksi kirkkoherraksi valittiin vuonna 1954 teologian tohtori, tuomiokapitulin asessori Olavi Tarvainen (1909–1992). Virallisesti hänet asetettiin virkaan vappuna 1955. Samalla hänestä tuli siis diakoniatoimikunnan puheenjohtaja. Tarvainen oli jo ennestään ollut hiippakunnan diakoniatoimikunnan jäsenenä vuodesta 1952. Kirkkoherrakokemuksella Tarvaisella oli Karunasta ja Iisalmen maaseurakunnasta. Joensuun seurakunnan kirkkoherrana hän toimi vuoden 1973 loppuun, minkä jälkeen hän siirtyi eläkkeelle. Tarvainen oli toimielias mies. Kirkkoherrakautensa aikana hän oli puheenjohtajana Joensuun ja Pielisensuun yhteisessä kirkkovaltuustossa, toimi Kuopion tuomiokapitulin

⁹ Jalkanen 2004, 111.

¹⁰ JSA II Cb 3 Kn ptk 29.11.1956 § 6; II De 1 Diakoniakertomus 1954; II De 1 Srkk 1954, 1958, 1960.

asessorina, Joensuun rovastikunnan lääninrovastina sekä jäsenenä kirkon eri komiteoissa ja oli lisäksi kuudesti kirkolliskokousedustajana. Tarvaisen johdolla aloitettiin päiväkerhotoiminta ja kutsukokoukset seurakunnan uusille jäsenille. Myös *Kirkkotie*-lehti oli Tarvaisen perustama kanava seurakuntien tiedotukseen. Tarvainen toimi diakoniatöimikunnan puheenjohtajana ja myös kirjoitti pöytäkirjat Anselm Pärnäsän jälkeen vuoteen 1967 saakka. Tämän jälkeen kokouksissa valittiin sihteeri erikseen. Tarvaista on kuvattu täsmälliseksi ja tarkaksi mieheksi, joka ei turhaan jaaritellut lyhyissä saarnoissaankaan.¹¹ Tämä oli havaittavissa myös hänen kirjoittamistaan pöytäkirjoista, jotka olivat lyhyitä ja ytimekkäitä, jopa turhankin toteavia.

Seurakuntasisar Helmi Härkönen irtisanoutui toimestaan vuonna 1958. Härkönen toimi diakonissana elokuun loppuun ja siirtyi sitten Karmel-yhdistyksen palvelukseen. Karmel-yhdistys oli perustettu 1949 tavoitteenaan perehdyttää ihmisiä Raamatun ja Israelin syventävään tuntemiseen. Sisarelle oli vastikään annettu uusi ja viihtyisä asunto, mutta se ei saanut Härköstä pysymään virassaan. Jättäytyessään virasta Härkönen oli 47-vuotias, joten vanhuuskaan ei vielä ollut viemässä sisaren voimia. Seurakunta järjesti Härköselä läksiäiset kahvitarjoiluineen ja lahjoineen. Seurakuntalaisilta Härkönen sai oman lahjansa sekä seurakunnalta kirjan ja 10 000 markkaa (237 €).¹²

Seurakuntasisaren virka julistettiin haettavaksi *Kotimaa*-lehdessä. Sitä haki virallisesti vain Pieksämäeltä Sisälähetysseuran diakonissalaitoksesta valmistunut Kokemäen seurakuntasisar Aili Heinonen (s.1931). Virkaa tiedusteli myös diakonissa, apulaisjohtajattaren viransijainen Irja Lahti Helsingistä. Lisäksi johtajatar Railio ilmoitti Kaarinan sisaren Sirkka Litmasen suunnittelevan paikan vaihdosta. Kirkkoneuvosto päätti kutsua toimeen Litmasen, koska hän oli erityisesti perehtynyt nuorisotyöhön ja seurakunta tarvitsi lisäpanostusta tähän työmuotoon. Varasijalle valittiin Aili Heinonen.¹³ Sirkka Litmanen ei kuitenkaan ottanut virkaa vastaan, vaan siihen tuli Aili Heinonen. Heinonen oli aloittanut työn Joensuun seurakunnassa elokuussa 1957, mutta diakonissana hän aloitti 15.10.1958. Seurakunta oli siis ainakin virallisesti ilman diakonissaa puolitoista kuukautta. Heinoselle ja muille seurakunnan uusille työnteki-

¹¹ Suomen kirkon matrikkeli 1963, 411–412; Kinnunen 2000, 50–52.

¹² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 20.3.1958 § 1, 20.8.1958 § 1.

¹³ JSA II Cb 4 Kn ptk 11.8.1958 § 1.

jöille järjestettiin tervetuliaistilaisuus marraskuussa 1958. Heinonen toimi seurakuntasisarena vuoteen 1966 saakka. Piispa Eino Sormusen mukaan hän hoiti työnsä erittäin kiitettävästi.¹⁴

Toisen sisaren tarpeellisuudesta alettiin puhua vuonna 1960. Hiippakunnan diakoniapastori Reino Ylönen ehdotti toisen diakonissan ottamista seurakuntaan sen väkimäärän suuruuden ja työn laajuuden vuoksi. Sisaren toimintapiiriksi suunniteltiin Mutalaa.¹⁵ Ehdotus ei vielä johtanut tuloksiin.

Vuosina 1954–1960 kirkkoneuvosto valitsi diakoniatoimikuntaan kahdeksan uutta jäsentä. He olivat Sirkka Keinänen, Irja Kivinen, osastosihteeri Lauri Korppi, terveystisair Saimi Musikka, maanviljelijä Konsta Mutanen, Elsa Rouhiainen, Juho Räsänen ja sosiaalitarkkailija Eeva Leppänen. Toimikunnassa oli siis edelleen naisenemmistö, kuten tähänkin asti. Jäsenmäärä kasvoi koko ajan, koska usein erovuorossa olevat jäsenet valittiin uudeksi viisivuotiskaudeksi. Esimerkiksi vuonna 1956 jäseniä oli puheenjohtaja Olavi Tarvaisen lisäksi 12.¹⁶ Sosiaalihuoltaja Lauri Korppi oli huolto-osaston osastosihteeri vuoden 1959 puoleenväliin saakka. Terveystisair Saimi Musikka oli jäsenenä myös sosiaalilautakunnassa ja sen huolto-osastossa vuoteen 1965. Hänellä oli siis näkemystä niin terveyden- ja sosiaalihuollon kuin diakoniankin piiristä. Korppi toimi myös vuonna 1954 aloittaneen Koppolan huoltolaitoksen sihteerinä. Huoltolaitos oli tarkoitettu B-luokan mielisairaanhoidon. Seurakunnan puolesta papit huolehtivat potilaiden hengellisten tarpeiden tyydyttämisestä.¹⁷

Diakonian kentällä työvoimaa kaivattiin lisää. Helpotusta tähän saatiin vuonna 1959, kun työhön saatiin kaksi sisaroppilasta Irja Annola ja Eila Sutinen. Sisaroppilaat toimivat tilapäisesti seurakuntasisair Aili Heinosen rinnalla avustavina sisairina. He toimivat muun muassa Mutalaan perustetussa työkeskuksessa.¹⁸

Piispa Eino Sormunen kiinnitti tarkastuksellaan Joensuussa 1955 huomiota diakoniaan. Hän totesi Joensuussa olevan havaittavissa runsasta uhrautuvaisuutta. Diakoniaa hän kehotti liittämään yhä enenevässä määrin yksityisiin koteihin, henkilökohtaiselle tasolle, käytännössä kodeissakäynteihin. Sormusen mukaan tähän

¹⁴ JSA II Cb 4 Kn ptk 26.9.1958 § 7; II Cf 1 Ptptk 1960; II De 1 Seurakuntasisaren tk 1958.

¹⁵ JSA II Cb 4 Kn ptk 21.1.1960 § 4.

¹⁶ JSA II De 1 Diakoniakertomus 1956; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 21.6.1960, 27.10.1961, 16.10.1962; Kinnunen 2000, 153.

¹⁷ JKA Cc 4–5 Sosiaaliltk ptk 3.3.1955 § 30 L 1, 16.4.1956 § 37 L; Cc 16 Sosiaaliltk ptk 17.4.1967 § 37 L 11.

¹⁸ JSA II De 1 Srkk 1959.

päästäisiin perustamalla kaupunkiin erilliset korttelitoimikunnat, jolloin yksittäisen ihmisen hätä olisi helpompi huomata. Joensuussa tämä oli vielä järjestetty niin, että diakoniatoimikunnan jäsenet olivat eri puolilta kaupunkia ja etsivät avun tarpeessa olevia omalta alueeltaan. Piispa Sormunen ei kehottanut luopumaan myöskään yleisestä huoltotyöstä.¹⁹

Diakoniatoimikunnalle annettiin vuonna 1957 työohjeita, jotka tulivat ilmeisesti seurakunnan sisältä, mahdollisesti kirkkoneuvostolta. Ohjeet koskivat muun muassa toimikunnan jäseniä. Jäsenten aktiivisuus kyseenalaistettiin toteamalla ”eikö olisi syytä nurmikkaa kääntää ja kylvää uusi siemen, jotta satokin paranisi”. Tuolloin toimikunnan jäseniä oli 12. Seuraavana vuonna se sai kaksi uutta jäsentä (Lauri Korppi ja Sirkka Keinänen), mutta sen koko kasvoi vain yhdellä Sanna Olsonin jäädessä pois toimikunnasta. Olsoni oli pitkäaikainen toimikunnan jäsen (ainakin vuodesta 1941) ja hänet oli useasti valittu uudelle kaudelle, joten toimikunnan aktiivisuuden kyseenalaistaminen ei johtunut Olsonin panostuksesta tai sen puutteesta. Toimikunnan kokousten määrä oli uusien ohjeiden mukaan liian alhainen, tuona vuonna kolme. Myös kaupunkitoimikuntia kaivattiin eri puolille, esimerkiksi Mutalaan. Ohjeissa miespuolinen diakoni todettiin seurakuntasisaren ohella välttämättömäksi seurakunnan jäsenmäärän nopeasti kasvaessa. Virka perustettiin kuitenkin vasta usean vuoden jälkeen. Diakonia-kursseja tarvittiin välttämättä ja kehoitettiin ottamaan yhteys hiippakunnan diakoniampastoriin Reino Ylöseen. Diakoniaompeluseurojen ja vanhusten kerhojen määrä oli liian alhainen. Jokaiseen uuteen diakoniapiiriin piti saada vanhustenkerho. Niiden johtajiksi haluttiin maallikoita, rouvia, joiden lapset olivat jo kasvaneet aikuisiksi. Vain äitien virkistysleirien osanottajamäärä ja korjattujen rakennusten määrä näyttäytyivät myönteisessä valossa. Tosin rakennuksiakin kehoitettiin korjaamaan vielä lisää. Myös yhteisvastuukeräystä piti tehostaa, koska tulos oli koko ajan mennyt alaspäin. Tulos ei kuitenkaan noussut kasvuun, vaan laski tasaisesti. Talkootoiminnasta mainittiin seuraavaa.

Vuoteita vuoteettomille ja vanhoja maalattava iloisin värein. Sänky keltainen, kiikkutuoli punainen, tuoli sininen, pöytä vihreä ja n.e. Uusia verhoja iloisin värein. Paljon tehtävää tässä suhteessa monessa monessa kodissa. Silmät auki vain. Emalimaali kivi- ja valk ½ tunnissa. Tapetointi myös paikallaan.²⁰

¹⁹ JSA II Cf 1 Ptptk 1955.

²⁰ JSA II De 1 Työohjeita Joensuun diakoniatoimikunnalle 1957–1958.

Ohjeistus oli ilmeisen vaativa ja osoitti tyytymättömyyttä diakoniatyön järjestämiseen. Siitä sai kuvan, että Joensuussa diakoniatyö oli huonoissa kantimissa ja sen toteuttamisessa oli paljon parantamista. Näin ei kuitenkaan ollut. Työtä oli joka tapauksessa koko ajan laajennettava ja kehitettävä sekä huolehdittava siitä, että sitä toteutettiin ajanmukaisesti. Diakoniatyö koettiin tärkeäksi ja siksi työhjeitakin annettiin rankalla kädellä.

2. Vakiintuneet toimintamuodot jatkuvat uusien rinnalla

a. Totuttua toimintaa

Diakoniatyön vakiintuneet toimintamuodot jatkuivat vuosi vuodelta entiseen tapaan. Joensuun seurakunta liittyi vuonna 1956 Vankeusyhdistys ry:een yhdistyksen ehdotuksesta.²¹ Joululahjoja joensuulaisille vangeille ja sairaaloihin lähetettiin poikkeuksetta joka vuosi noin 25 kappaletta. Entiseen tapaan hiippakunnallista *Herran työ* -lehteä tilattiin joka vuosi varattomiin koteihin. Erilaiset vierailut olivat myös vakiintuneita työmuotoja. Niitä järjestettiin Kontioniemen parantolaan ja Iiksenvaaran ja myöhemmin vuonna 1957 perustettuun Nepenmäen kunnalliskotiin noin kerran vuodessa. Kahvitarjoilu kustannettiin diakoniavaroista. Yhdistyminen Pielisensuun kanssa vaikutti siihen, että papisto kävi vuoroin Joensuun ja vuoroin Pielisensuun puolelta joka kuukausi vierailulla kunnalliskodissa. Seurakunnan nuoret kävivät myös vuonna 1960 Koppolan huoltolaitoksessa pitämässä pikkujouluja. Kerran viikossa seurakuntasisar piti katulähetystyöntekijän kanssa hartaushetken sairaalassa. Vanhusten juhlan järjestäminen ja vanhusten kirkkopyhä kerran vuodessa Joensuun ja Utran kirkkoissa sekä äitien virkistysleirit Pielisjärven kansanopistossa jatkuivat entiseen tapaan. Äitileirejä pidettiin sekä hiippakunnan järjestäminä että seurakunnan omina leireinä kesäkodilla. Työ vanhusten parissa ja äitikerho olivatkin hyvällä perustalla ja osanottajamäärät olivat vakiintuneita ja suuria.²² Seurakunta ei ollut ainoana järjestämässä

²¹ JSA II Cb 3 Kn ptk 12.5.1956 § 7.

²² JKA Cc 10 Sosiaaliltk ptk 7.6.1961 § 57 L 1; JSA II De 1 Diakoniatkertomus 1954; Srkk 1956, 1958; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.10.1956 § 5, 20.8.1958 § 2.

äitileirejä, vaan myös kaupungin osalta vähävaraiset äidit huomioitiin. Sosiaalilautakunta kustansi vuosittain runsaat 10 äitiä eri yhteisöjen järjestämille äitien kesäleireille.²³

Lähimmäisen päivän vietto oli ainakin sen alkutaipaleella ollut menestys. Kuitenkin sen viettäminen lopetettiin 1950-luvun lopussa.²⁴ Ehkä päivä oli jo saavuttanut sille alun perin asetetut tavoitteet; diakoniatyön elvyttämisen sodan jälkeisestä lamasta ja diakoniatuimikuntien toiminnan parantamisen.

Uutena ilmiönä alkoi jo vuonna 1960 näkyä yhteistyön lisääntyminen, kun vanhusten juhla järjestettiin yhteistyössä vanhusten huoltotyötä tukevien järjestöjen kanssa. Yhteistyötä sosiaalisella kentällä toivoi myös piispa Eino Sormunen. Sitä alettiin tehdä muun muassa Mannerheim-liiton kanssa. Tähän vaikutti ilmeisesti kirkkoherra Tarvaisen kuuluminen Mannerheim-liiton Karjalan piirin johtokuntaan.²⁵

b. Henkilö- ja perhekohtaiset avustukset yksilöllisenä tukena

Yksittäisten ihmisten henkilökohtainen auttaminen voimistui. Tähän lienee ollut osasyynä taloudellinen ulottuvuus, kun sotien aiheuttamista menetyksistä alettiin vähitellen toipua ja hyvinvointi lisääntyi yhteiskunnassa vuosi vuodelta. Kuitenkaan avustettavien määrä ei vähentynyt. Apua tarvittiin edelleen ja nyt seurakunnallakin alkoi olla sen antamiseen suuremmat mahdollisuudet. Pieni murros näkyi myös siinä, että ihmiset anoivat itse avustuksia enemmän kuin ennen. Diakoniatyö keskittyi ihmisten konkreettiseen auttamiseen avustamalla esimerkiksi taloudellisesti. Hengellinen puoli jäi vähemmälle.

Eräs nainen anoi avustusta silloisen tasavallan presidentin Urho Kekkosen välityksellä lähettämällä tälle kirjeen, jonka yhteisvastuukeräystoimisto lähetti diakoniatuimikunnalle. Nainen anoi avustusta yhdeksänlapsisen perheensä vaikeaan tilanteeseen, kun molemmat vanhemmat olivat sairaita ja rakennusvelat ja korot olivat käyneet mahdottomiksi hoitaa. Seurakuntasisar ja kirkkoherra vahvistivat tilanteen to-

²³ JKA Cc 10 Sosiaaliltk ptk 7.6.1961 § 57 L 1.

²⁴ JSA II Dd 2 Kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten.

²⁵ JSA II Cf 1 Ptptk 1960; II Dd 2 Kertomus Joensuun seurakunna tilasta 1957–1961; II De 1 Diakoniatkertomus 1960.

deksi ja perhettä avustettiin maksamalla velan korot 26 000 markkaa (616 €) ja antamalla 4 000 markan (95 €) ostokortti. Vuoden päästä perheelle annettiin vielä 10 000 markkaa (234 €) avustusta naisen otettua taas yhteyttä tasavallan presidenttiin. Hän anoi presidentin käyttövaroista ”vaikka pienempää summaa” puutteessa olevan perheensä hyväksi. Diakoniatoimikunnan pöytäkirjojen mukaan oli vain kaksi tapausta, joissa avustusta anottiin tasavallan presidentin välityksellä ja vieläpä presidentin käyttövaroista.²⁶ Kyse ei siis ollut yleisestä tavasta.

Auttamismuotona yleisin oli avustaminen rakennuskuluissa ja -veloissa tai rakennustarvikkeiden hankkiminen. Tietty rahamäärä myönnettiin tiettyyn tarkoitukseen, esimerkiksi navetan rakentamiseen 10 000 markkaa (227 €). Usein seurakuntasisar kävi tarkastamassa avustuksen tarpeen itse paikalla, mutta seurattiinko sitä, että avustus myös käytettiin siihen mihin se oli osoitettu, ei käynyt selville. Muutamassa tapauksessa toimikunta siirsi vastuun henkilön auttamisesta sosiaalihuollolle. Työnjako sosiaalihuollon kanssa ei ollut selvärajainen, vaan jokainen tapaus arvioitiin ja päätös avustamisesta tehtiin erikseen. Diakoniatoiminnassa oli nähtävissä myös ekuumeenista ulottuvuutta, kun ortodoksiseen seurakuntaan kuuluvalla tytöllä annettiin avustusta hänen opinnoilleen ammattioppilaitoksessa. Kysymyksessä oli itäsuomalainen seurakunta, jonka alueella oli suhteellisen paljon ortodoksiseen kirkkoon kuuluvia.²⁷

Toisinaan seurakuntasisar myönsi rahaa myös lainaan. Sisar oli antanut eräälle miehelle lainaksi 3 000 markkaa viikon ajaksi, mutta mies ei maksanut lainaa takaisin. Kirkkoneuvosto tiedusteli Porin kirkkoherranvirastosta, tunsivatko he kyseistä miestä.²⁸ Ilmeisesti tämä oli Porista kotoisin. Rahan lainaaminen ei ollut normaali käytäntö, vaan yleensä rahaa myönnettiin avustusmielessä ilman takaisinmaksuvelvollisuutta.

c. Huoltotyö arjen konkreettisena apuna

Seurakuntasisaren toimenkuva jatkui huoltotyön linjalla. Vuonna 1954 sairaskäyntejä ei ollut lainkaan ja hoitoöitäkin vain kolme. Kuitenkin yleensä sairaskäyntejä sisarella

²⁶ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 20.3.1958 § 2, 1.12.1959 § 2, 21.10.1960 § 2.

²⁷ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 9.12.1957 § 2, 13.2.1959 § 2, 21.6.1960 § 4.

²⁸ JSA II Cb 3 Kn ptk 9.1.1956 § 4.

oli 10–15 kodissa, Aili Heinosen aikaan jopa 40 (1960). Huoltokäyntejä sisar teki yli 200 kotiin. Lisäksi sisaren luona kävi sairaita ja huollettavia, seurakuntasisar Helmi Härkösen mukaan vain huollettavia. Huoltotoiminta jatkui vanhusten, sairaiden, aisti-viollisten, invalidien ja sotaorpojen parissa. Erityisesti nyt painottui työ vanhusten hyväksi. Huollettavista lähes kaikki olivat vanhuksia. Yleisen huoltotyön lisäksi sisar huolehti tyttökerhojen pitämisestä, äitikerhosta ja pyhäkoulusta. Uutena työmuotona oli, että sisar Härkönen oli mukana myös merimies- ja lähetysompeluseuroissa. Tullessaan diakonissaksi Aili Heinonen jatkoi samalla linjalla seurakuntasisaren työssä. Tosin hänen toimintakertomustensa mukaan sairaskäyntejä ja sairaita sisaren luona kävijöitä oli paljon enemmän kuin Härkösen kertomuksissa. Heinosen luona kävi noin 40 sairasta ja 150 muuta huollettavaa, kun taas Härkösen kertomusten mukaan kävijät olivat vain huollettavia.²⁹ Eroon tosin vaikutti myös seurakunnan väkimäärän kasvu. Mahdollisesti myös raja sairaiden ja huollettavien välillä oli häilyvä ja tulkinnanvarainen, mikä osaltaan vaikutti määrien eroihin.

Sairaanhoidon osuus seurakuntasisarten työnkuvasta oli vähentynyt. Kuitenkin se oli edelleen osa toimintaa. Joensuun kaupungin terveysisarten johtosäännön mukaan näiden oli pyrittävä hyvään yhteistyöhön sellaisten kunnallisten elinten ja virkailijoiden sekä yksityisten järjestöjen kanssa, jotka liittyivät terveysisaren toimenkuvaan ja joilta hän voisi saada apua työssään.³⁰ Johtosääntöön sisältyi yhteistyö sosiaalihuollon kanssa, mutta siinä ei mainittu seurakuntia eikä diakoniatyöntekijöitä. Diakonian ja terveydenhuollon välillä ei enää ollut niin tiivistä yhteyttä kuin aiemmin.

Joensuun kaupungin asettaman vanhainkotitoimikunnan mietinnössä keskityttiin vanhusten huollon järjestämiseen. Laitoshoidon vähentäminen oli vanhainkotitoimikunnan mukaan mahdollista toteuttaa yhteistoiminnassa eri järjestöjen, seurakunnan diakoniatyön, terveydenhoitoviranomaisten ja sosiaalilautakunnan kanssa. Näin vanhuksille voitiin järjestää kodinhoito- ja siivousapua, kotisairaanhoidoa ja lämpimiä aterioita.³¹ Kotisairaanhoido- ja kotiapukeskus perustettiin terveydenhoidon alaisuuteen ja myös diakoniatyö keskittyi entistä enemmän vanhusten huoltoon. Toimikunnan työn lopputuloksena oli myös kunnalliskodin rakentaminen vuonna 1957 Nepenmäkeen.

²⁹ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1954, 1956, 1960; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1959–1960.

³⁰ JKA Ca 28 Tlk ptk 20.5.1955 § 152 L B1.

³¹ JKA Cc 3 Sosiaaliltk ptk 15.10.1954 § 90 L 1.

Käytännössä seurakuntasisaren huoltotyö ja huoltokäynnit käsittivät taloustöissä avustamista kuten silittämistä, vuodepesuja, siivoamista sekä veden ja puun kantoa, saunottamista, asioiden toimittamista kuten apteekissa ja kaupassa käyntejä, lääkärissä käyttämistä, oppaana olemista sokeille, lastenhoitoapua, muuttoapua, kirjeen kirjoitusta, lukemista, laulamista ja tervehdyskäyntejä. Suurin osa sisaren käynneistä oli tervehtimistarkoituksessa tehtyjä. Sisar kävi tervehtimässä esimerkiksi yksinäisiä vanhuksia tai sairaita, tarjosi heille mahdollisuuksia keskustella niin tavallisista arkipäivän kuin sielunhoidollisistakin asioista. Lisäksi käyntien syynä oli ”vanhaaminen”, mikä ilmeisesti tarkoitti kylvettämistä. Sisar kävi myös vanhusten luona syntymäpäiviä juhlistamassa. Näiden onnittelukäyntien avulla pyrittiin saamaan seurakunta lähelle ihmisiä. Saman päivän aikana sisarella saattoi olla viisi eri kotikäyntiä. Käyntien määrä riippui tietenkin yhteen käyntiin käytetystä ajasta. Yleensä sisar kävi 1–2 kertaa kuukaudessa saman henkilön luona, mutta toisinaan viisikin kertaa. Joka kuukausi seurakuntasisar kävi myös kaupungin sairaalassa pitämässä iltahartauden.³²

Uusia koteja tuli avustustoiminnan piiriin joka kuukausi. Eniten niitä tuli alkuvuodesta, noin 20 kuussa, sekä joulun alla. Esimerkiksi vuonna 1959 joulukuussa uusien kotien määrä oli 71. Vuoden päästä määrä oli sama.³³ Päiväkirjan mukaan uusia koteja tuli joulun alla siis todella paljon. Resurssit eivät olisi riittäneet näin nopeaan avustettavien määrän kasvuun, joten luvut kertovat siitä, että tiettyjä koteja muistettiin vain jouluavustuksin. Ympärivuotista jatkuvaa apua ei näin monelle perheelle järjestetty.

Köyhäinhuollon hyväksi järjestettiin vaatekeräyksiä, jotka tuottivatkin hyvin tulosta. Vaatteet jaettiin suoraan niiden tarpeessa oleville. Köyhäinhuollon saralla alkoi olla yhteistyötä kunnallisen köyhäinhoidon kanssa niin, että avustettavissa tapauksissa vuoroteltiin sosiaalilautakunnan kanssa. Sosiaalilautakunnalta kysyttiin usein myös mielipidettä avustettaessa. Diakoniatoimikunnan jäsen Eeva Leppänen oli sosiaalilautakunnan tarkkailija ja näin ollen toimi tiedottajana ja yhteydenpitäjänä.³⁴

Perinteisten jouluavustusten jako jatkui samaan tapaan kuin aiemmin. Jouluavustukset jaettiin edellisten vuosien listojen mukaisesti, mikä riippui tietenkin

³² JSA V: 3, 2 Seurakuntasisaren päiväkirja 1957–1958; Malkavaara 2002, 249.

³³ JSA V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1959–1966.

³⁴ JSA II Dd 2 Kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten, kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961.

käytössä olleista varoista. Muutoksia listoihin tuli silloin, kun uusia avustusten kohteita ilmaantui. Seurakuntasisaren ja kirkkoherran vastuulle jäi listojen täydentäminen uusien tapausten ilmetessä.³⁵

Jouluavustukset jaettiin joko rahana tai ostokortteina. Vuonna 1954 avustuksia sai 88 henkilöä ja ne olivat suuruudeltaan 1000–3000 markkaa (31–93 €). Yhteensä jaettiin 127 000 markkaa (3 930 €). Kyseisenä vuonna yksittäisen avustuksen määrä oli hieman suurempi kuin aiemmin, mutta kokonaismäärä oli pienempi. Pienempää henkilömäärää avustettiin siis suuremmilla summilla. Seuraavina vuosina yksittäisen avustuksen määrä pysyi jokseenkin samana, mutta avustusten kokonaismäärä kasvoi. Vuonna 1956 jouluavustuksia jaettiin yhteensä 207 000 markan (5 919 €) edestä. Määrän kasvu oli seurausta yleislakon tuomasta hädästä. Myöhemmin avustusten määrät olivat 6 000 euron molemmin puolin. Vuonna 1956 avustukset jaettiin ensimmäistä kertaa erikseen eri kaupunginosiin, ”vanhaan kaupunkiin”, Mutalaan, Nollakkaan ja Utraan. Vuoden 1957 luettelossa kummitteli lyijykynällä jälkikäteen lisätty ”pilkon ihminen”. Avustusten saajien nimet ja osoitteet oli aina merkitty listoihin, mutta tässä tapauksessa nimeäkään ei ilmeisesti tiedetty.³⁶

Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli kehotti helmikuussa 1956 huomiomaan seurakunnan alueella olevien lastensuojelulaitosten asukkaat. Tuomiokapituli antoi Joensuun seurakunnalle toisaalta tunnustusta hyvin hoidetusta työstä, mutta toisaalta moitti pahoista laiminlyönneistä. Erityisesti tuomiokapituli toivoi lastenkoteihin apua materiaalien hankkimisessa ja vanhempien poikien hoivaamisessa. Myös pyhäkoulun tai kerhon järjestäminen tuli kysymykseen. Kehotus huomioitiin seuraavana jouluna muistamalla lastenkodin asukkaita ”mikäli sillä katsotaan olevan jouluilon puutetta lahjojen muodossa”.³⁷

Yömajatoiminta tuli uudeksi toimintamuodoksi vuonna 1956. Sen toteuttajaksi suunniteltiin jo valmiiksi olemassa olevaa yhdistystä. Toiminnan alkuunpaneminen tuotti kuitenkin vaikeuksia ja sitä varten perustettiin metsänhoitaja Kaarlo Kettusen johdolla toimiva toimikunta. NNKY:llä oli ollut yömajatoimintaa vuonna 1946. Se oli avannut taloonsa nelipaikkaisen yömajan etupäässä lastensuojeluosaston huoltoon joutuneille naisille.³⁸

³⁵ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 7.12.1956 § 3.

³⁶ JSA IV: 1, 3 Jouluavustusten jakoluettelot 1954–1960.

³⁷ JSA II Ea 1 Tuomiokapitulin kirjeet ja päätökset 1888–1982 29.2.1956; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 7.12.1956 § 3, 4.

³⁸ JKA Ca 18 Tlk ptk 17.1.1946 § 24; JSA II Cb 3 Kn ptk 13.3.1956 § 6, 24.8.1956 § 9.

Maaliskuun 1956 yleislakko vaikutti diakoniatyöhön siten, että diakonia-toimikunta päätti avustaa lakon johdosta kärsimään joutuneita suurperheellisiä tarvit-taessa jopa kaikilla käytettävissä olevilla varoillaan eli 60 000 markalla (1 695 €).³⁹ Huomio kiinnitettiin siis lapsiin, kun tarkoituksena oli auttaa nimenomaan suurper-heitä.

Lakon aikana seurakunnan avustustyö sai arvostelua osakseen. Metsän-hoitaja Kaarlo Kettunen kirjoitti aiheesta seuraavaa:

Julkisuudessa esitettyjen harhauttavien tietojen johdosta Joensuun luteril. seurakunnan kirkkoneuvoston jäsenenä pyydän merkitsemään kirkkoneuvoston pöytäkirjaan, että seurakunta uskollisena kansankirkon kutsumukselle on ja pysyy jyrkästi kaikkien puo-lue- ja talouspoliittisten luokkaetupyyteiden ja ristiriitojen ulkopuolella ja tulee kirkko-neuvosto seurakuntalaisten valitsemana luottamuselimenä sille kirkkolain suomin val-tuuksin ja velvoituksin valvomaan, että Pyhään Raamattuun puhtaana perustuvaa rau-han sanomaa julistetaan sekoittamattomana ja selkeänä kaikkiin kansankerrokseen kuu-luille seurakunnan jäsenille.⁴⁰

Kirjoituksessa puolustauduttiin talouspoliittisia luokkaetusyytteitä ja ristiriitoja vas-taan ja korostettiin kaikkien kansankerrosten yhdenvertaisuutta. Ilmeisesti seurakuntaa oli siis arvosteltu epätasa-arvoisesta kohtelusta ja avustusten jakamisesta. Avustusasi-oissa oli käännytty lakkotoimikunnan puoleen, joka oli vienyt asian julkisuuteen. Seu-rakunta ei kuitenkaan itse nähnyt toimineensa väärin, koskapa se päätti jatkaa avustus-toimintaa entiseen tapaan poliittisia ristiriitoja välttämällä. Tulevien konfliktien välttä-miseksi kirkkoneuvosto kehotti diakoniatyötoimikuntaa vastedes esittämään yksityiskoh-taisesti avustusten määrät ja kohteet. Seurakunnan julkisuuskuvaa päätettiin varjella niin, että julkiset esiintymiset oli tarkkaan harkittava yhdessä. Diakonissa Helmi Här-könen oli matkoilla eikä lakon takia voinut palata virkaansa hoitamaan, joten avuksi päätettiin pyytää Pielisensuun toista sisarta.⁴¹

Kaupunginvaltuuston sosiaalidemokraattinen ryhmä oli lähettänyt kirk-koneuvostolle kirjelmän, jossa pyydettiin tehostamaan diakoniatyötä vallitsevan työt-ömyyden johdosta. Kirkkoneuvosto siirsi asian hoitamisen diakoniatyötoimikunnalle.⁴² Edellisenä vuonna avustustyöhön oli käytetty juuri työttömyyden takia huomattavasti

³⁹ JSA II De 1 Diakoniakertomus 1956; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 13.3.1956 § 1.

⁴⁰ JSA II Cb 3 Kn ptk 13.3.1956 L.

⁴¹ JSA II Cb 3 Kn ptk 13.3.1956 § 4.

⁴² JSA II Cb 4 Kn ptk 30.1.1959 § 3.

enemmän varoja kuin aiemmin ja vuonna 1960 avustusmäärät olivat vieläkin suurempia.

d. Pyhäkoulujen räjähdysmäinen kasvu

Pyhäkoulutyötä johti kirkkoherra vuoteen 1958 saakka. Sitten työn johdosta vastasi komministerin apulainen kaksi vuotta, kunnes vuonna 1960 johtoon siirtyi nuorisopastori. Pyhäkoulutoimikunta vastasi työn toteuttamisesta. Pyhäkoulutyö oli 1950-luvun puoleenväliin asti hiipumaan päin. Työhön kaivattiin niin uusia opettajia kuin oppilaitakin. Joensuun ja Pielisensuun yhteiset pyhäkoulukurssit paransivat hieman tilannetta, mutta kuitenkin uutta intoa kaivattiin. Piispa Eino Sormunen ilmaisi tarkastuksellaan 1955 huolensa pyhäkouluharrastuksen vähäisyydestä. Pyhäkoulussa kävijöitä oli 250–300 lasta, vähemmän kuin kerhoissa kävijöitä. Kirkkoherra Pärnänen ilmoitti tähän syyksi opettajien vähyyden. Opettajia oli tuolloin 8–11.⁴³ Kävijämäärät ja opettajamäärät olivat kuitenkin suurin piirtein samaa luokkaa kuin aiemmin. Ehkä huoli johtui siitä, että seurakuntalaisten määrän kasvaessa pyhäkoululaisten määrä pysyi kuitenkin ennallaan.

Pyhäkoululaisten määrässä tapahtui vuonna 1956 radikaali nousu, kun se kohosi 297:stä 432 oppilaaseen. Oppilaista suurin osa oli edelleen tyttöjä. Tuolloin pyhäkoulujenkin määrä nousi kolmesta seitsemään. Tosin seuraavan kertomuksen mukaan pyhäkouluja oli 11 vuonna 1955 ja seuraavana vuonna 7. Myös pyhäkoululaisten määrissä oli jonkin verran heittoa, mikä johtuu erilaisista lähdetiedoista. Oppilaiden määrän nousu pakotti rekrytoimaan myös uusia opettajia. Vuonna 1959 oppilaita oli jo 896 ja opettajiakin 23. Tuolloin kirkkoherra Olavi Tarvainen iloitsi pyhäkoulutyön laajentamisesta.⁴⁴ Kehitys oli siis huimaa aiempaan verrattuna. Tämä oli seurausta Pielisensuun ja Joensuun kuntaliitoksesta ja seurakuntalaisten määrän runsaasta kasvusta.

Pyhäkoulunopettajat olivat enimmäkseen vanhahkoja naisia. Nuorempaa verta kaivattiin joukkoon. Esimerkiksi diakoniatoimikunnan jäsen Ragnhild Luukko-

⁴³ JSA II Cf 1 Ptptk 1955.

⁴⁴ JSA II Cf 1 Ptptk 1960; II Dd 2 Kertomukset synodaali- ja kirkolliskokousta varten 1952–1956, kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten; II De 1 Srkk 1955, 1960. Eri lähteissä annetaan toisistaan poikkeavia tietoja pyhäkoululaisten määristä.

nen, joka oli toiminut yli 25 vuotta pyhäkoulunopettajana, lähestyi jo yhdeksääkymmentä ikävuotta. Nuoria opiskelijoita, perheenäitejä ja kotiapulaisia saatiinkin mukaan työhön 1950-luvun lopussa.⁴⁵ Uusien opettajien rekrytoinnin hankaluuteen vaikutti se tosiasia, että työ oli vapaaehtoistyötä eikä siitä näin ollen maksettu palkkaa.

Tavallisesti pyhäkoulut olivat niin kutsuttuja tekstipyhäkouluja. Lähestyttäessä 1960-lukua kuvapyhäkoulut alkoivat lisääntyä, kun opettajien materiaaleiksi hankittiin myös kuvia.⁴⁶ Mahdollisesti pyhäkoulun monipuolistuminen kuvien ja muun materiaalin ansiosta vaikutti osaltaan oppilasmäärän kasvuun.

Seurakuntasisar osallistui edelleen pyhäkoulutyöhön. Sisar valittiin pyhäkoulutoimikuntaan 1955. Hän toimi opettajana pyhäkoulussa noin 2–4 kertaa kuukaudessa ja osallistui pyhäkoulun kevätjuhliin ja muihin järjestelyihin sekä eri pyhäkoulupäiville. Pyhäkoulukokouksia pidettiin useita kertoja kuukaudessa. Seurakuntasisar piti yhdessä kokouksessa myös näytetunnin.⁴⁷ Sisaren osallistuminen pyhäkoulutyöhön oli runsasta ja paneutuvaa.

e. Kerhotyö lasten ja nuorten kiinnittäjänä seurakuntaan

Seurakuntasisar ei enää pitänyt nuorisopiiriä, vaan työmuodolle valittiin vuonna 1955 erillinen nuorisotyötoimikunta johtamaan nuorisotyötä. Seurakuntasisar kyllä valittiin yhtenä nuorisotyötoimikuntaan. Sen toimialaan sisältyivät poika-, tyttö- ja nuorisotyö. Diakonissa hoiti näistä yhtenä tyttötyötä. Nuorisotyönkin kannalta suuri hankinta oli vuonna 1955 ostettu kesäkotikoti, Männikköniemen huvila. Se oli lasten ja nuorten vilkkaassa käytössä. Seurakuntasisar valittiin kesäkotitoimikuntaan.⁴⁸ Nuorisotyön edistymiseen vaikutti se, että Joensuuhun ja Pielisensuuhun saatiin yhteinen nuorisopappi 1955 ja perustettiin nuorisotyötoimikunta. Tämä johti siihen, että nuorisotyö alkoi olla johdetumpaa ja se kehittyi edelleen. Työhön tarvittiin myös uusia työntekijöitä. Eri-tyisesti poikatyö oli kehittynyt laajaksi ja myös uutta nais- ja tyttötyöntekijää tarvittiin.

⁴⁵ JSA II Dd 2 Kertomukset synodaali- ja kirkolliskokousta varten 1952–1956.

⁴⁶ JSA II Dd 2 Kertomukset Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961.

⁴⁷ JSA II Cb 3 Kn ptk 3.12.1955 § 4; V: 3, 2 Seurakuntasisaren päiväkirja 1957–1958; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1959–1966.

⁴⁸ JSA II Dd 2 Kertomukset synodaali- ja kirkolliskokousta varten 1952–1956; II Cb 3 Kn ptk 16.8.1955 § 3, 9.1.1956 § 8.

Talousarviota laadittaessa tämä otettiin huomioon. Vuonna 1959 poikatyöhön saatiinkin Joensuun ja Pielisensuun seurakuntiin yhteinen palkattu työntekijä muurari Leo Piipponen ja vuonna 1961 tyttötyön johtoon naisteologi Irja Immonen. Uusia vapaaehtoisia nuorisotyöntekijöitä saatiin runsaasti, esimerkiksi tyttötyössä aiempien kahden työntekijän sijasta vuonna 1959 heitä oli 12.⁴⁹

Piispa Eino Sormunen kehotti seurakuntia järjestämään diakoniakoulutusta rippikoulunuorille. Leireillä luennoinnin lisäksi oli tarkoituksena antaa myös käytännön apua diakonian kohteina oleviin koteihin.⁵⁰ Seurakunnan jäseniä oli tärkeää saada mukaan diakoniatyöhön ja nuorison varhainen liittäminen siihen kävi helposti rippikoulun yhteydessä.

Seurakuntasisar oli edelleen yksi tyttökerhojen johtajista. Hän piti kerhoa keskimäärin 3–5 kertaa kuukaudessa ja osallistui tyttökerhojohtajien kokouksiin. Vuonna 1955 tyttökerhoja oli kaksi ja niissä sata jäsentä. Lisäksi oli NNKY:n ”Sirkukset”. Diakonissan tyttötyöhön osallistumisesta huolimatta tyttöjen osallistuminen diakoniaan oli vähäistä. Seurakuntakertomuksissa tyttötyötä ei kommentoitu muuten kuin toteamalla sen olemassaolo. Poikatyöstä taas kerrottiin enemmän ja iloittiin sen laajenemisesta ja hyvästä hoidosta, kun poikatyölle oli vuonna 1959 saatu oma työntekijä Leo Piipponen. Muuten poikatyötä oli tehnyt enimmäkseen NMKY.⁵¹ Tyttötyö oli jo niin pitkään ollut hyvin toteutettu ja tavallinen osa seurakuntatyötä, ettei siihen kiinnitetty yhtä paljon huomiota kuin poikatyöhön.

Seurakuntalaiset osallistuivat diakoniatyön tukemiseen myös parsimistalkoissa ja ompeluseuroissa. Seurakuntasisaren johtamia diakoniaompeluseuroja oli 3–4, määrät vaihtelivat hieman eri vuosina. Myös nuoret osallistuivat auttamistyöhön tekemällä siivous- ja muita töitä vanhuksille.⁵²

⁴⁹ JSA II Cb 4 Kn ptk 14.11.1958, 2.2.1959 § 1; II Dd 2 Kertomukset synodaali- ja kirkolliskokousta varten 1952–1956, kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten, kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961; II De 1 Srkk 1955.

⁵⁰ K kiertok. 167/21.3.1956 § 4.

⁵¹ JSA II Cf 1 Ptptk 1955; II Dd 2 Kertomus vuoden 1960 piispantarkastusta varten; II De 1 Srkk 1959; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1959–1966.

⁵² JSA II De 1 Diakoniakertomus 1954.

f. Yhteisvastuukeräyksen tasaantuminen

Yhteisvastuukeräyksen suurvuodet sijoittuivat sen alkutaipaleelle, 1950-luvun alkuun. Sen jälkeen keräyksen tuotto alkoi tasaisesti laskea. Kymmenennen keräyksen alkaessa tuomiokapituli kiinnitti huomiota keräyksen tehostamiseen. Se painotti tehokkaan keräysjohtajan valintaa ja uusien aktiivisten kerääjien rekrytointia. Muutoksena aiempaan oli, että tuomiokapituli kehotti seurakuntia lähettämään rovastikunnan keräyskookukseen papiston ja keräysjohtajan lisäksi myös uhrautumisen kasvattamiseen omistautuneita maallikoita.⁵³ Yhteisvastuukeräystä yritettiin elvyttää entiseen loistoonsa siinä kuitenkaan onnistumatta.

Yhteisvastuukeräyksen tulos oli 340 000 markkaa (10 522 €) vuonna 1954. Se oli selvästi vähemmän kuin edellisen vuoden (41 009 €) huiman korkea tulos. Joensuu ei seurannut valtakunnallista trendiä, koska valtakunnallisesti katsoen vuodet 1954 ja 1955 olivat siihenastisen keräyksen huippua. Vuonna 1955 Joensuun tulos hiukan nousi, mutta myöhemmin se osoitti jatkuvaa laskua. Näin kävi koko maassa. Pahin romahdus tapahtui vuonna 1957, kun tuotto laski edellisestä vuodesta 172 762 markkaa (4 544 €). Vuonna 1960 Joensuun tulos oli enää 142 382 markkaa (3 281 €). Tosin seuraavana vuonna tuotto oli taas lähes kaksinkertainen edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 1955 Joensuu sai kiitosta piispa Eino Sormuselta yhteisvastuukeräyksestä, vaikka tulos ei enää loistanutkaan alkuvuosien huippulukemissa.⁵⁴ Ehkä tarkoituksena oli positiivisen kannustamisen kautta saavuttaa parempia tuloksia.

Yhteisvastuukeräyksen tehostamista ja organisoimista jatkettiin. Vuonna 1959 tuomiokapituli ohjeisti seurakuntia jakamaan diakoniapiirit maalla 10 ja kaupungeissa 20–30 kodin ryhmiin ja hankkimaan kullekin ryhmälle kerääjän ryhmän sisältä. Lisäksi seurakunnan tuli järjestää erityisiä yhteisvastuujuhlia, joihin liittyisi myyjäiset tarjoiluineen ja uhrilahjoineen. Näin varmistettiin seurakuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua diakoniatoimintaan, mutta myös pyrittiin tehostamaan keräystä. Uudet ohjeet ja pyrkimys tehostamiseen johtuivat osaksi yhteisvastuukeräyksen kokemasta siihenastisesta suurimmasta romahduksesta. Koko maan tulos vuonna 1958 oli 90 777 021 markkaa (2 187 847 €), seuraavana vuonna vain 60 501 181 markkaa (1 439 843 €). Tulos laski siis 748 004 euroa. Tuloksen raju lasku johtui siitä, että

⁵³ K kiertok. 194/30.12.1958 § 1.

⁵⁴ JSA II De 1 Diakoniakertomukset 1954, 1957, 1960, 1961; Srkk 1955; Malkavaara 2000, 142.

suuria lahjoituksia antaneet yritykset eivät enää saaneet tästä hyvitystä verotuksessa ja lopettivat lahjoitusten antamisen. Tämän jälkeen tulos alkoi taas hiljalleen nousta.⁵⁵ Kyse ei siis ainakaan yritysten kannalta ollut kovinkaan altruistisesta toiminnasta.

Uudet ohjeet ja keräyksen tehostaminen koskivat niin kutsuttua kenttäkeräystä. Kuitenkin kokonaistuloksen lasku johtui suuryritysten lahjoitusten vähene-
misestä. Kenttäkeräyksen tulos pysyi suhteellisen vakaana. Joensuussa suuri osa tuloksesta koostuikin kerääjien saamista varoista, joten siellä rajun romahduksen tilalla oli tasaisesti laskeva käyrä.

⁵⁵ K kiertok. 205/31.12.1959 § 4; Malkavaara 2000, 142–144.

IV Kohti uudistuvaa diakoniaa 1961–1972

1. Toiminnan organisointi

a. Diakoniatyö uudistusten myötätulessa

1960-luvulta lähtien diakoniatyö oli yhteiskunnan muutoksen tähden jatkuvassa kehityspaineessa. Yhteiskunnan muutos ja kaupungistuminen asettivat diakoniatyölle uusia vaatimuksia ja pakottivat sen kehittämään tarpeellisia työmuotoja syntyneiden ongelmien hoitamiseksi.¹ 1960-luvun loppupuolelta lähtien diakoniaan liittyviä kokouksia leimasi uudistusmielinen, tulevaisuuteen keskittyvä ja pitkän aikavälin kehityssuunnitelmia valmisteleva puhe.

Uudistusmielinen puhe ylsi myös Pohjois-Karjalaan ja sillä oli merkittävä vaikutus Joensuun diakoniatyöhön. Diakoniatoimikunnan jäsen Erkki Rouhiainen puhui muutosten osalta ”luonnollisen kehityksen tiestä”.² Tällä hän tarkoitti sitä, että diakoniatyö muuttui ja kehittyi luonnollisesti sen vaatimien tarpeiden mukaisesti.

Joensuun seurakunnassa diakoniatyö ei kaupungin syrjäisestä sijainnista huolimatta ollut yksinäistä puurtamista. Diakoniatyöntekijät ja -toimikunnan jäsenet osallistuivat rovastikunnallisille, hiippakunnallisille ja valtakunnallisillekin toimintapäiville. Diakoniatoimikunta ehdotti kirkkoneuvostolle, että se kutsuisi rovastikunnalliseen diakoniatoimikuntaan kuuluvan jäsenen puhe-, mutta ei äänivaltaiseksi jäseneksi.³ Näin rovastikunnallisella diakoniatyöllä olisi suora yhteys kirkkoneuvostoon ja tiedonkulku olisi helpompaa. Joensuun diakoniatoimikunnan jäsen Erkki Rouhiainen oli myös kirkkoneuvoston jäsen vuoteen 1970 saakka, mutta rovastikunnallisessa diakoniatoimikunnassa kirkkoneuvoston jäsentä ei ollut.⁴ Ilmeisesti yhteistä jäsentä ei kuitenkaan kutsuttu.

Joensuun rovastikunnassa oli diakoniatoimikunta ainakin 1960-luvun lopulta lähtien. Tämä ei vielä tuolloin ollut vakiintunut käytäntö kaikissa maan rovastikunnissa. Esimerkiksi Mikkelin hiippakunnassa rovastikunnalliset diakoniatoimikun-

¹ Wirilander 2011, 72.

² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 29.1.1969 § 2.

³ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1968 § 8.

⁴ JSA II Ca 2 Kirkonkok ptk 29.10.1965.

nat saatiin toimintaan vasta vuonna 1973. Muutoinkin kokonaiskirkossa rovastikunnallisen diakoniatoiminnan kehittäminen alkoi aktiivisemmin vasta 1970-luvulla, kun kirkon diakoniatyön keskuksen työryhmä teki ehdotuksen rovastikunnallisen diakoniatyön ohjeiksi. Rovastikunnallista yhteistyötä oli tehty jo aiemmin esimerkiksi leirityön muodossa, mutta viralliset ohjeet saatiin vasta tuolloin.⁵ Joensuun rovastikunnallinen diakoniatyö ei siis ollut valtakunnallisesti katsottuna ainakaan muita jäljessä.

Vuonna 1968 kirkon diakoniatoimikunta järjesti ensimmäiset kolme päivää kestäneet kirkon diakoniatyöpäivät Tampereella. Päivien aiheena oli ”Kohti uudistuvaa diakoniaa”. Edustajiksi sinne lähetettiin diakoniatoimikunnan jäsen Anja Kaikkonen ja seurakuntasisar Aune Tahvanainen. Diakoniatyöpäivillä puhuttiin muun muassa diakoniatoiminnan tulevista näkymistä. Hiippakunnan diakoniatyöpäiviä oli järjestetty jo pitkään, esimerkiksi marraskuussa 1964 Kuopiossa, mutta nämä olivat ilmeisesti ensimmäiset koko kirkkoa koskevat päivät. Vuonna 1972 kirkon diakoniatyön keskus ja Kuopion evankelisluterilaiset seurakunnat järjestivät kirkon diakoniatyöpäivät Kuopiossa.⁶

Hiippakuntasisar Marja Pakarinen kävi kertomassa seurakuntasisarien ja diakoniatoimikunnan tehtävistä. Puhuttiin piirihenkilökysymyksestä eli seurakuntasisarten lisätarpeesta, avustusten toimittamisesta oikealla tavalla, koulutuskysymyksestä, toimihenkilöiden valinnasta, lasten ja nuorten diakoniasta ja työn suunnittelusta.⁷ Pakarinen oli tullut hiippakuntasisaren virkaan vuonna 1965 laajennetun piispainkokouksen päätettyä perustaa kyseiset viran Oulun ja Kuopion hiippakuntiin. Muihin hiippakuntiin virka perustettiin hieman myöhemmin. Kuopion hiippakunnassa hiippakuntasisar oli toiminut viimeksi 15 vuotta aiemmin. Toimittuaan kolme vuotta tehtävässään Pakarinen siirtyi Lahden diakonissaopiston rehtoriksi. Hän siirtyi sinne juuri siinä taitekohdassa, kun diakonissakoulun nimi muutettiin diakoniaopistoksi ja sen johtajattaren nimike rehtoriksi. Uudeksi hiippakuntasisareksi valittiin diakonissa Pirkko Toiviainen. Diakoniatyöpäiviä ja hiippakuntasisar toimivat samalla työkentällä, eikä työnjako välttämättä aina ollut selkeä. Vuonna 1972 hyväksytyssä hiippakunnan diakonian uudessa ohjesäännössä tätä työnjakoa selkeytettiin. Hiippakuntasisarelle kuului seurakuntien diakonian viranhaltijoiden auttaminen sekä heidän ammattitaitonsa ja tehtäviensä kehittäminen, kun taas diakoniatyöpäivien tärkein tehtävä oli huolehtia

⁵ Wirilander 2011, 169–171.

⁶ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 22.11.1968 § 2; K kiertok. 321/5.9.1968 § 1, 357/21.7.1972 § 3.

⁷ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.10.1966 § 2.

yhteisvastuukeräyksen toteuttamisesta. Molempien tehtävänä oli lisäksi diakoniaan liittyvä koulutustoiminta.⁸

Hiippakuntasisar ymmärsi seurakuntasisarien täydennyskoulutuksen merkityksen. Virkojen perustamisen jälkeen koulutustoiminta vireytyikin selvästi koko maassa. Suomen kirkon sisarliitto ry järjesti opintopäiviä ja täydennysoppijaksoja vuosittain. Niihin seurakunnan tuli tuomiokapitulin ohjeiden mukaan mahdollistaa diakonisojen pääsy matkakorvauksin ja päivärahoin sekä myöntämällä palkallisia virkavapauksia.⁹ Joensuun seurakuntasisaret eivät osallistuneet kursseille vuosittain, vaan harvemmin. Esimerkiksi vuonna 1972 kurssi järjestettiin aiheesta psykiatrinen avohuolto. Aune Tahvanainen osallistui kurssille ja kirkkoneuvosto myönsi hänelle palkallisen virkavapauden. Kurssi kesti puolitoista kuukautta. Tämän ajan sijaisena toimi Anja Tirkkonen.¹⁰

Kuopion seurakuntien diakoniakeskus ja Kuopion kesäyliopisto järjestivät yhteistyössä diakoniaseminaarin Kuopion kauppaoppilaitoksella kesäkuussa 1970. Seminaari kesti viisi päivää. Se sisälsi luentoja ja keskusteluja ja oli tarkoitettu sekä diakonia- että sosiaalialan työntekijöille ja luottamushenkilöille. Teemana oli 1970-luvun diakonia.¹¹ Diakoniatyötä suunniteltiin siis pitkällä tähtäimellä ja katset luotiin jokapäiväisen arkityön lisäksi tulevaisuuden visioihin.

Kirkkoneuvoston kokouksissa alettiin esitellä seurakunnan eri työmuotoja vuonna 1971. Seurakuntasisaret esittelivät diakoniatyötä joulukuun kokouksessa. Sirkka Ryyänen toi esille ajatuksen erityistoimikuntien asettamisesta diakoniatoimikunnan avuksi eri kohteiden (kuurot, sokeat, kehitysvammaiset, alkoholistit jne.) hyväksi.¹² Seuraavana vuonna seurankuntaan tehtiinkin tutkimusmateriaalin pohjalta pitkän aikavälin suunnitelma, joka koski seurakunnan eri työmuotoja. Diakoniatyön pitkän aikavälin suunnittelua varten perustettiin neljän hengen työryhmä, joka teki suunnitelman diakonian tarpeiden pohjalta. Suunnitelma lisäselvityksineen esiteltiin kirkkoneuvostolle.¹³

Kirkon piirissä syntyi uusia toimintamuotoja ajan tarpeiden mukaan. Joensuussa alkoi seurakunnan päiväkerhotoiminta vuonna 1966 ja perheneuvontatyö

⁸ Jalkanen 2004, 180–181; Vappula 2009, 184; Wirilander 2011, 113.

⁹ K kiertok. 316/12.12.1967 § 2.

¹⁰ JSA II Cb 6 Kn ptk 14.3.1972 § 3, L 1.

¹¹ K kiertok. 338/31.3.1970 § 2.

¹² JSA II Cb 6 Kn ptk 7.12.1971 § 3.

¹³ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 12.5.1972 § 3, 31.5.1972 § 3.

vuonna 1968. Työmuodot olivat läheisessä yhteydessä myös diakoniatyöhön. Seurakunta perusti yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa perheasiain neuvottelukeskukseen. Keskus toimi itsenäisenä laitoksena, mutta seurakunnan valvonnassa. Seurakunta ja kaupunki maksoivat keskuksen menot puoliksi. Tarkoituksena oli auttaa ihmisiä avioliitto- ja perheongelmissa ja nuoria vaikeuksissa sekä tehdä perhe- ja nuorisokasvatukseen liittyvää valistustyötä.¹⁴ Vuonna 1972 ehdotettiin perheasiain neuvottelukeskukseen miespuolisen sosiaalityöntekijän viran perustamista. Joensuun sosiaalilautakunta kannatti viran perustamista ja kaupunki oli valmis maksamaan puolet kustannuksista. Virkaa ei kuitenkaan perustettu.¹⁵

1970-luvulle tultaessa Joensuun seurakunnan diakoniatyössä puhalsivat uudet tuulet. Diakoniatyömuotojen kokoonpano muuttui, kun sen 16 jäsenen tilalle päätettiin ottaa 10 jäsentä, joille kaikille nimettiin oma varajäsen. Jäsenten lisäksi toimikuntaan kuuluivat itseoikeutettuina jäseninä diakoniatyötä johtava pappi ja seurakuntasisaret. Myös uusien työryhmien perustamista ehdotettiin toimikunnan oheen. Aiemmin kirkkoherra oli ollut aina diakoniatyömuotojen puheenjohtaja ja laatinut itse myös pöytäkirjat. Nyt kirkkoherra Tarvainen valittiin edelleen aina puheenjohtajaksi, mutta sihteerinä toimi joku muu toimikunnan jäsen.¹⁶

Seurakuntasisaria kehoitettiin pitämään yksi vapaapäivä viikossa. Kaksi vapaapäivää koettiin vielä ”liioitteluksi”. Vuonna 1961 sisar Aili Heinonen pitikin jo neljä vapaapäivää kuukaudessa.¹⁷ Kerran viikossa oleva vapaapäivä oli suuri parannus aiempaan kaksikertaan kuukaudessa olleeseen. Myöhemmin seurakuntasisaret anoivat viisipäiväiseen työviikkoon siirtymistä vuoden 1973 alusta alkaen.¹⁸

Työtä tehtiin edelleenkin ylemmältä taholta tulevien ohjeiden asettamisissa raameissa. Vuoden 1969 lopulla laajennettu piispainkokous hyväksyi seurakunnan diakoniatyön uuden ohjesäännön ja diakonian viran johtosäännön.¹⁹ Kyseessä ei ollut siis enää vain seurakuntasisaren johtosääntö, vaan se oli tarkoitettu myös diakonin koulutuksen saaneille.

¹⁴ JKA Cc 17 Sosiaaliltk ptk 16.4.1968 § 59 L 16 Sosiaaliltk tk 1967; Cc 18 Sosiaaliltk ptk 29.4.1969 § 119 L 27 Sosiaaliltk tk 1968; Cc 19 Sosiaaliltk ptk 20.4.1970 § 60 L 14 Kertomus Joensuun perheasiain neuvottelukeskukseen toiminnasta 1969; JSA II Cf 1 Ptptk 1967.

¹⁵ JSA II Cc 6 Kv ptk 5.10.1971 § 10, 28.11.1972 § 5.

¹⁶ JSA II Cb 6 Kn ptk 7.1.1971 § 5; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.2.1972 § 2..

¹⁷ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1961; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 3.4.1970 § 3-5.

¹⁸ JSA II Cb 6 Kn ptk 7.12.1972 L.

¹⁹ K kiertok. 339/24.6.1970 § 3.

Uudistuksen pohjana oli laajennetun piispainkokouksen asettaman komitean huomio, jonka mukaan ihmisten aineellisen ja ruumiillisen hädän ei enää pitänyt olla diakoniatyön keskiössä yhteiskunnallisen sairaanhoidon ja sosiaalihuollon tehostuttua. Ihmisten sosiaalinen ja henkinen hätä olivat korostuneemmassa asemassa. Niinpä uudesta johtosäännöstä oli poistettu maininta sairaanhoidollisista tehtävistä. Seuraavina vuosina mallia oli tarkoitus alkaa toteuttaa käytännön diakoniatyössä.²⁰

Uusien ohjesääntöjen pohjalta sisar Aune Tahvanainen selvensi, mitä diakoniatyötä oli tehty ja millaista koulutusta siihen oli saatu. Diakonian pyrkimyksenä oli aina löytää uusia kohteita. Tässä korostui diakoniatyön etsivä luonne. Huomiota kiinnitettiin erityisesti psyykkisesti sairaiden löytämiseen. Tämä oli uutta verrattuna aiempaan köyhien ja fyysisesti sairaiden diakoniaan. Tahvanaisen mukaan sisarien työ oli vaikeasti kartoitettavaa ja työsarka oli niin laaja, että suuren työmäärän lisäksi he eivät enempään pystyneet. Sisarten määrä ei siis ollut riittävä. Vuonna 1971 diakoniatoimikunnassa keskusteltiin uuden miespuolisen diakoniaviran perustamisesta. Tällainen virka koettiin tarpeelliseksi ja asia lähetettiin kirkkovaltuustoon.²¹ Tämä oli edistyksellistä diakoniatyön naisvaltaisella toimintakentällä. Miesdiakoni saatiinkin vuoden 1973 alussa.

Joensuun ja Pielisensuun seurakunnille palkattiin yhteinen naisteologi, teologian kandidaatti Irja Immonen vuonna 1961. Naisteologin tehtäviä ja työnjakoa Pielisensuun kanssa suunnittelemaan valittiin toimikunta, johon kuului muiden muassa seurakuntasisar Aili Heinonen. Immonen siirtyi kuitenkin jo neljän vuoden päästä Hyvinkäälle. Hänen tilalleen saatiin 1967 teol. kand. Maija-Liisa Karaksela. Hän johti muun muassa naistyötä. Tyttötyöntekijäksi tuli Maila Parkkinen.²²

b. Taloudellinen konteksti

Diakoniatyön mahdollisuudet riippuivat edelleen sille myönnettyistä varoista. Vuoden 1969 talousarvioon diakoniamäärärahasiksi esitettiin 10 000 mk (14 672 €) ja vuoden 1973 arvioon 15 000 markkaa (18 779 €) sekä lisäksi 650 markkaa jokaiselle sisarelle

²⁰ Määttä 2004, 235; Wirilander 2011, 123.

²¹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.9.1970 § 5, 14.9.1971 § 2.

²² JSA II Cb 4 Kn ptk 20.2.1961 § 2; II De 1 Srkk 1961, 1965, 1966, 1967.

avustusrahaksi ja tiedotustoimintaa varten 500 markkaa.²³ Molempien vuosien esitykset toteutuivat, mutta tiedotustoimintaa varten määrärahaa ei myönnetty.²⁴ Määräraha arvioitiin joka vuodelle erikseen. Siihen vaikutti seurakunnan taloudellinen tilanne sekä se, mihin työmuotoon minäkin vuonna panostettiin. Vuodeksi 1968 määrärahaan anottiin 2 000 markan korotusta tavallista vaikeamman työttömyyskauden takia.²⁵ Diakoniamäärärahalla huolehdittiin avustuksista ja hankittiin myös esimerkiksi Raamatuja ja virsikirjoja lahjoituksiksi tai muuhun käyttöön. Diakonialle kerättiin ajoittain myös kirkkokolehti. Kolehtien tuotto vaihteli runsaasti. Pienimmillään se oli noin 150 ja suurimmillaan 1200 euroa. Kolehdin tuotto oli yleensä hieman nousussa. Varoja kerättiin edelleen myös myyjäisissä ja vaatekeräyksin.²⁶

Seurakuntasisaren palkka vuonna 1962 oli yhteensä 47 352 markkaa (1 027€) kuukaudessa. Palkkataso nousi vuosi vuodelta hiljalleen ylöspäin. Lisäksi sisar sai tuona vuonna päivärahaa potilaskuljetuksista. Aiemmin ja myöhemmin sitä ei maksettu. Vuonna 1962 Aili Heinonen käytti potilaskuljetuksiin viisi päivää ja hänelle maksettiin niistä 3 000 markkaa.²⁷ Toisen seurakuntasisaren Elvi Kettusen tultua virkaan heidän palkkansa olivat erisuuruiset. Vuonna 1963 Heinoselle maksettiin 499 markkaa (1 031 €) ja Kettuselle 437 markkaa (903 €) kuukaudessa. Heinosen peruspalkka oli hieman korkeampi ja lisäksi hän sai paremmat ikälisät. Seuraavana vuonna peruspalkka oli sama, mutta ikälisät toivat edelleen eron kokonaispalkkaan, joskin ero oli jo paljon pienempi.²⁸ Sisarliiton suosituksen mukaan yhteistaloudessa olevien seurakuntien seurakuntasisarille tuli maksaa alemman palkkaluokan (A 14) mukaisesti ja muille ylemmän (A 15).²⁹ Näin Joensuussakin siis toimittiin.

Seurakuntasisaret anoivat palkankorotusta palkkaluokkaan A 15 vuoden 1973 alusta alkaen. Monissa muissa seurakunnissa diakoniatyöntekijöille maksettiin kyseisen palkkaluokan palkkaa ja erikoissairaanhoidtajien palkat olivat olleet palkkaluokassa 16 jo vuodesta 1968 lähtien. Kirkkovaltuusto kuitenkin katsoi sisarten ilmaisten asuntojen korottavan palkkaa eikä näin ollen nostanut peruspalkkaa.³⁰

²³ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1968 § 7, 14.9.1972 § 3, 4.

²⁴ JSA II Cd 15 Kirkkohallintokunnan ptk 3.12.1968 § 4 L 1 Talousarvioehdotus vuodelle 1969, 9.11.1972 § 296 L 101 Talousarvioehdotus vuodelle 1973.

²⁵ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 14.9.1967 § 2.

²⁶ JSA II Dd 2 Kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961; Kertomus vuoden 1967 piispantarkastusta varten; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.10.1962 § 3.

²⁷ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1962.

²⁸ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1963, 1964.

²⁹ JSA II Cb 5 Kn ptk 15.2.1967 § 6.

³⁰ JSA II Cb 6 Kn ptk 7.12.1972 L, Cc 6 Kv ptk 27.12.1972 § 6.

Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli muistutti seurakuntia diakonia-työntekijöiden merkittävästä työstä ja kehotti tukemaan heitä työssään taloudellisesti. Seurakunnasta lähteviä varattomia sisaroppilaita ja Sisälähetysseuran diakonissalaitosta Pieksämäellä tuli avustaa ja maksaa sisarille riittävät matkakorvaukset ja matkakustannukset. Tuomiokapituli kehotti harkitsemaan uusien diakoniatyöntekijöiden palkkaamista seurakuntiin, joissa heistä oli pulaa. Joensuussa uuden seurakuntasisaren hankkiminen olikin jo suunnitteilla ja matkakorvauksia oli maksettu. Sisaroppilaille varattiin vuoden 1962 talouarviossa 200 000 markkaa (4 521 €) matka- ja päivärahaa. Diakoniatyön tukemiseen liittyi myös piispainkokouksen suositus, jonka mukaan seurakuntien tuli tukea muun muassa diakoneiksi ja diakonissoiksi opiskelevia varattomia nuoria opiskelustipendein.³¹

2. Diakoniatyöntekijöiden lisätarve

a. Aluejakoa toisen seurakuntasisaren myötä

Toisen seurakuntasisaren tarpeellisuudesta oli puhuttu jo jonkin aikaa. Seurakunnan nopeasti kasvaessa sekä tilat että työvoima olivat riittämättömät. Virka perustettiin vuonna 1962 ja se julistettiin heti haettavaksi. Virkaa haki neljä diakonissaa, joista työhön valittiin seuraavana vuonna Elvi Kettunen (vuodesta 1966 lähtien Tuovinen) ja varasijalle Irja Arola. Ennen toisen sisaren saamista sisaroppilaat olivat Aili Heinosen apuna hoitamassa diakoniatyötä.³²

Elvi Kettunen aloitti työn Joensuun seurakunnan diakonissana helmikuun alussa 1963. Hänen toiminta-alueenaan olivat Mutalan, Utran ja Siihtalan kaupunginosat. Aili Heinonen toimi keskikaupungissa. Kettusen tultua virkaan kahden seurakuntasisaren sairas- ja huoltokäyntien määrät luonnollisesti nousivat. Vuonna 1963 huoltokäyntejä oli 1 443, kun niitä edellisellä vuonna oli 821 kappaletta. Käynneistä suurempi osa oli vanhemman sisaren eli Heinosen vastuulla.³³ Molemmat sisaret

³¹ JSA II Cb 4 Kirkkohallintokunnan selostus vuoden 1962 talousarvioon; K kiertok. 234/7.3.1962 § 1, 320/29.5.1968 § 5.

³² JSA II Cb 4 Kn ptk 8.11.1962 § 2; II De 1 Srkk 1961; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.10.1962 § 1, 19.4.1963 § 2.

³³ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1962, 1963, srkk 1963.

laativat työstään oman toimintakertomuksen. He eivät laatineet sitä yhdessä, koska työtäkään he eivät tehneet yhdessä, vaan molemmilla oli omat alueensa ja huollettavansa. Toki yhteistyötäkin varmasti tehtiin.

Uuden diakonissan ja toimialueen myötä Siihtalan, Mutalan ja Utran alueelle perustettiin oma diakoniatoimikuntansa vuonna 1965. Toimikuntaan valittiin seitsemän jäsentä sekä alueen diakonissa Elvi Kettunen ja puheenjohtajaksi seurakunnan toinen kappalainen.³⁴

Seurakuntasisar Aili Heinonen siirtyi vuoden 1966 alussa sisareksi Kiikkaan. Virka julistettiin haettavaksi, mutta siihen ei tullut yhtään hakijaa. Niinpä kirkkoneuvosto pyysi Pieksämäellä sijainneen Sisälähetysseuran diakonissalaitoksen johtajaa valitsemaan valmistuvista sisarista Joensuuhun sopivan.³⁵ Elvi Kettunen hoiti neljä kuukautta diakonissan tehtäviä yksin, kunnes Heinosen tilalle valittiin viran ainoa hakija sisaroppilas Aune Tahvanainen Ilomantsista.³⁶ Tahvanainen ei ollut siis vielä valmis seurakuntasisar. Seurakunnan oli kuitenkin palkattava hänet, koska muita hakijoita ei ollut. Tahvanainen koettiin päteväksi hoitamaan tehtävää, muutoin olisi tehty muunlaisia järjestelyitä. Esimerkiksi tyttötyönohjaajaksi ei aluksi valittu ketään, koska kukaan hakijoita ei ollut pätevä tehtävää hoitamaan.

Tahvanaisen ensimmäisenä vuonna kirjoittamassa yhteenvedossa sairaiden ja huollettavien määrä oli yhteensä 1 867. Tämä oli selvästi enemmän kuin aiemmin. Lisäksi sisaren luona kävijöiden määrä oli noin 100 enemmän kuin tavallisesti. Ehkä Tahvanaisen kirjanpitotavoissa oli toivomisen varaa, tai sitten kyseessä oli avuntarvitsijoiden määrän yhtäkkinen nousu. Jälkimmäisestä vaihtoehdosta ei kerro mikään muu lähde, joten Tahvanaisen kirjanpidossa oli virhe tai hän laski määrät eri tavalla kuin muut. Tätä tulkintaa puoltaa myös se, että seuraavan vuoden kertomuksessa määrät olivat taas entisenlaiset.³⁷

Sisarten työjako ei ollut tasapuolinen. Keskikaupungin sisarella oli enemmän sekä kotikäyntejä että hänen luonaan kävijöitä. Hän piti myös pyhäkoulua ja naistenkerhoa useammin ja kuului pyhäkoulutoimikuntaan.³⁸ Myöskään tilojen jako

³⁴ JSA II Cb 4 Kn ptk 29.11.1965 § 3.

³⁵ JSA II Cb 4 Kn ptk 29.11.1965 § 6.

³⁶ JSA II Cb 5 Kn ptk 10.1.1966 § 4; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.11.1965 § 1, 5.5.1966.

³⁷ JSA II De 1 Yhteenveto keskikaupungin piirin seurakuntasisaren töistä v. 1966, Yhteenvetoa töistä 1967.

³⁸ JSA II De 1 Mutalan sisaren työt 1967, yhteenvetoa töistä 1967.

ei ollut tasapuolinen. Vain keskikaupungin sisarella oli erillinen vastaanottohuone.³⁹ Tämä olikin syynä keskikaupungin sisaren vastaanottomäärän runsauteen Mutalan sisareen verrattuna.

b. Kolmas seurakuntasisar mahdollistaa työn laajentamisen

Vuonna 1965 diakoniatoimikunta teki aloitteen kolmannen seurakuntasisaren saamiseksi. Tuona vuonna seurakuntaan saatiin nuorisodiakoni Eila Kokko (myöh. Koistinen), jonka toimintapiiriin kuuluivat lähinnä nuoret. Kokko oli aiemmin toiminut seurakunnassa tyttötyönohjaajana. Kuopion hiippakunnan piispan Olavi Kareksen mukaan diakonin olemassaolo oli hyvä asia, mutta se ei kuitenkaan voinut korvata diakonissaa. Kares oli sitä mieltä, että sairaanhoidon tuli edelleen kuulua diakonissan tehtäviin, joten diakoni ei voinut korvata seurakuntasisarta. Piispantarkastuksessa vuonna 1967 tuli esille, että keskikaupungissa toimivan sisaren piiri oli liian laaja ja työmäärä valtavan suuri. Asuntojen ja rahanpuutteen vuoksi kolmannen sisaren hankkiminen siirrettiin kuitenkin seuraavaan vuoteen, vaikkakin asessori Olavi Lähdesmäen mielestä työn tärkeyden ja sisarten suuren työmäärän vuoksi kolmas sisar tuli hankkia heti ja neljäs sisar seuraavana vuonna. Sisarta ei kuitenkaan saatu vielä kolmeen vuoteen, joten tyydyttiin tekemään jonkinlaista piirijakoa kahden sisaren välillä. Mutalan sisaren tuli auttaa keskikaupungin sisarta tämän alueella.⁴⁰

Aloitteen teosta kului lähes kolme vuotta, ennen kuin kolmas sisar saatiin seurakuntaan. Vuonna 1968 tehtävään valittiin Sirkka Ryyänen (s. 1942) Juuasta. Hän aloitti työnsä lokakuun alussa.⁴¹ Ennen Ryyänenen astumista virkaansa väliaikaisena seurakuntasisarena toimi kolme kuukautta Anja Tirkkonen. Hän oli aiemminkin ollut Elvi Tuovisen sijaisena tämän ollessa äitiyslomalla.⁴²

Kolmannen seurakuntasisaren myötä työaluetta pystyttiin laajentamaan. Ryyänenen tuli osittain helpottamaan keskikaupungin sisaren Aune Tahvanaisen liian suurta työtaakkaa, kun hänelle määriteltiin yksi alue keskikaupungista. Lisäksi hänen

³⁹ JSA II Dd 2 Kertomus vuoden 1967 piispantarkastusta varten.

⁴⁰ JSA II Cf 1 Ptptk 1967; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.5.1966 § 4, 16.10.1966 § 3; Vimpari 2014, 31–32.

⁴¹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1968 § 1; Seurakuntasisaren päiväkirja 1968. (*ei signumia*)

⁴² JSA II Cb 5 Kn ptk 15.2.1967 § 4; Seurakuntasisaren päiväkirja 1968. (*ei signumia*)

toimialueitaan olivat Linnunlahti, Kanervalala, Otsola, Pilkkonen, Siilainen, Nolja, Ontola ja Marjala. Alue oli pinta-alaltaan laaja ja osittain harvaan asuttua maaseutua. Aluejakoa ei tehty pinta-alan mukaan vaan se perustui asukasmäärään. Ryynänen kulki laajalla alueellaan polkupyörällä, jalan tai paikallisbusseilla.⁴³

Kun Sirkka Ryynänen kysyi kirkkoherra Olavi Tarvaiselta uuden virkansa painopistettä, Tarvainen osoitti luottamusta hänen koulutukselleen ja ammattitaidolleen vastaamalla: ”Sinä olet saanut oman koulutuksesi. Sinä tutki ja mieti ja kuulostelee, mitä tämä seurakunta tarvitsee”. Ryynänen lähti vastaamaan haasteisiin. Hän perusti seurakuntapiirit Pilkkoon, Ontolaan, Noljaan ja Siilaisen alueelle sekä kantakaupungin Vuokra-Louhelaan. Lisäksi kantakaupungissa oli naistenpiiri ja vanhuspiiri. Piirit toimivat sekä lähetystyön että diakoniatyön hyväksi.⁴⁴

Kolmas seurakuntasisar mahdollisti työn laajentamisen ja huolehtimisen suuremmasta avuntarpeesta olevien joukosta. Esimerkiksi kotikäyntien määrä kasvoi ensimmäisenä vuonna noin 600 henkilöllä. Kolmen diakonissan työ oli itsenäistä aluejakoisen kotikäyntityön ja vammaistyön erityisvastuualueen osalta, joskin esimerkiksi leirejä järjestettiin toisinaan yhdessä. Jokainen vastasi oman alueensa vanhuksista ja muista avun tarpeesta olevista. Sisaret pitivät kuitenkin yhdessä työpalavereita lähes viikottain. Näin he pysyivät selvillä toistensa töistä ja diakoniatyö Joensuussa oli yhdenmukaista, vaikka aluejakoa sisarten kesken oli tehty. Yhteydenpidon tarkoituksena oli myös poistaa se mahdollisuus, että jotkut asiakkaat olisivat saaneet avustuksia joksikaiselta kolmelta diakonissalta. Diakonissoilla oli oikeus antaa pieniä avustuksia oman harkintansa pohjalta, mutta suuremmista avustuksista päätti diakoniatyöimikunta.⁴⁵

Sirkka Ryynänen työote oli alusta alkaen ekumeeninen. Joensuussa oli perheitä, joista toinen vanhempi oli ortodoksi ja toinen luterilainen. Luterilaisen puolison kuoltua Ryynänen jatkoi ortodoksisen perheen luona käymistä. Myös vanhuspiiriin alettiin Olavi Tarvaisen kirkkoherrakaudella järjestää yhdessä ortodoksisen kirkon ja sen kirkkoherra Erkki Piironen kanssa. Ortodoksisella seurakunnalla ei ollut varaa palkata Joensuuhun vielä omia diakoniatyöntekijöitä.⁴⁶

⁴³ Sirkka Ryynänen haastattelu 9.2.2015.

⁴⁴ Sirkka Ryynänen haastattelu 9.2.2015.

⁴⁵ JSA V: 3, 5 Seurakuntasisaren päiväkirja 1971; Sirkka Ryynänen haastattelu 9.2.2015.

⁴⁶ Sirkka Ryynänen haastattelu 9.2.2015.

c. Miesdiakonin tarpeellisuus

Joensuun seurakunnassa oli jo pitkään kaivattu miespuolista diakoniaa. Jo vuonna 1957 seurakunnalle annetuissa työhjeissa miesdiakoni koettiin välttämättömäksi. Keväällä 1971 erityinen työryhmä suunnitteli seurakuntatyötä koko laajuudessaan ja ehdotti miespuolisen diakonin viran perustamista. Suomen kirkon sisarliiton ja Suomen diakonien liiton suosituksen mukaan seurakunnassa piti olla yksi diakoniatyöntekijä 5 000:ta asukasta kohti. Joensuussa oli kolme diakoniatyöntekijää 22 000:ta seurakunnan jäsentä kohti ja lisäksi oli seurakuntaan kuulumattomat asukkaat. Diakoniatyön kohteena olivat kaikki asukkaat, eivät vain seurakunnan jäsenet. Työryhmän velvoittamana seurakuntasisar Aune Tahvanaisen teki selvityksen diakoniatyön tilanteesta seurakunnassa. Selvityksen mukaan seurakuntatyö ei tavoittanut Joensuussa asoiallisia eli syrjäytyneitä, häiriytyneitä ja neuvonnan tarpeessa olevia nuoria, päihteiden väärinkäyttäjiä, vankeja ja heidän perheitään sekä vankilasta päässeitä ja ehdonolaisessa olevia henkilöitä. Lisäksi irtolaiset ja kaupunkiin muuttaneet opiskelijat olisi huomioitava. Mielenterveystyötä tuli kehittää ja laajentaa. Tätä työsarkaa hoitamaan tarvittiin miespuolinen diakoni. Seurakuntasisaret tekivät työtä 50 tuntia viikossa, vaikka diakonian viran johtosäännön mukaan työaika oli 40 tuntia. Näin ollen diakoniatyö ei pystyisi laajenemaan ilman uutta työntekijää.⁴⁷

Kirkkoneuvosto ehdotti miespuolisen diakonin viran perustamista toukokuusta 1972 lähtien tärkeysjärjestyksessä toisena. Päiväkerhotyön toiminnanohjaajan toimi koettiin vielä tarpeellisemmaksi. Myöhemmin diakonin virka todettiin tärkeimmäksi. Kirkkovaltuusto päätti kuitenkin lykätä viran perustamista myöhemmäksi, koska miesdiakonin palkkaamiseen ei ollut taloudellista mahdollisuutta. Loppujen lopuksi virka viimein perustettiin vuoden 1973 alusta. Pielisensuun kirkkoneuvosto ehdotti viran perustamista seurakuntien yhteiseksi, mutta se perustettiin vain Joensuun seurakuntaan. Tästä huolimatta diakonin tuli toimia tarpeen mukaan myös Pielisensuun puolella.⁴⁸

Uuden miesdiakonin palkka oli palkkaluokassa A 19. Seurakuntasisaret olivat palkkaluokassa A 14. Seurakuntasisarten palkkaluokka oli alempi kuin päivä-

⁴⁷ JSA II Cb 6 Kn ptk 2.9.1971 L 4.

⁴⁸ JSA II Cb 6 Kn ptk 21.10.1971 § 8, 26.9.1972 § 4; Cc 6 Kv ptk 9.11.1971 § 8 L 2, 28.11.1972 § 5; De 1 Srkk 1972.

kerhon toiminnanohjaajan. Talousarvioehdotuksessa miesdiakonin palkka (+ 2 ikälisää) oli 1 488 markkaa kuukaudessa ja seurakuntasisaren palkka (+ 2 ikälisää) oli 1 240 markkaa kuukaudessa. Miespuoliselle diakoniatyöntekijälle maksettiin siis 248 markkaa (310 €) enemmän kuin vastaavalle naispuoliselle.⁴⁹ Sukupuolinen syrjintä kukoisti 1970-luvun Suomessa.

3. Hyväksi todetun toiminnan jatkumo

a. Seurakuntasisarten työnkuva

Huoltodiakonia oli edelleen vallitseva toimintatapa diakoniatyössä. Vieläkin osa sisarten hoitamista henkilöistä oli sairaita, mutta ylivoimaisesti suurin osa huollettavia. Sairaanhoidon hoito kuului kuitenkin sisarten työhön ja kotisairaanhoidon hoito oli vielä 1970-luvun alussa suuressa osassa diakonissojen työssä. Sisar Sirkka Ryyänen hankki sairaanhoidotarvikkeita ainakin vielä vuonna 1969 ja sisaret saivat kiitosta kaupungin terveydenhoitolautakunnalta sairaanhoidollisten palvelujen suuresta määrästä. Sairaanhoidotyötä tehtiin yhteistyössä lääninlääkärin ja terveystieteiden kanssa. Diakonissat yhdessä terveystieteiden kanssa kouluttivat 1960-luvun lopussa kahdeksan kiertävää kotiavustajaa, jotka kaupunki palkkasi vanhustyöhön. Tässä asiassa Joensuu oli edelläkävijä.⁵⁰ Toiminta heijasteli diakoniatyön yleistä kehitystä. Sairaanhoidon hoito oli hiljalleen jäämässä pois seurakuntasisarten työstä, mutta se ei tapahtunut kertaheitolla. Joensuussa oltiin yleensä aktiivisesti toteuttamassa uusia toimintamuotoja ja diakoniatyön kehittämistä.

Hoidettavien määrä kasvoi vuosi vuodelta. Vuonna 1972 käyntien määrä oli kaiken kaikkiaan noin 6 000. Lukuun sisältyivät niin kotikäynnit kuin vastaanottoikäynnitkin.⁵¹ Eniten seurakuntasisarten työnkuvassa painotettiin vanhuksia. Vanhuk-
sia Joensuussa oli paljon.⁵²

⁴⁹ JSA II Cc 6 Kv ptk 27.12.1972 L 1.

⁵⁰ JSA II Cb 6 Kn ptk 7.12.1971 § 3; Seurakuntasisaren päiväkirja 1969 (*ei signumia*); Sirkka Ryyänen haastattelu 9.2.2015.

⁵¹ JSA II De 1 Srkk 1972.

⁵² JSA II Cf 1 Ptptk 1967.

Seurakuntasisarten apuna työssä oli Pieksämäellä sijainneen Sisälähetysseuran diakonissalaitoksen sisaroppilaita, jotka tulivat seurakuntaan harjoitteluun. Oppilaita oli useita ja he eivät jääneet pysyvästi seurakuntaan. Nimeltä oppilaista mainittiin Terttu Aalto, Irja Annola, Maija-Leena Antikainen, Annikki Heikkinen, Marja-Leena Korhonen, Eini Laakkonen, Sinikka Laamanen, Anneli Lappalainen, Maire Lautanen, Leena Pirskanen, Eila Sutinen, Lea Tanhunen, Marja Tanskanen, Anneli Teurajärvi ja Raija Wallin. Suurin osa oppilaista oli sisar Aune Tahvanaisen ohjauksessa. Myös sairaanhoitajaoppilaita oli ainakin vuodesta 1971 lähtien tutustumassa seurakuntasisaren työhön. Yleensä oppilas oli harjoittelussa kolme kuukautta. Vuonna 1963 oppilas Terttu Aalto piti päiväkirjaa työstään marras- ja joulukuulta. Hän piti kerhoja ja muita tilaisuuksia sekä kävi kotikäynneillä yksin, mutta oli myös seurakuntasisaren mukana, tukena ja oppimassa.⁵³ Jatkossa oppilaiden kotikäynnit ja muu huoltotoiminta merkittiin osaksi sisaren käyntejä. Käyntejä oppilaalla oli määrällisesti vähemmän, mutta merkittävä apu siitä kuitenkin oli. Oppilaat toivat mahdollisesti myös lisätyötä seurakuntasisarille näiden ohjatessa ja opastaessa heitä.

Seurakuntasisarten työmäärä kuukaudessa oli noin 200 tuntia. Päivässä kertyi työtunteja 6–12, tavallisimmin 8. Sisarten työ oli pääasiassa päivätyötä. Yötyötä tuli harvoin, mutta esimerkiksi heinäkuussa 1971 Sirkka Ryyänen teki yötyötä yhteensä 19 tuntia. Tämä johtui siitä, että hän oli retkenjohtajana Sotkamon herättäjäjuhlilla.⁵⁴ Jos yötyötä oli, sen aiheutti jokin viikonlopun kestävä leiri. Käytännön toiminnan lisäksi seurakuntasisarille kuului toimistotyötä. Vuodesta 1966 tämä ruvettiin kirjaamaan päiväkirjoihin. Yleensä toimistotyötä oli päivässä enintään tunti, joskus jopa kolmekin tuntia. Kuukaudessa työtä kertyi 15–20 tuntia. Myöhemmin toimistotyötä kertyi enemmän, noin 30–50 tuntia.⁵⁵ Toimistotyön määrä oli suurimmillaan joulukuussa, kun jouluavustusten luettelointi ja suunnittelu veivät paljon aikaa.

Sisarten työtä ei kuvailtu missään vaaralliseksi. Kuitenkin vaaratilanteita saattoi tulla. Sirkka Ryyänen oli viikon sairauslomalla työmatkalla sattuneen tapaturman vuoksi. Lisäksi vaarallisia tai kiusallisia tilanteita saattoi sattua kotikäynneillä esimerkiksi diakonissaan ihastuneen asiakkaan vuoksi. Sisarten työhön tuli myös uusia tehtäviä, muun muassa rippilasten pukeminen. Ennen konfirmaatiota seurakuntasisar oli apuna pukemassa konfirmoituja. Sisaret kävivät myös pitämässä eri oppilaitoksissa

⁵³ JSA V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1963; V: 3, 5 Seurakuntasisaren päiväkirja 1971.

⁵⁴ JSA V: 3, 5 Seurakuntasisaren päiväkirja 1971; Seurakuntasisaren päiväkirja 1971. (ei signumia)

⁵⁵ JSA V: 3, 3 seurakuntasisaren päiväkirja 1966; V. 3, 4 Seurakuntasisaren päiväkirja 1969.

oppitunteja diakoniasta. Yhteiskunnan kehittyessä seurakuntasisarelle hankittiin vuonna 1963 oma puhelin.⁵⁶ Tämä helpotti ja nopeutti sisaren työtä.

Diakoniatyön luonne muuttui ajan myötä. 1970-luvulla ihmisten ongelmat siirtyivät aineellisesta henkisen hädän puolelle. Diakoniatyöhön tarvittiin lisää pienryhmätoimintaa, muun muassa terapiaryhmiä.⁵⁷

b. Perinteiksi muodostuneet toimintamallit

Vuodesta toiseen seurattiin samoja hyviksi todettuja toimintamalleja. Jouluavustukset jaettiin entiseen tapaan, luettelot päivitettiin joka vuosi ja niihin tehtiin poistoja ja lisäyksiä. Avustukset olivat suuruudeltaan suunnilleen aiempien vuosien mukaisia (noin 25–70 euroa), mutta avustettavien määrä kasvoi alkuvuosista. Esimerkiksi vuonna 1961 jouluavustuksia jaettiin 165 henkilölle. Seuraavana vuonna Utrassa asuvat jätettiin sikäläisen ompeluseuran avustettaviksi. Yhdeksän henkilöä sai tuolloin Utrassa avustusta, kun edellisenä vuonna määrä oli ollut kuusi. Vuonna 1963 diakoniavaroista annettiin 100 markkaa (207 €) ja ompeluseuralta loput. Avustettavien määrä oli jo 23. Myöhemmin samaa käytäntöä sovellettiin Ranta-Mutalan ompeluseuran osalta.⁵⁸

Jouluavustusten jakaminen alkoi olla organisoidumpaa, kun siihen sovellettiin piirijakoa vuonna 1965. Avustukset jaettiin ”kantakaupungin” ja Noljakan alueelle ja avustettavia oli noin 100. Avustuksia jaettiin paketteina enemmän kuin aiemmin. Lisäksi naistoimikunta jakoi ruoka- ja vaatepaketteja. Utraan, Mutalaan ja Sihtalaan jaon suoritti aluetta varten valittu diakoniatoimikunta. Samaan tapaan jatkettiin seuraavinakin vuosina. Organisoidumpaa toimintaa lisäsi myös se, että vuodesta 1970 lähtien seurakuntasisaret laativat etukäteen monisteet, joiden mukaan avustukset oli helpompi ja nopeampi käsitellä. Avustukset jaettiin siitä eteenpäin siis sisarten tekemän luettelon mukaan. Avustuksista suurempi osa oli ruokapaketteja kuin raha-avustuksia. Samana vuonna diakoniatoimikunta päätti, että uusia autettavia tuettaisiin seurakunnan varoilla vain silloin, jos mikään muu järjestö ei heitä auttaisi.

⁵⁶ JSA II Cb 4 Kn ptk 16.5.1962 § 5; V: 3, 4 Seurakuntasisaren päiväkirja 1969; V: 3, 5 Seurakuntasisaren päiväkirja 1971; Sirkka Rynänen haastattelu 9.2.2015.

⁵⁷ JSA II Cb 6 Kn ptk 21.8.1972 L; Malkavaara 2007, 109–111.

⁵⁸ JSA IV: 1, 3 Jouluavustusten jakoluettelot 1961–1964.

Raha-avustusten ja ruokapakettien lisäksi jaettiin pistevirsikirjoja sokeille sekä vaa-teavustuksia, lehtiä ja paketteja muun muassa Linnunlahden vanhainkodille, Siilaisen hoitokodin alkoholisteille ja Sairaalakatu 8:n asukkaille. Myös Utran ja Mutalan työ- ja ompeluseuroille annettiin raha-avustusta joulupaketteja varten.⁵⁹

Entiseen, totuttuun tapaan jatkui myös joulupakettien lähettäminen van-kiloihin ja parantolaan. Sisaret ja sisaroppilaat huolehtivat pakettien lähettämisestä. Myös *Herran työssä* -hiippakuntalehden lähettäminen jatkui. Lisäksi tilattiin uusia lehtiä, kuten *Kotimaan joulu* ja *Tulkoon valtakuntasi* jaettavaksi. Vanhuksille tilattiin myös muita lehtiä: *Sana*, *Työ*, *Kotimaa*, *Hengellinen kuukauslehti*, *Herää valvomaan* ja *Sanansaattaja*.⁶⁰ Joulujuhlien järjestäminen sokeille, kuuroille, kehitysvammaisille ja eläkeläisille jatkui entiseen tapaan. Lisäksi kodittomille alettiin järjestää joulujuhlia, joiden toimeenpanijat tulivat pääasiassa katulähetyksen piiristä. Myös Siilaisen bunk-kerilla asuvia, ilmeisesti kodittomia ihmisiä muistettiin viemällä heille jouluaattona ruokapaketti. Satunnaisesti järjestettiin muitakin joulujuhlia, esimerkiksi seurakunnan nuoret järjestivät joulujuhlan romaneille.⁶¹ Nämä jäivät kuitenkin yksittäistapauksiksi.

c. Henkilökohtainen apu

Merkittävä osa diakoniatyötä oli yksittäisten ihmisten henkilökohtaista auttamista. Usein diakoniatyöskunta sai sosiaalilautakunnalta tietoa ja suosituksia perheistä, jotka olivat avun tarpeessa. Joskus avustusta annettiin yhdessä sosiaalilautakunnan ja muidenkin tahojen, esimerkiksi Kotilieden kummikerhon kanssa. Suuria perheitä, yksinhuoltajaperheitä ja yksittäisiä henkilöitä avustettiin entiseen tapaan sisaren tarkas-tuskäynnin jälkeen muun muassa vuokran ja lainojen maksussa, remonttikuluissa ja muissa välttämättömissä menoissa, kuten kodinkoneitten ostamisessa tai vaikkapa leh-män hankkimisessa. Perheitä tuli joka kuukausi lisää, yleensä 10–20 uutta perhettä

⁵⁹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.11.1965 § 7, 7.12.1966 § 5, 20.11.1969 § 10, 25.9.1970 § 6, 25.11.1970 § 2, 3; IV: 1, 3 Joululahjojen jakoluettelo 1965, 1967, 1970; Seurakuntasisaren päiväkirja 1971. (*ei signumia*)

⁶⁰ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 20.11.1969 § 5.

⁶¹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 30.11.1964 § 4, 29.11.1972 § 4-6, 8.

kuukaudessa.⁶² Toimikunta ei myöntänyt lainoja, vaan antoi avustusta ilman takaisinmaksuvelvoitetta. Tämä johtui mahdollisesti siitä, että aiemmin diakoniatoimikunnan myöntäessä lainoja niitä ei kuitenkaan koskaan ollut saatu perittyä takaisin.⁶³

Opiskelijoille tarkoitettuja tukia ei vielä suuremmin ollut. Siksi diakoniatyön määrärahoilla tuettiin usein myös opiskelijoiden arjen sujumista. Opiskelijan täytyi kuitenkin itse ensin anoa avustusta ja diakoniatoimikunta päätti sen myöntämisestä. Aina toimikunta ei kuitenkaan voinut myöntää avustusta.⁶⁴ Opiskelijoiden lisäksi muistettiin myös vankeja. Vapautuvia vankeja tuettiin arkielämään palaamisessa auttamalla heitä hankkimaan asunto ja työtä. Eräs vanki anoi diakoniatoimikunnalta vaatteita, sillä ”on nolo ruveta työpaikkaa hankkimaan sillä kukaan työnantaja ei kato suopein silmin kun on huonot vaatteet”.⁶⁵

Erilaisilla apuvälineillä tuotiin vanhuksille, invalideille, sokeille ja kuuroille helpotusta ja mielenkiintoa elämään. Seurakunnalle hankittiin radio, jota lainattiin vanhuksille kaksi kuukautta kerrallaan. Sokeaa miestä avustettiin magnetofonin hankkimisessa. Seurakunnalle hankittiin myös kuntopyörä, jota asiakkaat saivat käyttää.⁶⁶ Vanhusten ja muidenkin seurantarpeessa olevien yksinäisyyttä pyrittiin lievittämään ystäväpalvelutoiminnalla. Toiminta liittyi läheisesti diakoniaan ja seurakuntasisar Sirkka Ryynänen oli mukana ystäväpalvelutoimikunnan kokouksissa.⁶⁷

Vuonna 1968 valmistui Vuokra-Louhela -niminen rakennus, joka tarjosi asunnon 43 perheelle. Hakijoita oli ollut yli kymmenkertainen määrä. Asunnoista oli siis pulaa. Seurakunnan laajentuminen ja uusien asutuslähiöiden muodostuminen aiheuttivat haasteita myös diakoniatyölle. Vuokra-Louhelassa oli muutakin toimintaa kuin vuokra-asuntoja. Siellä oli kerhotiloja, joissa pidettiin päiväkerhoa, äiti-lapsikerhoa, tyttö- ja poikakerhoa, rippikoulua, pyhäkoulua, palvelurengasta ja myös joidenkin toimielinten kokouksia.⁶⁸

⁶² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 20.10.1961 § 2, 5.5.1966 § 3; Seurakuntasisaren päiväkirja 1969. (*ei signumia*)

⁶³ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 29.4.1969 § 2. Katso s. 49.

⁶⁴ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 7.12.1966 § 4.

⁶⁵ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 5.5.1966 § 5, 30.11.1967 § 2.

⁶⁶ JSA II De 1 Diakoniakertomus 1962, IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.2.1972 § 7.

⁶⁷ JKA Ca 36 Tlk ptk 3.3.1971 § 73 L 8.

⁶⁸ JSA II Cb 5 Kn ptk 9.5.1968 § 7; II De 1 Srkk 1968; Seurakuntasisaren päiväkirja 1969. (*ei signumia*)

d. Ryhmätoiminta kasvussa

Ryhmämuotoinen ja leiritoiminta olivat kasvussa 1970-lukua lähestyttäessä ja erityisesti sen kuluessa. Tämä oli nähtävissä sekä Joensuun seurakunnan diakoniatyössä että myös laajemmin koko Suomessa.⁶⁹ Joensuussa vanhusten kirkkopyhä ja yhteisvastuujuhlat järjestettiin joka vuosi useita kertoja. Opistopäivät, sairaalakinkerit ja erilaiset leirit jatkuivat totuttuun tapaan. Leirejä järjestettiin aiempaan verrattuna laajemmalla määrällä ja myös rovastikunnallisille leireille ja kauemmaskin maksettiin osallistujien matkoja. Leiritoiminta oli myös aiempaa moninaisempaa, esimerkiksi liikuntavammaisten kesäleirin kohteita olivat laivaristeilyt, matkailukohteet ja seurakunnalliset päivät. Leirejä järjestettiin liikuntavammaisille, kehitysvammaisille, vanhuksille, kuuroille ja sokeille, joita Joensuun alueella vuonna 1969 oli 25. Uutuutena järjestettiin leiri kehitysvammaisten lasten vanhemmille. Leirejä oli oman seurakunnan osalta Männikköniemen kesäkodissa ja laajempia rovastikunnallisia leirejä muun muassa Rääkkylässä. Joensuuhun kaivattiin kipeästi omaa leirikeskusta. Kesäkodin puutteelliset tilat ja vaikeakulkuisuus estivät pitempien leirien järjestämisen liikunta- ja kehitysvammaisille sekä vanhuksille. Kehitysvammaisten rippikoulut ja jatkorippikoulu pidettiin kauempana. Sinne lähtijöille maksettiin matkat diakoniavaroista. Joensuussa ei siis järjestetty omia rippikouluja kehitysvammaisille, vaikka esimerkiksi köyhemässä Kuusamon seurakunnassa tällainen leiri järjestettiin ainakin kerran.⁷⁰

Äitileirit olivat yksi vakaimmista ryhmätoimintamuodoista. Osallistujat olivat tosin suurimmaksi osaksi ikääntyneitä aikuisten lasten äitejä. Nuoria äitejä ei leireillä juuri ollut. Äitileirien järjestämiseen Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli kehotti hakemaan avustusta vuosittain sosiaaliministeriön huoltoasiainosastolta. Valtioneuvoston päätöksellä vähävaraisille äideille järjestettiin lomanviettoimintaan valtionavustusta vuodesta 1961 lähtien.⁷¹ Ei käynyt ilmi, hakiko Joensuun seurakunnan diakoniatuomikunta tätä avustusta.

⁶⁹ Määttä 2004, 181.

⁷⁰ JSA II Cb 6 Kn ptk 27.1.1972 L; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.3.1965 § 3, 29.4.1969 § 6-10, 9.3.1971 § 5; Korva 2013, 68.

⁷¹ K kiertok. 250/20.2.1963 § 3; Sirkka Rynänen haastattelu 9.2.2015.

Vuonna 1967 alettiin järjestää myös miesten leirejä, jotka kestivät viisi vuorokautta. Jo edellisenä vuonna oli järjestetty ”ukkoleiri”. Osallistujia oli 13 henkilöä ja leiri kesti kolme päivää.⁷²

e. Vakaata kerhotoimintaa

Poikatyötä tehtiin hyvässä yhteistyössä NMKY:n kanssa. Diakoniatyön ja NMKY:n yhteistyö perustui osaksi siihen, että diakoniatoimikunnan jäsen Erkki Rouhiainen oli NMKY:n toiminnanjohtaja. Vuonna 1961 poikia oli mukana 324 ja vapaaehtoisia työntekijöitä 27. Kyseisen vuoden lopussa NMKY osti alueen leirikeskukselle Kunnasniemen Syvälahdesta. Siellä järjestettiin poikaleirejä, joille muun muassa lastenkodin kouluikäiset pojat ottivat vuosittain osaa. Poikatyönohjaaja Leo Piipponen siirtyi 1963 toimestaan suntiovahtimestariksi, jolloin poikatyöllä ei ollut vakinaista ohjaajaa. Piipponen jatkoi kuitenkin myös poikatyön parissa ja vuonna 1965 saatiin toinenkin vakinainen poikatyönohjaaja, Martti Malinen. Tämän ansiosta työ laajeni ja poikien määrä kerhoissa kasvoi. Vuonna 1967 päätoimiseksi poikatyönohjaajaksi ryhtyi opettaja Kari Karaksela.⁷³

Tyttökerho kokoontui seurakuntatalolla, Mutalan ja Utran työkeskuksilla ja Siilaisella. Tyttöjä oli mukana 270 ja vapaaehtoisia työntekijöitä 10. Vuonna 1962 perustettiin uusi tyttökerho Onttolaan sekä kaksi pikkulasten kerhoa. Pienten kerhoa veti sisaroppilas useita kertoja kuukaudessa. Tyttökerholaisten määrä nousi huomattavasti, kun työhön saatiin kaksi seurakuntasisarta. Myös tyttötyönohjaaja, vuodesta 1965 nuorisodiakoni Eila Kokko (myöh. Koistinen) oli osaltaan virkistämässä toimintaa. Vuonna 1964 tyttöjen määrä oli 477 ja pikkulasten kerhojen tyttöjen määrä 55. Vuonna 1969 tyttö- ja poikakerholaisten määrät olivat yhtenevät ja kerhojenkin lukumäärä sama.⁷⁴

Pyhäkoulutyö kuului edelleen osana diakonissan työkenttään. Pyhäkoululaisten määrä oli pysynyt suhteellisen vakaana 1960-luvulle tultaessa, noin 800 op-

⁷² JSA II De 1 Srkk 1967 L; V: 3, 3 Seurakuntasisaren toimintakertomus 1966.

⁷³ JKA Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1964, 490; JSA II De 1 Srkk 1961, 1963, 1967.

⁷⁴ JSA II De 1 Srkk 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1969.

pilaana. Säännöllisiä kävijöitä näistä oli 500. Säännöllistä osallistumista haittasi ”yhteiskunnan elämänmuotojen muuttuvaisuus”, kun perheet lähtivät kesämökeille viikonlopuksi tai tekivät perheen yhteisiä retkiä sunnuntaisin. Osasyynä oli myös vanhempien välinpitämättömyys ja pyhäkoulupaikkojen vähyys. Osallistumiseen saattoi vaikuttaa myös vuonna 1966 aloitettu päiväkerhotyö.⁷⁵ Vanhemmat eivät jaksaneet kuskata lapsiaan useita kertoja viikossa seurakunnan tilaisuuksiin.

Pyhäkoulunopettajien määrä nousi radikaalisti vuonna 1961. Silloin heitä oli 40, kun edellisenä vuonna heitä oli ollut vain 26. Myöhemmin opettajien määrä oli neljäkymmenen molemmin puolin. Opettajista oli edelleen suurin osa naisia, mutta miesten määrä nousi koko ajan. Kuitenkin opettajia kaivattiin lisää seurakunnan kasvaessa. Työtä oli edelleen haittaamassa tilojen puute. Kesällä hartaushetkiä alettiin pitää viikoittain leikkikentillä, varsinaisia pyhäkouluja pidettiin vain talvella.⁷⁶ Leikkikentillä oli kunnan järjestämää leikkikenttätöimintää,⁷⁷ joten kentillä oli helppo järjestää hartaustilaisuuksia lasten ollessa siellä jo valmiina. Leikkikenttähartauksien pitämiseen lienee ollut syynä myös uusien oppilaiden saaminen ja tilojen puute. Uusia oppilaita ja opettajia saatiin kuitenkin vuosi vuodelta lisää ja uusia pyhäkouluja perustettiin. Uusien opettajien rekrytoinniksi perustettiin vuonna 1970 niin kutsuttu oppilaasta opettajaksi -kurssi. Sen tarkoituksena oli kouluttaa vanhemmista oppilaista pyhäkoulunopettajia. Vuonna 1972 oppilaiden määrä oli kuitenkin laskenut roimasti. Heitä oli noin 450 lasta, joista vain puolet säännöllisesti käyviä. Opettajien määrä oli myös romahtanut, heitä oli enää 22–39 opettajaa.⁷⁸ Tähän vaikutti päiväkerhotyön jatkuva laajentuminen ja arvoasenteiden muuttuminen. Lähestyttäessä 1970-lukua seurakuntasisaret eivät enää kuuluneet pyhäkoulutoimikuntaan ja pyhäkoulutyö alkoi olla erillään diakonissan työnkuvasta.

Kaupungin lastentarhojen määrä oli kasvussa 1950-luvun lopulta alkaen. Vuonna 1964 lastentarhoja Joensuussa oli jo neljä: Gävlenlinna, Kanervalan, Mutala ja Paavola.⁷⁹

⁷⁵ II De 1 Srkk 1963, 1966.

⁷⁶ JSA II Dd 2 Kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961; II De 1 Srkk 1967, 1968.

⁷⁷ JKA Cc 6 Sosiaaliltk ptk 24.5.1957 § 74.

⁷⁸ JSA II De 1 Srkk 1970, 1972.

⁷⁹ JKA Cc 13 Sosiaaliltk ptk 1964 sisällysluettelo.

f. Ompelu- ja työseurat

Seurakuntasisaret järjestivät ja johtivat ompelu- ja työseuroja, joilla kerättiin varoja muun muassa diakoniatyölle. Seuroja oli yhteensä neljä. Seurakuntasisar Elvi Kettunen johti Ranta-Mutalan ja Utran työseuroja. Varoja seuroissa kerättiin muun muassa myyjäisillä ja tuotto käytettiin kokonaisuudessaan diakoniaan. Tuotto vaihteli vuosittain, se liikkui noin 400 ja 800 euron välillä. Utran työseuran tuotto oli hieman suurempi kuin Ranta-Mutalan. Osanottajia Ranta-Mutalassa oli keskimäärin 10 ja se koontui 16 kertaa vuodessa. Utran työseuran osallistujamäärä oli suurin piirtein sama, mutta se kokoontui useammin, 20–30 kertaa vuodessa.⁸⁰

Rantakylän kaupunginosa oli nopeassa kasvussa 1970-luvun alussa. Seurakunta rakensi sinne työkeskuksen vuonna 1971 Rantakylään muuttaneiden asukkaiden toimintaympäristöksi. Työseuroja oli myös Pilkossa, Noljakassa ja Siilaisilla.⁸¹ Lisäksi nuorten diakoniapiiri auttoi vanhuksia ja suurperheitä.⁸²

Vuodesta 1971 toimi keskikaupungin diakoniapiiri. Se toimi diakoniatyön hyväksi, muun muassa Vaalijalan kehitysvammalaitokseen sijoitettujen lasten virkistykseksi keräämällä varoja kyseisiin tarkoituksiin. Seurakuntasisar Aune Tahvanainen oli piirin vetäjänä.⁸³

g. Yhteisvastuukeräyksen kansainvälinen kurkotus

Kirkon sisällä ajattelu- ja toimintatavat olivat jakaantuneet herätyskristillisyyden ja uuskansankirkollisuuden välille. Yhteisvastuukeräyksessä olivat havaittavissa molemmat kirkon sisällä vaikuttaneet suuntaukset. Vuonna 1967 valtakunnalliseksi keräysjohtajaksi valittu Kauko Vänttinen totesi, että yhteisvastuun kerääjät olivat samalla myös evankeliumin lähettäjiä. Näin heissä yhdistyi sekä hengellisyydestä huolehtiminen että sosiaalinen vastuu.⁸⁴

⁸⁰ JSA II De 1 Ranta-Mutalan työseuran tk 1964, Utran työseuran tk 1964.

⁸¹ JSA II Cf 1 Ptk tehty Rantakylän työkeskuksen vihkimisessä 7.11.1971; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1966.

⁸² JSA II De 1 Diakoniakertomus 1964

⁸³ JSA Keskikaupungin diakoniapiirin päiväkirja. (*ei signumia*)

⁸⁴ Malkavaara 2000, 141.

Joensuussa yhteisvastuukeräyksen tuotto nousi vuonna 1961 huomattavasti pitkän laskukauden jälkeen. Tuotto oli tuolloin 284 420 markkaa (6 429 €).⁸⁵ Alkuvuosien huimiin tuloksiin verrattuna nousua ei ollut juuri ollenkaan, mutta tulos osoitti nousua yhteisvastuukeräyksen lamavuosiin nähden. Samoja linjoja noudattelivat seuraavienkin vuosien tulokset. Tuotto alkoi vuosi vuodelta nousta ja vuonna 1969 päästiin osittain jo alkuvuosien korkeisiin tuloksiin. Tuona vuonna tuotto oli 11 442 markkaa (16 788 €). Mahdollisesti tulokseen vaikutti vallalla ollut työttömyyskausi, mikä herätti ihmisiä pitämään huolta toisistaan ja auttamaan. Tosin *Olli Kangas* ja *Juho Saari* toteavat työttömyydellä olleen taipumus pienentää tuottoa. Seuraavana vuonna tulos laskikin lähes 7 000 euron verran ryminällä alas. Tähän lienee vaikuttanut yhteiskunnassa vallinnut kirkonvastainen ilmapiiri 1970-luvulle tultaessa. Tosin vuonna 1971 tulos oli taas korkeaa tasoa, 15 763 markkaa (21 141 €).⁸⁶

Joensuun yhteisvastuukeräyksen tuottokäyrä noudatteli samoja linjoja kuin yleisesesti koko Kuopion hiippakunnassa. 1960-luvun alussa keräyksen tuotto oli nousussa useimmissa seurakunnissa. Tämä näkyi erityisesti pienten seurakuntien tuloksissa.⁸⁷

Uutuutena tuli yhteisvastuukeräystoimistolta vuonna 1963 keräyslistojen lisäksi värikuultokuvasarjoja. Myös keräyskotelot otettiin käyttöön ja niitä jaettiin koteihin. Yhteisvastuukeräystoimistolta sai vuokrata uutta diakoniafilmiä.⁸⁸ Keräystä uudistettiin ja siitä pyrittiin luomaan havainnollisempi kuvasarjojen ja videoiden avulla. Uutuutena Joensuussa alettiin myös myydä yhteisvastuupiirakoita puhelimitse.⁸⁹ Piirakat lienevät olleet alueelle ominaisia karjalanpiirakoita. Muualla tuskin oli karjalanpiirakoiden myyntiä yhteisvastuun piirissä.

Joensuussa sovellettiin piirijakoa yhteisvastuukeräykseen vuonna 1966. Seurakunta jaettiin kolmeen piiriin: Siihtala – Mutala – Utra, kantakaupunki ja Kanervalala – Linnunlahti – Noljakka – Onttola. Jokaiselle piirille valittiin omat johtajansa ja lisäksi entiseen tapaan yksi keräysjohtaja.⁹⁰ Näin keräystä organisoitiin paremmin toimivaksi.

⁸⁵ JSA II De 1 Srkk 1961.

⁸⁶ JSA II De 1 Srkk 1969, 1970, 1971; Kangas & Saari 2000, 252.

⁸⁷ Vimpari 2014, 33.

⁸⁸ K kiertok. 246/18.12.1962 § 5, 316/12.12.1967 § 4, 342/8.12.1970 § 6.

⁸⁹ JSA Seurakuntasisaren päiväkirja 1972. (*ei signumia*)

⁹⁰ JSA II Cb 4 Kn ptk 29.11.1965 § 9.

Kehitysvammaistyö alkoi korostua yhteiskunnassa 1960-luvulle tultaessa. Vuosina 1961 ja 1962 kehitysvammaistyö oli yhteisvastuukeräyksen erityiskohdeena Joensuussakin. Uutta toiminnassa oli se, että varoja myönnettiin kotimaisille sosiaalista työtä tekeville järjestöille, vaikka ne eivät olleetkaan lähtökohtaisesti kristilliseen diakoniaan liittyviä. Joensuussa yhteisvastuuvaroista myönnettiin vuosina 1961–1962 Mannerheim-liiton Karjalan piiri ry:lle yhteensä 100 000 markkaa (2 260 €). Avustus käytettiin ”vajaamielisten” eli kehitysvammaisten lasten päivähoitolaitoksen rakentamiseen. Mannerheim-liiton toimitalo muutettiin kyseiseen tarkoitukseen sopivaksi ja ministeriö kattoi kustannuksista puolet. Loput suunniteltiin saatavaksi keräyksen avulla. Mannerheim-liiton toiminnanjohtajan H. Huttusen pyynnöstä yhteisvastuukeräys yhdistettiin tähän keräykseen.⁹¹

Kehitysvammaiset huomioitiin muutoinkin paremmin kuin aiemmin. Vaalijalan kehitysvammalaitoksesta vierailtiin Joensuun seurakunnassa, kehitysvammaisille pidettiin erityisiä jumalanpalveluksia ja Suomen Punaisen Ristin Mutalanosastolle myönnettiin varoja CP-vammaisten lasten kesäretkeilyyn keräämällä kyseiseen tarkoitukseen kirkossa kolehti. Seurakuntasisar oli läsnä Pohjois-Karjalan CP-yhdistyksen perustamiskokouksessa. Hän piti ainakin vuodesta 1966 alkaen CP-lasten kerhoa.⁹² Kehitysvammaisten korostunut huomioiminen johtui siitä, että yhteiskunnan kehitysvammahuolto ei ollut ajan tasalla. Muut sosiaalihuollon ulottuvuudet olivat kehittyneempiä, mutta kehitysvammahuollon osalta valtion ja kuntien vastuuta ei ollut kunnolla järjestetty. Joensuussa kehitysvammahuolto alkoi kehittyä 1960-luvun loppupuolella. Vuonna 1967 aloitti toimintansa cp-vammaisten osasto Kanervalan lastentarhassa. Samana vuonna alettiin järjestää cp-vammaisille kahden viikon pituisia kesäleirejä Pohjois-Karjalan kansanopistolla Niittylahdessa.⁹³

Seuraavina kolmena vuotena yhteisvastuukeräyksen kotimaisena kohteena olivat neurologisten sairauksien aiheuttamat vammat ja hoidon saatavuus sekä ms-potilaiden kuntoutus. Uusien kuultokuvien oli tarkoitus tuoda näkyviin vallalla olevaa teemaa. Esimerkiksi epilepsiyhdistys ry valmisti kuultokuvia epilepsiasta ja Ms-yhdistys ms-työstä. Näitä kuvia hyödynnettiin keräyksessä.⁹⁴

⁹¹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 27.10.1961 § 3, 2.2.1962 § 3; Malkavaara 2000, 156–157.

⁹² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 12.5.1972 § 5; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1966; Seurakuntasisaren päiväkirja 1970. (*ei signumia*)

⁹³ JKA Cc 16 Sosiaaliltk ptk 13.2.1967 § 14; 9.10.1967 § 117; Malkavaara 2000, 156.

⁹⁴ K kiertok. 334/20.12.1969 § 2, 353/14.12.1971 § 3; Malkavaara 2000, 157.

Vuodesta 1963 yhteisvastuukeräyksen toimintakokonaisuuteen kuului myös kansainvälinen diakonia. Tuoton jakaantuminen vaati siis uusia järjestelyjä. Ensimmäisenä vuonna seurakuntien omaan käyttöön jäi enää 25 % aiemman 50 prosentin sijaan (poikkeuksellisesti Oulun hiippakunnalle 50 %). Jäljelle jäävästä määrästä 60 % käytettiin kansainväliseen avustustoimintaan. Diakonissalaitokset ja hiippakunnat saivat loput. Sotien jälkeisestä huutavasta hädästä oli hiljalleen toivuttu, joten aika oli kypsä katseiden kääntämiseen oman navan ympäriltä laajempiin ulkomaille ulottuviin näkökohtiin. Lisäksi yhteiskunnan murros ja televisio toivat tietoisuuteen kehitysmaiden hädän. Suomen kirkko oli nyt siis mukana kirkkojen kansainvälisessä avustustoiminnassa, minkä toteuttajaksi muotoutui Kirkon Ulkomaanapu. Myöhemmin varojen jako vaihteli, mutta seurakuntien osuus nousi ensimmäisestä vuodesta. Toivomus tästä lähti nimenomaan seurakuntien taholta.⁹⁵

Kaikki seurakunnat eivät olleet kansainvälisen diakonian kannalla lainkaan, vaan olisivat halunneet käyttää keräyksen tuoton kotimaassa. Seurakunnat kaipasivat kipeästi varoja myös omaan diakoniatyöhönsä. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla Kalajoen rovastikunnassa useat seurakunnat torjuivat yhteisvastuukeräyksen ulkomaisen avun kokonaan.⁹⁶ Kuitenkin kansainvälinen diakonia oli yhteisvastuukeräyksen ominaisin piirre aina 1970-luvun alkupuolelle saakka. Keräyksen tuoton suuntaaminen ulkomaisiin kohteisiin ei ainakaan laskenut kokonaistuoton määrää. Päinvastoin ulkomaiset kohteet johtivat henkeä kohti suurempaan tuottoon kuin kotimaiset kohteet.⁹⁷ Tosin alueellista vaihtelua saattoi olla paljonkin.

Joensuun seurakunnassa yhteisvastuukeräyksen uusi ulkomaille suuntautuva avustustoiminta ei herättänyt keskustelua. Kansainvälisen hädän näkyminen Suomessa esimerkiksi television välityksellä vaikutti mahdollisesti siihen, ettei Joensuussa suhtauduttu keräyksen uuteen ulottuvuuteen negatiivisesti. Lisäksi Joensuussa keräyksen tuotto oli taas nousussa, joten siitä oli helpompi antaa myös muualle.

Hiippakunnan diakoniapappi Reino Ylönen vertasi ulkomaille ja kotimaahan suuntautuvaa avustustoimintaa leipuriin, joka kaksin käsin pyöritteli pullia saaden näin kaksinkertaisen tuloksen. Diakonia oli lähelle ja kauas suuntautuvaa kahden käden tehokasta toimintaa. Kansainvälistyminen näkyi Joensuussa myös siinä, että

⁹⁵ Malkavaara 2000, 147–151.

⁹⁶ Määttä 2004, 110.

⁹⁷ Kangas & Saari 2000, 256.

seurakuntasisar Aune Tahvanainen lähti Israeliin kahdeksi viikoksi työ- ja opintomat-
kalle.⁹⁸

Yhteisvastuukeräyksen alkuajoista poiketen seurakunnalle jäävää
osuutta ei enää 1960-luvulta eteenpäin käytetty sairausavustuksiin. Yhteiskunnallinen
terveydenhuolto oli jo niin kehittynyt, että tälle ei ollut tarvetta. Diakonissalaitoksia
tuettiin viimeisen kerran vuonna 1968. Samana vuonna perustettiin kirkon katastrofi-
rahasto lähinnä kotimaan tarpeisiin. Tälle rahastolle yhteisvastuuvaroista luovutettiin
3–4 %.⁹⁹ Yhteisvastuukeräys oli siis herkeämättä ajan hermolla muuttaen tarpeen mu-
kaan keräämiensä varojen jakoa ja määriä.

4. Yhteistyön voimaa

a. Yhteistyötä kunnallisen sosiaalihuollon kanssa

Seurakunnan ja muiden tahojen välinen yhteistyö alkoi näkyvästi kehittyä koko
maassa 1960-luvun loppupuolella. Seurakuntasisar Sirkka Ryyänen korosti puheen-
vuorossaan diakoniatoimikunnan kokouksessa lokakuussa 1968 yhteistyön tärkeyttä.
Aiheesta järjestettiin koulutusta ja sen merkitystä painotettiin. Vuonna 1972 kirkon
koulutuskeskuksessa Järvenpäässä pidettiin täydennyskoulutuskurssi aiheesta yhteis-
työ. Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli kutsui sinne Joensuusta pastori Risto Rus-
komaan ja seurakuntasisar Sirkka Ryyänen.¹⁰⁰

Yhteistyötä tehtiin niin seurakunnan sisällä kuin kunnallisellakin tasolla.
Kunnallinen sosiaalihuolto pyysi diakoniatyötä huolehtimaan tietyistä asioista esimer-
kiksi vanhustyössä. Diakoniatoimikunta taas ilmoitti kunnan viranomaisille, jos esi-
merkiksi kotiaputyö ei vastannut kentällä ilmenevää tarvetta. Erityisesti avustusta-
pauksissa oltiin yhteydessä sosiaalihuollon kanssa.¹⁰¹ Yhteistyötä helpotti edelleen se
tosiasia, että sosiaalilautakunnassa ja diakoniatoimikunnassa oli samoja henkilöitä.

⁹⁸ JSA II Cb 5 Kn ptk21.7.1970 § 6; Jalkanen 2004, 139.

⁹⁹ Malkavaara 2000, 154–155.

¹⁰⁰ JSA II Cb 6 Kn ptk 14.3.1972 § 8; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1968 § 9.

¹⁰¹ JSA II Dd 2 Kertomus vuoden 1967 piispantarkastusta varten; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 16.10.1966 § 3.

Saimi Musikka toimi sosiaalihuollossa vuoteen 1966 ja Ilmari Sahlman tutkimuskautensa loppuun saakka. Sahlman toimi sosiaalilautakunnan puheenjohtajana vuodesta 1969 lähtien ja tuli diakoniatoimikuntaan 1971. Hän oli jäsenenä myös kirkkovaltuustossa.¹⁰²

Kunnallisen sosiaalihuollon tukijärjestelmä kehittyi 1960-luvulla merkittävästi. Syntyi uusia tukimuotoja, mikä lienee vaikuttanut diakoniatyön avustusten suuntautumiseen ja määrään. Sosiaalihuollon vakiintuneita tukimuotoja olivat äitiysavustus, lapsilisä, erityislapsilisä, perhelisä, ammattiopintojen avustus, sotaorpojen työhuolto, invalidihuolto ja lapsiperheiden asumistuki. Lisäksi huoltoapua annettiin harkinnanvaraisesti, muun muassa ehkäisevää huoltoapua, vanhusten asumistukea ja sotilasavustusta.¹⁰³ Sosiaalihuollon tukien parantuminen ei kuitenkaan poistanut diakoniatyön avustusten tarvetta. Edelleen tarvittiin apua sinne, minne muu avustustoiminta ei yltänyt.

b. Vanhustyötä yhteisvoimin

Vanhusten määrä oli selvästi kasvanut Joensuun kaupungissa. Nepenmäen vanhainkoti laajennettiin ja uusia vanhusten vuokra-asuntoja valmistui, mutta silti sosiaalihuollon laitoksiin pyrkijöitä oli enemmän kuin niihin oli mahdollista ottaa. Ongelma pyrittiin ratkaisemaan lisäämällä kotihoitoa, kun laitospaikkoja ei ollut tarpeeksi.¹⁰⁴ Myös diakoniassa vanhustyöhön kiinnitettiin erityistä huomiota. Vuonna 1964 seurakuntasisarten työssä vanhusten ja ”kroonikkojen” hoito ja huolto lisääntyivät huomattavasti. Diakoniatoimikunta esitti kirkkoneuvostolle ja kirkkohallintokunnalle, että ne tutkisivat, oliko mahdollista rakentaa seurakunnallista vanhainkotiä helpottamaan vanhusten vaikeaa asuntotilannetta.¹⁰⁵ Kirkkohallintokunta päätti selvittää asiaa tiedustelemalla kokemuksia Helsingistä, Pieksämäeltä ja Varkaudesta.¹⁰⁶ Ilmeisesti näillä paikkakunnilla seurakunnallinen vanhainkoti oli perustettu.

¹⁰² JKA Cc 16 Sosiaaliltk ptk 17.4.1967 § 37 L 11 Sosiaalihuolto 1966; Cc 19 Sosiaaliltk ptk 20.4.1970 § 59 L 13 Sosiaaliltk tk 1969; JSA II Cc 6 Kv ptk 20.4.1971.

¹⁰³ JKA Cc 21 Sosiaaliltk ptk 11.4.1972 § 116 L 39 sosiaaliltk tk 1971.

¹⁰⁴ JKA Cc 14 Sosiaaliltk ptk 21.5.1965 § 64 L 1; Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1963, 496.

¹⁰⁵ JSA II De 1 Seurakuntasisaren tk 1964; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 27.10.1961 § 6.

¹⁰⁶ JSA II Cd 8 Kirkkohallintokunnan ptk 31.10.1961 § 11.

Yhteistyötä vanhustyössä alettiin tehdä eri tahojen kanssa. Seurakuntasisar kävi kerran viikossa kaupungin ylläpitämässä Nepenmäen vanhainkodissa ohjaamassa raamattupiiriä.¹⁰⁷ Vuonna 1971 vanhustenpäivää vietettiin yhdessä Pielisensuun seurakunnan ja muiden vanhusten parissa työskentelevien kanssa. Suomen Punaisen Ristin Mutalan-osasto anoi varoja vanhusten retkeen. Tähän tarkoitukseen kerättiin kirkossa kolehti. SPR:n kanssa tehtiin muutakin yhteistyötä, esimerkiksi eräälle naiselle järjestettiin vaateavustusta SPR:n kautta. Seurakuntasisar kävi SPR:n vanhustenhuollon neuvottelussa ja muissakin kokouksissa.¹⁰⁸ Näin diakoniatyössä oltiin selvillä SPR:n vanhustyöstä.

Vanhustyötä tehtiin yhteistyössä Vanhusten tuki ry:n kanssa, joka pääasiassa vastasi kotiaputyöstä Joensuussa. Yhteistyö koski lähinnä ruuanjakelua. Kaksi kertaa yhdistykselle myönnettiin varoja myös vanhusten jalkojen hoitoon ja ainakin kerran maksettiin sen sähkö- ja kaasulaskut. Kyseinen yhdistys anoi vuosina 1962–1971 varoja seurakunnalta avustukseksi vanhusten ruuanjakeluun. Vuonna 1964 yhdistykselle myönnettiin yhteensä 570 markkaa (1 067 €). Yhden ruoka-annoksen hinta oli arviolta 33 penniä, joten kyseinen rahamäärä riitti 1 727 annokseen. Seuraavina vuosina avustusmäärä oli pienempi. Se liikkui 200–300 markan välillä. Vuonna 1970 Vanhusten tuki ry:lle myönnettiin 300 markkaa toivoen, että vanhuksille kerrottaisiin, mistä varat tulivat.¹⁰⁹ Toivottiin siis vanhusten saavan tietää, että ruoka kustannettiin diakoniavaroista.

c. Muuta yhteistoimintaa

Yhteistyötä tehtiin entiseen tapaan vieraillemalla eri laitoksissa, mutta myös uusia yhteistyön muotoja syntyi. Joensuussa oli suunnitteilla vapaaehtoista huoltotyötä tekevien yhteistyöelin. Diakoniatoimikunta pohti, vaikuttaisiko se jouluavustusten tarpeeseen. Ilmeisesti pohdittiin, tarvittaisiinko jouluavustuksia yhteistyöelimen perustamisen jälkeen yhtä runsaasti kuin ennen. Tällaista elintä ei kuitenkaan ainakaan virallisesti perustettu. Diakoniatoimikunnan menettely oli paikoin ristiriitaista. Sotasokeat

¹⁰⁷ JKA Cc 16 Sosiaaliltk ptk 17.4.1967 § 37 L 11 Sosiaalihuolto 1966.

¹⁰⁸ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 9.12.1968 § 6, 14.9.1971 § 6, 12.5.1972 § 5; V: 3, 3 Seurakuntasisaren päiväkirja 1961, 1963.

¹⁰⁹ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 2.2.1962 § 4, 17.1.1964 § 4, 10.11.1964 § 3.

ry:n anoessa avustusta toimikunta totesi, että diakonia pyrki auttamaan kohdetta suoraan, ei eri yhdistysten välityksellä.¹¹⁰ Kuitenkin yhteistyötä tehtiin eri tahojen kanssa. Yhteistyötä myös seurakunnan sisällä korostettiin. Vuonna 1969 oli nuorten palveluvuosi, jolloin korostettiin yhteydenpitoa nuorisotyöntekijöiden ja diakoniatyöntekijöiden välillä. Nuorten palveluvuonna toimittiin kehitysvammaisten hyväksi ja järjestettiin lähimmäisenrakkautta ja palvelua korostavia tilaisuuksia. Tämä vaikutti merkittävästi muun muassa yhteisvastuukeräyksen tuoton nousuun. Projektin näkyvänä tavoitteena oli kehitysvammaisten oppilaitoksen rakentaminen Pieksämäelle ja taloudellisen tuen kokoaminen vammaistyön hyväksi.¹¹¹ Kuitenkin yksi merkittävimmistä ja tärkeimmistä tuloksista lienee ollut kehitysvammaisuuden tuominen julkisuuteen ja vaikuttaminen asenteisiin vammaisia kohtaan.

Diakoniavaroista myönnettiin avustusta katu- ja vankilälähetysten toimintaan. Kodittomien joulujuhla kustannettiin useana vuonna ja myös yösiija järjestettiin. Työnjako meni niin, että diakoniatyö rahoitti juhlan, mutta katu- ja vankilälähetys huolehti ohjelmasta ja muista järjestelyistä. Vuonna 1966 katulähetysten yhteydessä toiminut miesten veljespiiri otettiin diakoniatoimikunnan piiriin. Myös Mustalaislähetys ry:tä avustettiin antamalla sille 50 markkaa (94 €) Kotimäen lastenkodin hyväksi.¹¹²

Joensuun NNKY:n kanssa yhteistyössä järjestettiin myyjäiset yhteisvastuukeräyksen hyväksi. Uutena käytäntönä oli, että keräystä suorittaneet toimihenkilöt kutsuttiin päätösjuhlaan, jossa järjestettiin kerääjille kahvitus. Kahvitus kustannettiin diakoniavaroista.¹¹³

Vammaistyötä tehtiin yhteistyössä rovastikunnittain. Vuonna 1969 diakoniapappi Reino Ylönen lähti kehittämään rovastikunnallista vammaistyötä jaottelemalla vammaiset ryhmittäin ja määräämällä ryhmille yhdyshenkilöt. Sirkka Ryyänen vastasi näkövammaisista, Aune Tahvanainen kuuroista ja Elvi Tuovinen kehitysvammaisista. Myös mielenterveyspotilaille ja liikuntavammaisille muodostettiin omat ryhmänsä. Erityisvirkoja ei näille työaloille vielä voitu perustaa. Toimintatapa otettiin

¹¹⁰ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 20.11.1969 § 8, 25.9.1970 § 8.

¹¹¹ JSA II De 1 Srkk 1969; IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 15.10.1968 § 5; Malkavaara 2000, 161; Määttä 2004, 166–167.

¹¹² JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 30.11.1964 § 2, 25.11.1965 § 5, 16.10.1966 § 4.

¹¹³ JSA IV: 1, 2 Dtmk kok ptk 25.2.1972 § 5, 6.

käyttöön Joensuun lisäksi myös muissa rovastikunnissa, ainakin Kuopiossa ja Kajaa-
nissa. Yhdyshenkilöillä ei ollut erityistä koulutusta heidän vastuulleen uskotun vam-
maisryhmän asioihin. Asiantuntijuuden hankkiminen jäi jokaisen omalle vastuulle. Eri
vammaisjärjestöihin ja yhdistyksiin pidettiin yhteyttä ja järjestettiin toimintaa yhteis-
työssä. Sirkka Ryyänen alkoi järjestää vuosittain rovastikunnallisia näkövammaisten
leirejä Männikköniemessä ja myöhemmin Rääkkylän kansalaiskoululla. Niille hän
pyysi työvoimaksi diakoniatyöntekijöiden lisäksi maallikoita. Lisäksi hän piti näkö-
vammaisille kerhoja sekä järjesti retkiä ja kirkkopyhiä jokaisessa rovastikunnan seu-
rakunnassa. Samoin Tahvanainen ja Tuovinen järjestivät leirejä ja kirkkopyhiä omalle
vammaisryhmälleen.¹¹⁴

5. Kansainvälistä diakoniaa ilman sairaanhoitoa

1960-luvulla diakoniatyö suuntautui yhä enemmän hengelliseen ja henkiseen huoltoon
kunnallisten terveydenhuoltopalvelujen kehittyessä ja huolehtiessa hiljalleen sairaan-
hoidosta kokonaan. Joensuussa muun muassa kotisairaanhoito- ja kotiapukeskuksen
toiminnan laajentuminen nipisti diakonisojen sairaanhoitotarpeen minimiin. Sairaan-
hoidon lisäksi työmuoto käsitti myös muuta avustustoimintaa esimerkiksi vanhuksien
kotona. Diakoniatyöllä oli yhteys kotisairaanhoito- ja kotiapukeskuksen kodinhoita-
jiin. Seurakuntasisar Sirkka Ryyänen kävi luennoimassa diakoniasta kodinhoitajien
maakunnallisilla opintopäivillä vuonna 1970.¹¹⁵

Diakoniatyön merkitys terveydenhuollon rinnalla oli ajettu melko lailla
marginaaliin. Pieni paikkansa sillä kuitenkin vielä oli terveydenhuollossa, koska seu-
rakuntasisaren toimintakertomus liitettiin terveydenhuoltolautakunnan pöytäkirjojen
liitteeksi. Vaikka suurin osa seurakuntasisaren kotikäynneistä oli huoltokäyntejä, sai-
raanhoitotapauksia oli edelleenkin runsaasti. Esimerkiksi vuonna 1970 Joensuun kol-
mella seurakuntasisarella sairaskäyntejä oli yhteensä yli tuhat tapausta. Terveysisa-
rilla sairaskäyntien määrä oli tosin moninkertainen.¹¹⁶

¹¹⁴ Sirkka Ryyänen haastattelu 9.2.2015.

¹¹⁵ JKA Ca 34 Tlk ptk 5.3.1969 § 84 L 6, 3.3.1971 § 73 L 8.

¹¹⁶ JKA Ca 35 Tlk ptk 19.8.1970 § 274 L 5, 3.3.1971 § 73 L 8.

Viimeinen niitti tässä kehityksessä oli vuoden 1972 kansanterveyslaki. Se oli suurin diakoniaa koskenut muutos ja merkitsi lähes kuoliniskua sairaanhoidolliselle diakoniale. Suomeen syntyi kunnallinen terveydenhuollon peruspalvelujärjestelmä eikä seurakuntadiakoniolla ollut sen kanssa enää mitään tekemistä. Lakiuudistus herätti kirkon diakoniatyön piirissä keskustelua diakonian roolista sosiaali- ja terveys­työssä.¹¹⁷ Diakoniatyöntekijöitä ei uudessa laissa otettu huomioon. Vastedes he keskittyivät suurimmaksi osaksi sielunhoitotyöhön ja henkisen virkistykseen tarjoamiseen. Muutos ei kuitenkaan tullut yhtäkkiä. Diakoniatyössä auttamistoimintaan oli jo aiemmin otettu muitakin toimintamuotoja kuin sairaanhoitoa. Muutos oli tästä huolimatta käännteentekevä, kun perinteiseen karitatiiviseen diakoniaan olennaisena osana kuulunut kotisairaanhoito jäi täysin pois.¹¹⁸

Kansanterveyslaki astui voimaan huhtikuun alussa 1972. Se aiheutti useita muutoksia kuntien terveydenhoitojärjestelyihin. Joensuussa, kuten muissakin kunnissa, terveyskeskuksen perustaminen ja terveyspalvelujen keskittäminen sinne alkoi heti lain voimaantulon jälkeen. Myös ammattinimikkeet muuttuivat, esimerkiksi terveys­sisarista tuli terveydenhoitajia.¹¹⁹

Kansanterveyslain toteuduttua Joensuun diakonissat ja kaupungin kotisairaanhoitajat pitivät kerran kuukaudessa yhteisiä kokouksia, joissa sovittiin työnjaoista ja yhteydenpidosta, joka liittyi esimerkiksi vanhuksiin. Kokousten pitäminen jatkui useita vuosia, tosin harvenevassa määrin. Kotisairaanhoitajat ilmoittivat diakoniatyöntekijöille, jos vanhuksilla ilmeni sielunhoidollista tarvetta. Vastaavasti diakonissat ilmoittivat kotisairaanhoitajille vanhusten sairaanhoidollisista tarpeista. Kansanterveyslain myötä vanhustyö väheni diakonissojen työnkuvasta, kun sairaanhoidolliset toimenpiteet siirtyivät terveydenhuollon piiriin. Työikäiset tulivat suurimmaksi painopistealueeksi. Mielenterveysongelmat ja taloudellinen ahdinko korostuivat asiakkaiden ongelmina. Diakonissa Sirkka Ryyänen koki sairaanhoidon vähenemisen ja lopulta poistumisen myönteisenä asiana. Sairanhoidolliset toimenpiteet ja siihen liit­tyvä yötyö loppuivat. Näin hänelle jäi enemmän aikaa keskittyä diakonian hengelli­seen ja henkiseen puoleen, kirkon työhön. Tosin useat toiset diakonissat eivät kokeneet

¹¹⁷ Malkavaara 2007, 108.

¹¹⁸ Wirilander 2011, 135–136.

¹¹⁹ JKA Ca Tlk ptk 1.3.1972 § 65 L 8.

samoin.¹²⁰ Mahdollisesti he kokivat diakonissan identiteettinsä enemmän sairaanhoitajiksi kuin sielunhoitajiksi.

1970-luvulle tultaessa kansainvälisyys oli yksi merkittävimmistä asioista sosiaalipolitiikassa. Asenteet ulkomaille suuntautuvaa avustustoimintaa kohtaan muuttuivat koko ajan myönteisempään suuntaan Suomessa ja hyviä kansainvälisiä suhteita arvostettiin.¹²¹

Asenteenmuutos näkyi myös kirkon piirissä. 1960-luvun alkupuolelta lähtien Suomen kirkon diakoniatyössä merkittävää oli ollut kansainvälisen diakonian nousu. Yhteisvastuukeräyksessä ulkomainen ja kotimainen avustaminen kulkivat rinnakkain ja samalla Kirkon Ulkomaanapu laajensi toimintaansa. Kirkolliskokous antoi vuonna 1968 seurakunnille mahdollisuuden talousarviovarojen suuntaamiseen suoraan avustustyöhön ulkomaille.¹²²

Joensuussa ei vielä 1960-luvun alussa ollut seurakunnan ulkopuolelle suuntautuvaa avustustoimintaa, ei ulkomaista eikä kotimaista, jossa olisi tuettu esimerkiksi Pohjois-Suomen tai rajaseudun varattomia koteja.¹²³ Kansainvälisyys näkyi tuolloin lähinnä vain lähetystyössä, jota oli tehty myös ulkomailla. Esimerkiksi merimieslähetystoiminta oli Joensuun seurakunnassa vireää. Seurakunnalla oli omat nimikko-lähettiläät Eero ja Irja Kervinen, jotka olivat työssä muun muassa Ambomaalla Lou-nais-Afrikassa vuosina 1965–1969.¹²⁴

1960-luvun loppupuolella Joensuussa ryhdyttiin lähetystyön lisäksi edistämään myös muuta ulkomaille suuntautuvaa avustustoimintaa. Seurakunnassa pantiin vuonna 1968 toimeen keräys sodasta kärsineen silloisen Biafran valtion hyväksi. Keräys tuotti 2 815 markkaa. Samana vuonna kerättiin avustuksia myös Lapin katoalueiden hyväksi. Vuonna 1970 kirkkoneuvosto valitsi nimikkokohteekseen Länsi-Pakistanissa sijaitsevan Tankin sairaalan, jossa työskenteli suomalaisia työntekijöitä. Sairaalaan lähetettiin taloudellista apua ja leikkaussalin tarvikkeita.¹²⁵

¹²⁰ Sirkka Rynnäsen haastattelu 9.2.2015.

¹²¹ Määttä 2004, 216.

¹²² Malkavaara 2000, 160; Määttä 2004, 216.

¹²³ JSA II Dd 2 Kertomus Joensuun seurakunnan tilasta 1957–1961.

¹²⁴ JSA II De 1 Srkk 1969.

¹²⁵ JSA II De 1 Srkk 1968, 1970, 1971.

V Tutkimustulokset

Sotien jälkeen Joensuun seurakunnan diakoniatyön haasteena oli henkisesti ja fyysisesti vaurioituneiden ja taloudellisten ongelmien kanssa kamppailevien ihmisten auttaminen. Suuren haasteen toivat yli tuhat siirtolaista, jotka piti asuttaa kaupunkiin. Kirkossa alettiin rakentaa hiippakunnallista diakoniaorganisaatiota diakoniatoimikuntiin ja diakoniapappeineen. Kuopion hiippakuntaan, johon Joensuun seurakuntakin kuului, tuli diakoniapapiksi Reino Ylönen vuonna 1945.

Joensuun seurakunnassa diakoniatyötä tehtiin kokonaiskirkon ja Kuopion hiippakunnan antamien ohjeiden kehyksissä. Diakoniatyötä tehtiin vuoden 1944 kirkkolain pykälien, Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliiton (SKSK) ohjeiden ja Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulin määräysten mukaisesti. Joensuun kirkkoneuvosto hyväksyi seurakunnan diakonian johtosäännön ja ohjesäännön, joita diakoniatyössä noudatettiin.

Joensuussa diakoniatoimikunnalla oli jo pitkät perinteet, mutta erillisiä diakoniakylätoimikuntia ei suosituksista huolimatta perustettu. Asia oli ratkaistu niin, että diakoniatoimikunnassa oli edustus jokaisesta kaupunginosasta. Järjestely ei kuitenkaan täysin vastannut kylätoimikunnille ajateltua tehtävää. Diakoniatomikunnan kokoonpano oli koko ajan naisvoittoinen. Ensimmäisessä sodanjälkeisessä toimikunnassa oli yhdeksän naista ja ainoastaan neljä miestä. Myös työnjako oli sukupuolittunut ja diakonian virkaa hoiti poikkeuksetta nainen.

Helmi Härkönen toimi diakonissana Joensuussa vuosina 1944–1958. Hän oli toinen ja viimeinen diakonissa, joka oli palkattu perinteistä sisarkotijärjestelmää noudattavasta Viipurin diakonissalaitoksesta. Diakonissalaitos päätti diakonissojensa palkkauksesta. Tästä syystä Joensuun seurakunta maksoi Härköselä pienempää palkkaa kuin Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli oli kehottanut. Rahapalkan lisäksi Härköselä kuuluivat luontaisetuina asunto, polttopuut ja valo.

Diakoniatyön pohjana oli suhteellisen vakaa diakoniarahasto. Lisäksi toiminta tukeutui lahjoitusrahastojen ja muiden lahjoitusten sekä kukkasrahaston, kolehtien ja satunnaisten myyjäisten varaan. Sotien jälkeen merkittävä apu tuli Suomen rajojen ulkopuolelta. Vaate- ja elintarvikeavustuksia saatiin Linköpingistä Ruotsista sekä Yhdysvalloista. Erityisesti Amerikasta saapuneilla avustuksilla oli huomattava merkitys sodan jälkeisessä aineellisessa auttamistyössä.

Diakoniatyö oli suuntautunut huoltotyöhön. Sairaanhoido oli uuden kirkkolain myötä virallisesti jäänyt pois diakonissojen tehtävistä. Kuitenkin sairaanhoido oli vielä suuri osa diakonissojen tehtäväkenttää ja työ keskittyi paljolti kotisairaanhoidoon. Diakonissan koulutuksen saaneet saattoivat vielä hakeutua terveystyöhön.

Sodan jälkeinen sosiaalihuolto vaati paljon ponnisteluja aineellisen ja hengellisen puutteen keskellä. Diakoniatyössä jaettiin jouluavustuksia aineellisessa hädässä oleville, sodan jälkeen erityisesti leskille ja heidän perheilleen. Lisäksi joulupaketteja lähetettiin vankiloihin joensuulaisille vangeille. Vangeille, varattomiin koteihin, invalideille ja äitikerholaisille tilattiin myös hengellisiä lehtiä. Vankiloihin ja sairaaloihin järjestettiin vierailuja. Myös kotikäyntityöllä tuotiin virkistystä esimerkiksi yksinäisille vanhuksille. Diakoniatoimikunta myönsi myös yksittäisiä avustuksia esimerkiksi kotien remontointiin. Työtä tehtiin yhteistyössä kaupungin sosiaalihuollon kanssa, minkä ansiosta päällekkäiset avustukset voitiin välttää.

Merkittävä vaikutus huoltotoiminnassa oli Joensuun seudun seurakunnallisella huollolla (JSSH). Se toimi vuosina 1946–1950 sosiaalisen työn piirissä sodasta ja sen seurauksista kärsivien auttamiseksi Joensuun ja Pielisensuun seurakuntien alueella. Uutena työmuotona köyhäinhuollossa aloitettiin sotien jälkeen katulähetyskokoukset. Kokoukset olivat hartaushetkiä, jotka oli suunnattu asunnottomille ja syrjäytyneille. Uusi toimintamuoto oli myös lähimmäisenpäivä, jota vietettiin ensimmäisen kerran vuonna 1947. Päivän tarkoituksena oli elvyttää diakoniatyötä sodan jälkeisestä lamasta. Sen sisältöön kuuluivat talkoot, merkkimyynti ja juhlat. Päivän vietto lopetettiin 1950-luvun lopussa.

Kerhotoiminta määriteltiin 1950-luvulla huoltotyön rinnalla diakonissan työn painopisteeksi. Diakonissan pitämiin kerhoihin kuuluivat äitikerho, tyttökerhot, nuorten raamattupiiri ja diakoniaompeluseura. Seurakunnassa oli myös poikakerho, mutta sen pitäminen ei kuulunut diakonissalle. Kerhotoimintaan kuului myös leirien järjestäminen kesällä. Seurakunnan lapsityön piiriin kuuluva pyhäkoulutyö oli osaksi seurakuntasisaren vastuulla. Hänen lisäksi pyhäkoulunopettajia oli muitakin. Pyhäkoulujen, opettajien ja oppilaiden määrät vaihtelivat suuresti eri vuosina. Oppilaiden määrästä selvästi suurin osa oli tyttöjä.

Yhteisvastuukeräys aloitettiin vuonna 1950. Se syntyi Kuopion ja Oulun hiippakuntien aloitteesta Suomen Huollon järjestämän Kansan Apu -keräyksen jat-

koksi lievittämään kasvanutta aineellisen avun tarvetta. Joensuussa ja valtakunnallisestikin yhteisvastuukeräys oli täydellinen menestys etenkin kolmena ensimmäisenä vuonna. Joensuun keräysjohtajana toimi tuolloin Erkki Rouhiainen. Joensuu oli hiippakuntansa parhaiten menestynyt seurakunta ja valtakunnallisestikin katsottuna kärki- paikoilla. Keräyksen tuotto koostui kenttäkeräyksestä sekä yritysten lahjoituksista. Joensuussa suurin tuotto tuli ovelta ovelle tapahtuvasta listakeräyksestä.

Pielisensuun kunta liitettiin Joensuun kaupunkiin valtioneuvoston päätöksellä vuoden 1954 alussa. Liitoksessa Joensuun pinta-ala viisinkertaistui ja väkilukukin yli kaksinkertaistui. Seurakunnat jatkoivat kuitenkin toiminnallisesti itsenäisinä, mutta siirtyivät yhteistalouteen vuoden 1955 alussa. Tämä tarkoitti yhteistä kirkkovaltuustoa, kirkkohallintokuntaa, varainhoitoa sekä samanlaista kirkollista verotusta. Aluejärjestelyissä Joensuun seurakunnan väkiluku kasvoi liitoksen myötä 12 851 henkeen. Diakoniatyö jatkui Joensuussa toiminnallisesti itsenäisenä, vaikkakin väkiluvun kasvu aiheutti uusia järjestelyjä myös diakoniakentälle.

Diakoniatyö jatkui ylemmän tahon ohjeiden mukaisesti. Tuomiokapitulin vuonna 1957 antaman diakoniaohjesäännön pohjalta diakoniatyön luonne muuttui henkisen ja hengellisen työn suuntaan sairaanhoidon jäädessä vähemmälle. Sairaanhoido oli kuitenkin edelleen vahva osa diakonissan työtä. Ohjeita ja koulutusta diakoniatyöntekijät saivat rovastikunnan ja hiippakunnan diakoniapäiviltä. Myös Suomen kirkon sisarliiton järjestämät opintopäivät olivat hyvä tuki seurakuntasisarten ammatitaidolle.

Seurakuntasisar Helmi Härkösen palkkaa nostettiin vuonna 1955 diakonissalaitosten liiton ehdotuksen mukaan. Palkan nostoon oli syynä myös tuomiokapitulin huomio, jonka mukaan seurakuntasisarten palkka oli liian pieni verrattuna terveysisarten palkkaan, jota oli vastikään korotettu. Seurakuntasisarelle kuului neljä vapaapäivää kuukaudessa sekä 23–28 päivää kestävä vuosiloma.

Joensuun seurakuntaan tuli työntekijänvaihdoksia diakoniatyönkin osalta. Uudeksi kirkkoherraksi valittiin Olavi Tarvainen vuonna 1954. Hänestä tuli myös diakoniatoimikunnan puheenjohtaja. Seurakuntasisar Helmi Härkösen irtisanouduttua toimestaan hänen tilalleen valittiin vuonna 1958 Sisälähetysseuran diakonissalaitoksesta Pieksämäeltä valmistunut seurakuntasisar Aili Heinonen.

Myös diakoniatoimikunnassa tapahtui henkilövaihdoksia. Kokoonpanossa säilyi edelleen naisenemmistö. Tämä ei ollut kuitenkaan syynä siihen, että diakoniatoimikunta sai vuonna 1957 melko kriittistä palautetta toiminnastaan. Jäsenten

aktiivisuus kyseenalaistettiin, kokousten määrä oli liian alhainen, kaupunkitoimikuntien perustamista kaivattiin, miesdiakonin palkkaaminen ja diakoniakurssit koettiin välttämättömiksi, ompeluseuroja ja vanhustenkerhoja oli liian vähän ja yhteisvastuukeräystäkin tuli tehostaa. Diakoniatyö Joensuussa ei kuitenkaan ollut niin huonossa jamassa kuin ohjeistuksen tyytymätön sävy antoi ymmärtää. Työn kehittäminen ja laajentaminen tulivat toki aina kysymykseen.

Ihmisten henkilökohtainen kohtaaminen ja auttaminen olivat aina keskiössä diakoniatyössä. Taloudellinen tukeminen oli tavallista. Yleisintä oli avustaminen rakennuskuluissa ja -veloissa. Huoltotoiminta oli vanhusten, sairaiden, aistiviallisten, invalidien ja sotaorpojen kohtaamista. Erityisesti vanhustyö painottui 1960-luvulta eteenpäin. Käytännössä huoltotyö oli taloustöissä avustamista, saunottamista, asioiden toimittamista apteekissa ja kaupassa, lääkärissä käyttämistä, oppaana olemista sokeille, lastenhoitoapua, muuttoapua, kirjeen kirjoitusta, lukemista, laulamista ja tervehdyskäyntejä. Huoltotyötä tehtiin yhteistyössä kaupungin sosiaalihuollon kanssa. Diakoniatoimikunnan jäsen Eeva Leppänen oli sosiaalilautakunnan tarkkailija ja toimi yhteydenpitäjänä elinten välillä.

Diakoniatyössä reagoitiin yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin ja kriisitilanteisiin. Maaliskuun 1956 yleislakon aikana diakoniavarat käytettiin lakon johdosta kärsimään joutuneiden suurperheiden auttamiseen. Myös työttömyyskausien aikana avustuksiin käytettiin enemmän varoja kuin tavallisesti.

Joensuun ja Pielisensuun yhdistymisen ja seurakuntalaisten määrän kasvun johdosta pyhäkoulutyö laajentui ja siihen osallistui selvästi aiempaa enemmän oppilaita. Sen johdosta myös opettajia rekrytoitiin lisää, joskin heitä oli hankala saada työhön mukaan. Seurakuntasisar toimi pyhäkoulun opettajana noin 2–4 kertaa kuukaudessa. Lisäksi hän kuului pyhäkoulutoimikuntaan vuodesta 1955 lähtien. Samana vuonna perustettiin nuorisotyötoimikunta, johon seurakuntasisarkin valittiin. Lähes tyttäessä 1970-lukua seurakuntasisaret eivät enää kuuluneet pyhäkoulutoimikuntaan ja pyhäkoulutyö alkoi irtautua diakonissan työnkuvasta.

Yhteisvastuukeräyksen huippuvuodet sijoittuivat sen alkutaipaleelle. Sen jälkeen keräyksen tuotto alkoi tasaisesti laskea. Keräystä yritettiin tehostaa ja sen organisointia kehittää tuoton parantamiseksi. Kehitystä tapahtuikin, mutta tulos ei koskaan kivunnut alkuvuosien huippulukemiin.

Yhteiskunnan muutoksessa 1960-luvulta lähtien diakoniatyö oli jatkuvassa kehityspaineessa. Yhteiskunnassa alkoi näkyä uudenlaisia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi seurakunnassa oli kehiteltävä uusia toimintamuotoja. Päiväkerhotoiminta ja perheneuvontatyö aloitettiin vuonna 1966. Seurakunta perusti yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa perheasiain neuvottelukeskukseen. Rovastikunnallista diakoniatointia alettiin kehittää, koulutuksia järjestettiin ja työtä suunniteltiin kauaskantoisemmin. Hiippakuntasisaren virka perustettiin Kuopion hiippakuntaan vuonna 1965, jolloin sitä alkoi hoitaa Marja Pakarinen. Diakoniapappi ja hiippakuntasisar toimivat samalla työkentällä, mutta molemmille määriteltiin omat tehtävänsä. Muun muassa koulutustoiminta vireytyi hiippakuntasisaren ansiosta.

Seurakuntasisar Elvi Kettunen (vuodesta 1966 lähtien Tuovinen) aloitti työnsä Joensuun seurakunnan toisena diakonissana vuonna 1963. Selkeyden vuoksi sisarten välillä tehtiin aluejakoa. Kettusen toiminta-alueeksi määriteltiin Mutalan, Utran ja Siihtalan kaupunginosat. Tälle alueelle perustettiin myös oma diakoniatointikunta vuonna 1965. Aili Heinonen toimi keskikaupungissa. Heinonen siirtyi vuoden 1966 alussa sisareksi Kiikkaan ja hänen tilalleen valittiin Aune Tahvanainen.

Keskikaupungin sisaren työmäärä oli liian suuri. Osittain tätä helpottamaan seurakuntaan valittiin kolmas diakonissa Sirkka Ryyänen vuonna 1968. Keskikaupungin lisäksi hänen toimialueitaan olivat Linnunlahti, Kanervalta, Otsola, Pilkko, Siilainen, Noljakka, Onttola ja Marjala. Alue oli laaja, mutta aluejako tehtiinkin asukasmäärän perusteella, ei pinta-alan. Yhteisten työpalaverien ansiosta diakoniatyö sisarten kesken oli yhdenmukaista, vaikka kukin toimikin omalla alueellaan.

Vuonna 1971 alettiin suunnitella miespuolisen diakonin viran perustamista. Kolmen diakonissan voimalla seurakuntatyö ei tavoittanut kaikkia avuntarpeessa olevia eikä mielenterveystyö päässyt kehittymään tarpeen vaatimalla tavalla. Virka perustettiin lopulta vuoden 1973 alussa. Miespuoliselle diakoniatyöntekijälle maksettiin palkkaa 248 markkaa (310 €) enemmän kuukaudessa kuin vastaavalle naispuoliselle.

Diakoniatyön luonne muuttui, kun 1970-luvulla ihmisten ongelmat painottuivat aineellisen sijasta henkisen hädän alueelle. Työhön tarvittiin lisää pienryhmätoimintaa, varsinkin erilaisia terapiaryhmiä. Ryhmä- ja leiritoiminta oli muutenkin kasvussa 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Ystäväpalvelutoiminnalla lievitettiin vanhusten ja muiden seururan tarpeessa olevien yksinäisyyttä.

Yhteisvastuukeräys alkoi toipua lamavuosista. Sen tuotto alkoi hiljalleen nousta ja vuonna 1969 päästiin jo lähelle alkuvuosien korkeita tuloksia. Keräystä uudistettiin ja siitä pyrittiin luomaan houkuttelevampaa uusien kuvasarjojen ja videoiden avulla. Kehitysvamma työ alkoi korostua yhteiskunnassa 1960-luvulla. Se oli myös yhteisvastuun erityiskohteena Joensuussa vuosina 1961 ja 1962. Yhteisvastuukeräyksen toimintakokonaisuuteen tuli mukaan kansainvälinen diakonia vuonna 1963. Yhteiskunnan murros ja televisio toivat kehitysmaiden hädän ihmisten tietoisuuteen. Ulkomaiset kohteet eivät vähentäneet keräyksen tuottoa, vaikka kaikki seurakunnat eivät aluksi olleetkaan kansainvälisen diakonian kannalla. Joensuussa ulkomaiset avustuskohdeet eivät aiheuttaneet närää.

Seurakunnan yhteistyö eri tahojen kanssa alkoi lisääntyä 1960-luvun loppupuolella. Yhteistyö nähtiin tärkeänä diakoniatyön tulevaisuutta ajatellen. Sitä tehtiin niin seurakunnan sisällä kuin kunnallisellakin tasolla. Kaupungin sosiaalihuollon kanssa yhteistyötä oli tehty jo pitkään ja sitä helpottivat diakoniatomikunnan ja sosiaalilautakunnan yhdyshenkilöt. Vanhustyötä tehtiin yhteistyössä kaupungin, SPR:n ja Vanhusten tuki ry:n kanssa. Vammaistyötä taas tehtiin yhteistyössä rovastikuntatasolla. Vuonna 1969 diakoniapappi Reino Ylösen aloitteesta rovastikunnallista vammaistyötä kehitettiin jaotteleamalla vammaiset ryhmittäin ja määräämällä ryhmille yhdyshenkilöt vastaamaan tietystä vammaisryhmästä.

1970-luvulle tultaessa kansainvälisyys oli yksi merkittävimmistä asioista niin sosiaalipolitiikassa kuin kirkon piirissäkin. Kansainvälinen diakonia vahvisti asemaa ja ulkomainen ja kotimainen avustaminen kulkivat rinnakkain. Joensuussa kansainvälisyys näkyi ennen muuta lähetystyössä, mutta myös muunlaista ulkomaille suuntautuvaa avustustoimintaa oli. Seurakunnassa järjestettiin keräys sodasta kärsineen Biafran valtion hyväksi. Taloudellista apua ja leikkaussalin tarvikkeita lähetettiin myös Länsi-Pakistanissa sijaitsevaan sairaalaan.

Kunnallisten terveydenhuoltopalvelujen kehittyessä diakoniatyössä keskityttiin hengelliseen ja henkiseen huoltoon sairaanhoidon jäädessä taka-alalle. Viimeinen niitti tähän kehitykseen oli vuoden 1972 kansanterveyslaki, joka merkitsi lähes kuoliniskua sairaanhoidolliselle diakonialle. Lakiuudistus herätti keskustelua diakonian roolista sosiaali- ja terveystyössä, kun diakoniatyöntekijät jätettiin lain ulkopuolelle. Vastedes he keskittyivät sielunhoitotyöhön ja henkiseen virkistytymiseen. Vaikka muutos ei ollut yhtäkkinen, se oli kuitenkin käännteentekevä perinteisessä kariitatiivisessa diakonia ajattelussa.

Liitteet

LIITE 1

1. Joensuun seurakunnan diakoniatoimikunnan jäsenet 1945–1972

Nimi	Jäsenyysvuodet
Olka Harjula, rouva	1948–1952
Juha Hirvonen, seurakuntamestari	1971–
J. Hukka, kauppias	1943–1947
Anja Kaikkonen, rouva	1966–
Martta Kakkonen, rouva	1966–1967
Toini Kankaanrinta, kauppiaan rouva	1945–1963
Sirkka Keinänen, rouva	1958–1961
Maikki Kejonen, rouva	1942–1951
Helmi Kinnunen, toimistosihteeri	1952–1957
Irja Kivinen, rouva	1957–
Lauri Korppi, osastosihteeri	1958–1960
Alma Lahti, rouva	1944–1960
Lempi Lamberg, rouva	1968–
Inkeri Lavikainen, rouva	1968–
Eeva Leppänen, sosiaalitarkkailija	1960–
Ragnhild Luukkonen, rouva	1943–1960
K. Mannelin, apteekkari	1944–1947
Kyllikki Martikainen, rouva	1968–
Toivo Matilainen, muurari	1971–
Saimi Musikka, terveyssisar	1956–
Konsta Mutanen, maanviljelijä	1956–1963
Paavo Nevalainen, veturinkuljettaja	1942–1950
Sanna Olsoni, apteekkarin rouva	1941–1957
Sanni Paasiola, rouva	1944–1967
Mirjam Tellervo Parikka, rouva	1960–
Pirkko Pesonen, opettaja	1966–

Veikko Pulkkinen	1963–
Hilja Pylkkönen	1963–
Anni Pärnänen, kirkkoherran rouva	1945–1959
Anselm Pärnänen, kirkkoherra	1915–1954
Anneli Rimpiläinen, sairaanhoitaja	1966–
Ester Rontu, opettaja	1969–
Elsa Rouhiainen	1959–
Erkki Rouhiainen, palkkatarkkailija	1952–1969
Risto Ruskomaa, pastori	
Juho Räsänen, sähköasentaja	1952–1967
Ilmari Sahlman, ylipostimies	1971–
Ester Salmi, tuomarin rouva	1941–1948
Rauha Salmi, rouva	1945–1961
Olavi Tarvainen, kirkkoherra	1952–
Alpo Valkeavaara, pastori	
Hilja Vienola, rouva	1968–

LIITE 2

2. Joensuun seurakunnan diakonissat ja sisaroppilaat 1945–1972

Nimi	Laitos	Työvuodet
Helmi Härkönen, seurakuntasisar	Viipurin diakonissalaitos	1944–1958
Aili Heinonen, seurakuntasisar	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1958–1966
Elvi Tuovinen (ent. Kettunen), seurakuntasisar	Helsingin diakonissalaitos	1963–1993
Aune Tahvanainen, seurakuntasisar	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1966–1981
Sirkka Ryytänen, seurakuntasisar	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1968–2002
Irja Annola, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1959
Eila Sutinen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1959
Terttu Aalto, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1963
Maija-Leena Antikainen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1967
Marja-Leena Korhonen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1967
Eini Laakkonen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1967
Leena Pirskanen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1967
Anneli Teurajärvi, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1967
Raija Wallin, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1968
Annikki Heikkinen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1968
Anneli Lappalainen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1968
Lea Tanhunen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1969
Sinikka Laamanen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1969
Maire Lautanen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1969
Marja Tanskanen, sisaroppilas	Sisälähetysseuran diakonissalaitos (Pieksämäki)	1970

LIITE 3

3. Yhteisvastuukeräyksen tuotto 1950–1972

(vuoden 1955 tiedot puuttuvat)

VUOSI	TULOS markkaa / euroa
1950	521 360 / 20 282
1951	432 710 / 14 453
1952	1 303 910 / 41 865
1953	1 303 910 / 41 009
1954	340 000 / 10 522
1956	377 575 / 11 291
1957	204 813 / 5 388
1958	228 900 / 5 517
1959	177 275 / 4 219
1960	142 382 / 3 281
1961	284 420 / 6 429
1962	355 023 / 7 703
1963	3 159 / 6 524
1964	2 877 / 5 385
1965	4 124 / 7 363
1966	5 083 / 8 732
1967	6 506 / 10 581
1968	5 681 / 8 526
1969	11 442 / 16 788
1970	6 953 / 9 931
1971	15 763 / 21 141
1972	10 856 / 13 591

Lyhenteet

dtmk	diakoniatoimikunta
hpk	hiippakunta
JKA	Joensuun kaupunginarkisto
Jns	Joensuu
JoKK	Itä-Suomen yliopiston kirjasto, Joensuun kampuskirjasto
JSA	Joensuun seurakuntien arkisto
kert	kertomus
kn	kirkkoneuvosto
kok	kokous
L	liite
ltk	lautakunta
ptk	pöytäkirja
ptptk	piispantarkastuspöytäkirja
SKHST	Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia
srk	seurakunta
srkk	seurakuntakertomus
tk	toimintakertomus
tkli	tuomiokapituli
tlk	terveydenhoitolautakunta
vk	vuosikertomus

Rahan arvoa koskeva huomautus

Tutkimukseen sisältyvät rahaan liittyvät tiedot olen ilmoittanut markkoina senhetkessä arvossaan. Markkamäärän olen useimmissa tapauksissa esittänyt lisäksi euroissa vuoden 2013 mukaan. Rahanarvon muuntamisessa markoista euroiksi olen käyttänyt Nordean rahanarvonkerroinlaskuria.

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Joensuun kaupunginarkisto	JKA
Terveystalautakunnan pöytäkirjat 1955–1972	Ca 20-36
Huoltolautakunnan pöytäkirjat 1945–1951	Cb 9-15, Cb 2:8
Sosiaalilautakunnan pöytäkirjat 1952–1973	Cc 1-22
Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1963–1965	(ei signumia)

Joensuun seurakuntien arkisto	JSA
Kirkkokokousten pöytäkirjat 1896–1969	II Ca 1-2
Kirkkoneuvoston pöytäkirjat 1924–1973	II Cb 2-6
Kirkkovaltuuston pöytäkirjat 1930–1957, 1971–1973	II Cc 2-3, 6
Kirkkohallintokunnan pöytäkirjat 1961, 1968, 1972	II Cd 8, 15, 19
Piispan- ja rovastintarkastusten pöytäkirjat 1873–1978	II Cf 1
Kertomukset synodaali- ja kirkolliskokousta sekä piispantarkastusta varten 1917–1980	II Dd 2
Seurakuntakertomukset sekä työntekijöiden ja eri työmuotojen toimintakertomukset 1896–1973	II De 1
Tuomiokapitulin kirjeet ja päätökset 1888–1982	II Ea 1
Seurakuntasisaren päiväkirjat 1957–1975	V: 3, 2-6
Diakoniatoimikunnan kokouspöytäkirjat 1936–1973	IV: 1, 2

Painetut lähteet

K kiertok.

1948–1965 Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulin kiertokirjeet. Kuopio.

Sormunen, Eino

1942 Kuopion hiippakunta 1.5.1939–1.9.1942. Kuopio.

- 1947 Kuopion hiippakunta 1.9.1942–1.9.1947. Kuopio.
1952 Diakonian käsikirja. 2. p. Pieksämäki.

Suomen kirkon matrikkeli

- 1953 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli. Helsinki.
1963 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli. I Henkilömatrikkeli. Helsinki.

Haastattelut

Sirkka Ryytänen (s. 1942), Joensuun seurakunnan diakonissa (1968–2002). Haastattelijana 9.2.2015 Venla Lyytikäinen.

Kirjallisuus

Ahonen, Kalevi

- 1986 Joensuun kaupunki 1921–1953. – Joensuun kaupungin historia II–IV. Joensuu.

Elsinen, Pertti

- 1986 Pielisensuun kunta 1922–1953. – Joensuun kaupungin historia II–IV. Joensuu.
1998 Joensuun historia VI. Vuodet 1954–1980. Joensuu.

Hankanen, Susanna

- 2010 ”Toinen toistensa kuormaa kantaen”. Henkinen huolto Kuopion läänissä 1939–1944. Kirkkohistorian po gradu -tutkielma. JoKK.

Huhta, Ilkka & Malkavaara, Mikko

- 2005 Suomen kirkon sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004. Helsinki.

Jalkanen, Esko

2004 Reino Ylönen heimo- ja diakoniapastori. Kuopion Isänmaallisen Seuran toimituksia. Aarni 28. Kuopio.

Kallo, Piritta

2013 Nämä kellot kutsuvat eläviä ja itkevät kuolleita. Piispantarkastukset Kuopion hiippakunnassa jälleenrakennuskaudella 1945–1949. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. JoKK.

Kangas, Olli & Saari, Juho

2000 Yhteisvastuukeräyksen sosiaalitieteellistä tarkastelua. Yhteisvastuukeräys ja altruismi: Yhteisvastuukeräyksen tuoton kehitykseen vaikuttaneet tekijät vuosina 1950–1998. – Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta. Toim. Mikko Malkavaara. Helsinki.

Kansanaho, Erkki

1967 Sata vuotta kristillistä palvelutyötä. Helsingin diakonissalaitos 1867–1967. Porvoo.

Kansanaho, Erkki & Hissa, Pentti

1979 Palveleva kirkko. Diakonian oppikirja. 3. p. Pieksämäki.

Kastarinen, Heikki

2006 Diakoniatyö Joensuun kaupungissa 1895–1944. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. JoKK.

Kinnunen, Erkki

2000 Joensuun uskonnollinen elämä 1954–1999. Joensuun historia 7. Joensuu.

Korva, Heikki

2013 Diakoniatyö Kuusamon seurakunnassa 1945–1972. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. JoKK.

Malkavaara, Mikko

- 2000 Yhteisvastuukeräyksen historia. – Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruis-
mista ja yhteisvastuusta. Toim. Mikko Malkavaara. Helsinki.
- 2002 Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota ra-
kennettaessa. – Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyk-
senä. Toim. Virpi Mäkinen. Jyväskylä.
- 2007 Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. – Auttamisen teologia.
Toim. Kari Latvus & Antti Elenius. Helsinki.

Meriläinen, Juha

- 2009 Suomi ja Euroopan kirkollinen jälleenrakentaminen 1945–1948. Bidrag
till kännedom av Finlands natur och folk 178. Diss. Helsinki. Sastamala.

Mustakallio, Hannu

- 2001 Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun diakonissakoti 1896–1916.
Oulun Diakonissalaitoksen tieteellisiä julkaisuja 2. Jyväskylä.
- 2002 Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-lu-
vulle. – Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä.
Toim. Virpi Mäkinen. Jyväskylä.
- 2009 Pohjoinen hiippakunta. Kuopion–Oulun hiippakunnan historia 1850–
1939. Helsinki.
- 2011 160 vuotta seurakunnallista toimintaa Joensuun kaupungissa. Juhlaesi-
telmä 23.1.2011 Joensuun seurakuntakeskuksessa. Käsikirjoitus.

Määttä, Timo

- 2004 ”Sinne, missä hätä on suurin”. Lakisääteinen diakoniatyö Kalajoen ro-
vastikunnassa 1944–1982. SKHST 192. Diss. Helsinki. Helsinki.

Pesonen, Jouko

- 2007 Kansliassa ja kadulla. Anselm Pärnäsen elämä. Joensuu.

Rimpiläinen, Olavi

- 1975 Joensuun seudun uskonnollinen elämä 1848–1953. Joensuun kaupungin
historia V. Joensuu.

Ripatti, Jaakko

2014 Karjalan luterilaiset seurakunnat evakossa. Viipurin-Mikkelin hiippakunta, sota ja siirtoseurakunnat 1939–1949. Helsinki.

Soranta, Pauli

2012 Komministeri Elis Manninen poliittisena vaikuttajana 1952–1968. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. JoKK.

Toiviainen, Kalevi

2004 Kaakonkulman hiippakunta 1897–1945. – Kaakonkulman kapituli. Savonlinnan, Viipurin ja Mikkelin hiippakunta 1897–2004. Helsinki.

Vappula, Kari

2009 Rientäkää, älkää pysähtykö. Laitosdiakoniaa 70 vuotta Viipurissa ja 70 vuotta Lahdessa. Lahti.

Vimpari, Marika

2014 Ulkopuolelle leirin. Piispantarkastukset Kuopion hiippakunnassa Olavi Kareksen kaudella 1962–1969. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. JoKK.

Wirilander, Matti

2011 Hiippakunta diakoniatyön tekijänä ja tukijana. Diakoniatyön kehitys Mikkelin hiippakunnassa 1945–1991. Diss. Helsinki. Helsinki.